

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAZIRLAYAN : MÜGE DİŞBUDAK

DANIŞMAN: YARD.DOÇ.DR. KENAN KIRKPINAR

İZMİR-2008

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAZIRLAYAN : MÜGE DİŞBUDAK

DANIŞMAN: YARD. DOÇ. DR. KENAN KIRKPINAR

İZMİR-2008

Yüksek Lisans “Türk Kadınlar Birliği “ adlı çalışmanın tarafımdan , bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin , bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../02/2008
Müge Dişbudak

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi enstitüsünün/...../2008 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin maddesine göre Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisan öğrencisi Müge Dişbudak'ın Türk Kadınlar Birliği konulu tezi incelenmiş ve aday/...../2008 tarihinde , saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezi savunmasında dakikalık süre içerisinde gerek tez konusu, gerek tezin dayanağı olan anabilim dallarında jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖZET

Cumhuriyetle birlikte kadının toplumda ki statüsünde de önemli değişmeler meydana geldi. Türk kadını artık bir çok alanda aktif yer alma mücadelesine başladı.Çalışma hayatına girmeye başlayan kadın erkeklerin egemenliğinde olan siyasete de girme mücadelesine başladı.

Türk kadının siyasal mücadelesi , çalışma hayatına girmek kadar olmadı.Kadınlar var olma mücadelesi verirken bireysel mücadelenin yanı sıra birlik duygusuyla hareket ederek çeşitli sivil toplum örgütleri etrafında toplanmaya başladı. Türk Kadınlar Birliği de işte bu sivil toplum örgütlerinin ilkidir.

Türk Kadınlar birliği diğer kadın sivil toplumlum örgütlerinden ayıran tek özellik ilk kurulan dernek olması değildir.Türk Kadınlar Birliği diğer kadın derneklerinden farklı olarak amaçları kadını siyasal yaşama kazandırmaktı Kadınların siyasal haklarını kazanmasında hiçbir katkısı olmadığı gibi açıklamaların doğru olmadığı en önemli kanıtıdır Türk Kadınlar Birliğinin çalışmaları.Henüz Cumhuriyet yeni kurulduğunda yeni bir parti kurma cesaretini ve gücünü gösteren Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarının yaptıkları bu girişimin başarısız olmasından yılmayarak ideallerini gerçekleştirmek için Türk Kadınlar Birliğini kurdular.

Birçok kadın derneğinin aksine bir hayır kurumu gibi çalışmak yerine kadının siyasal yaşamda var olması için kayda değer çalışmalarda bulundular.Sanıldığının aksine kadınların siyasal haklarını kazanmada ki rolü oldukça büyüktür.Cumhuriyet'in bu ilk kadın sivil toplum örgütü 1924 yılında başladıkları çalışmalarına halen büyük bir özveriyle devam etmektedirler.

SUMMARY

Big changes occur in women statutes in society with the declaration of republic. Turkish women begin to try to become active roles in many areas. Women start to join the work life and also have the struggle to join the political life which is in dominancy of mens.

The struggle to join the political life was not so strong compared by joining the work life. As women try to be exist in society personally they also join the civilian society organizations with the sense of corporation. The Turkish Women Association is the first civilian society organization in Turkey.

The only feature to distinguish of The Turkish Women Association from other women unions is not only being the first. The difference of The Turkish Women Association is their aim that participating of women in political life. The activities of The Turkish Women Association is a proof against the speeches like "women have no effect in turkish political life". With the declaration of the Republic of Turkey, Nezihe Muhiddin and her friends show the courage of establishment of a new political party. As they can not succeed they did not give up their struggle and established The Turkish Women Association to realize their ideals.

Opposite to other women associations behave like a charitable foundation they perform succesfull initiatives for women to exist in political life. They have a very big role of gaining women rights. The first women civilian society organization "The TurkishWomenAssociation" continue their works with a big self-sacrifice.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen eser
a.g.g .	: Adı Geçen Gazete
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
s.	: Sayfa
yay.	: Yayınları
a.g.y	: Adı Geçen Yazı
TKB	: Türk Kadınlar Birliği
KB	: Kadın Birliği
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
KDF	: Kadınlar Halk Fırkası

ÖNSÖZ

Cumhuriyet dönemi kadın hareketi incelediğinde büyük bir özveriyle kadınların devrimi destekledikleri ve değişime ayak uydurdukları görülmektedir.Kadın hem görüntüsü hem de yaşam tarzında ki bir çok değişime öncülük eden tarihe geçmiş bir kadın devrimci bulunmaktadır.Kadınların sivil toplum örgütleri çevresinde hemen toplanıp harekete geçmeleri oldukça çarpıcı bir gelişmedir o dönemler için.Bu öncü kadınların birçoğunun iyi eğitim almış varlıklı ailelerden geldiğini elbetteki göz ardı edemeyiz.

Tez konumun için araştırma yaparken Cumhuriyet kadınların bu özverili çalışmaları beni çok etkileniştii.Bu nedenle cumhuriyet döneminin ilk sivil toplum örgütü olan Türk Kadınlar Birliğini incelemeye karar verdim.

Yaklaşık iki yıl süren çalışmamın büyük bir kısmı arşiv taramasıyla geçti.Derneğin Ankara genel merkezinde düzenli bir arşivin olmaması kaynaklara ulaşmamı güçleştirdi.Çalışmam boyunca en büyük desteği derneğe uzun yıllar boyunca hizmet etmiş üyeler ve başkanlardan gördüm.

Çalışmalarımda , beni destekleyen danışmanım Yard.Doç.Dr. Kenan Kırkpınar'a , yardımını bütün çalışmam boyunca esirgemeyen Öğr.Gör. Leyla Kırkpınar'a , tez konumu seçerken fikirleriyle beni aydınlatan Doç.Dr. Kemal Arı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Müge Dişbudak

İzmir/2008

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
I - TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ.....	4
A-NEZİHE MUHİDDİN, KADINLAR HALK FIRKASI VE TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ(1923-1927).....	4
1- Kadınlar Halk Fırkası.....	5
2- Kadın Birliğinin Kuruluşu ve Faaliyetleri 1924-1927.....	11
3- Kadın Yolu Dergisi (1925-1927).....	14
II- LATİFE BEKİR VE 1927-1935 DÖNEMİ ÇALIŞMALARI.....	37
A- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ VE ULASLAR ARASI KADIN CEMİYETLERİ.....	49
1- Doğulu Kadın Cemiyetleri ve Türk Kadınlar Birliği.....	50
2- Batılı Kadın Cemiyetleri ve Türk Kadınlar Birliği.....	52
a-Uluslar Arası Kadın Birliğine Üyelik.....	53
b-Uluslar Arası Kadın Birliği Marsilya Feminizm Kongresi (18 Mart 1933).....	53
c- Uluslar arası Kadın Birliği On İkinci Feminizm Kongresi (18 Nisan 1935).....	56
B- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİNİN KAPATILMASI.....	64

III- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİNİN YENİDEN AÇILMASI VE FAALİYETLERİ (1949-2006).....	70
A-1949-1960 DÖNEMİ TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ.....	70
B-1960 -1990 DÖNEMİ TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ.....	85
C-1990 2006 DÖNEMİ TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ.....	87
1-Türk Kadınlar Birliği Derneği Tüzüğü 2006.....	88
SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	106

GİRİŞ

Osmanlı toplumunun giderek Batı tesiri altına girmesiyle, toplum hayatında eğitim, kültür, sanat ve edebiyatta meydana gelen gelişmeler, kadının eğitim seviyesinin yükseltilmesi fikrinin doğmasına yol açmıştır. Böylece, Türk kadınına ilk defa resmi eğitim verilmeye başlanmıştır. Türk kadını bu dönemde ilk defa devletten maaş alarak resmen çalışmıştır. Hukuki alanda da yeni bazı haklar kazanmıştır.

Bütün bunlara rağmen, kadın meselesi dar bir çerçevede, daha çok aydınların tartıştığı bir konu olarak kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gayri müslim kadınlarla birlikte, müslüman kadınlarda nisbi olarak çalışma hayatına katılmaya başlamışlarsa da önemli bir sayıya ulaşamamışlardır.

19. asırda Tanzimatla başlatılan kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesine yönelik faaliyetler son derece yetersiz bir seviyededir. Eğitim görmüş kadın olma vasfı, zengin aile muhitinde, özel ders alma imkânını bulabilmiş şanslı bir kesimin tekelinde kalmaya devam etmektedir.

II.Meşrutiyet'ten sonra kadın hakları hareketi, demokrasi kavramı ile birleşmiş. Bu dönemde kadınlar siyasi bir hak istememektedir. Bunu ancak, eğitim ve öğretim ile sosyo-kültürel seviyesi yükselince düşünebilecektir. Türk kadını bu dönemde ilk defa yüksek öğretim imkanı bulmuş. Yine bu dönemde aile hukukunda da kadın lehine yenilikler getirilmiştir.

Osmanlının batılılaşma çabaları sonrası doğan yeni Türk devleti Mustafa Kemal önderliğinde büyük atılımlara başladı. Her alanda yapılan yenilerde elbetteki kadınlarda düşünülmüştü." Şuna inanmak lazımdır ki , dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir."Diyen Mustafa Kemal kadına verdiği önemi her platformda dile getirmiştir.

Atatürk kadınların sadece ana olmalarını,sadece evlerinin kadını olmalarını yeterli görmüyordu.Onların tüm sosyal hayata karışmalarını, erkeklerle eşit haklara sahip olarak yarınların aydınlık Türkiye'sini hazırlamalarını istiyordu.Doktor olmalıydılar,

avukat olmalıydılar, milletvekili olmalıydılar, muhtar olmalıydılar, gazeteci olmalıydılar, polis olmalıydılar... Aklınıza hangi meslek geliyorsa ondan olmalıydılar.

Atatürk'ün 1923'lerdeki şu konuşması son derece onurlandırıcıdır: "Belki erkeklerimiz memleketi ele geçiren düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında bulundular.Fakat erkeklerimizin meydana getirdiği ordunun yaşam kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir.Yurdun varoluş nedenlerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olacaktır.Kimse inkar edemez ki bu savaşta ve ondan önceki savaşlarda ulusun yaşam yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odun kesip getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren bütün bunlarla birlikte,sırtlarıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla,yağmur demeyip,kış demeyip, sıcak demeyip cephanenin savaş gereçlerini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o esirgemez, o tanrısal Anadolu kadınları olmuştur."

Kadınlarımız Milli Mücadele'de cephede ve cephe gerisinde erkeklerin yanında fiili mücadeleye katılmışlardır. Özellikle, çeşitli yerlere gönderdikleri telgraflarla Türk Kadınının Milli tepkisini göstermişler ve kamuoyu oluşturulmasına yardımcı olmuşlardır.

Kadınlar savaş döneminde kamuoyu oluşturma süreçleri savaş sonrasında devam etmişti.bu sefer hedefleri haklarını kazanmaktı.Sanılanın aksine hakların verilmesi öyle durup dururken alınmış bir karar değildi. Kadınların haklarını elde etmelerinde ki çaba kayda değerd.

Meşrutiyet döneminde kazandıkları cemiyetçilik tecrübesini, Milli Mücadele'nin o zor şartlarında devam ettiren Türk kadını, Cumhuriyet dönemine geçildiğinde değişik amaçlar için kurulan kadın derneklerine örnek olmuşlardır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla, Türk toplumunda kadının önemi ve yeri daha da artarak pekişmiş ve kadın haklarının yasal gelişimi hızlı bir süreç içine girmiştir.

İşte tüm bu gelişmeleri incelerken satır aralarına sıkışmış bir derneğin yapmış olduğu mücadele dikkatimi çekmişti.Cumhuriyet dönemi kadın hareketinde oldukça büyük öneme sahip olan Türk Kadınlar Birliği'ni tez konum olarak seçmem de ki temel nedeni de bu dönem de üstlendiği önemli roldü.

Araştırmamda öncelikle Kadınlar Halk Fırkasının kurulma mücadelesine yer verilmiştir.Türk Kadınlar Birliği'nin temelini oluşturan bu fırkanın hayata geçmeden kapanması dikkat çekiciydi.Türk Kadınlar Birliğinin kurucusu ve dönemim önemli

feministlerinden Nezihe Muhiddin ve başkanlığıyla geçen süreye araştırmanın birinci bölümünde yer verilmiştir.Bu bölüm siyasal haklar adına yapılan mücadelenin en yoğun olduğu dönemi kapsamaktadır. Ayrıca aynı dönemde derneğin yayın organı olan Kadın yolu dergisinin çalışmalarından yararlanılmıştır.

Araştırmamın ikinci bölümünde derneğin ikinci başkanı olan Latife Bekir dönemini derneğin kapatıldığı 1935 yılına kadar incelenmiştir.Bu dönemde uluslar arası kadın cemiyetleriyle olan ilişkiler çerçevesinde derneğin çalışmalarına değinilmiştir.ayrıca 1935 yılında derneğin kapatılma gerekçeleri de ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde derneğin 1949 yılında yeniden açılması ve 2006 dönemine kadar yapmış olduğu faaliyetler incelenmiştir.Aynı zamanda derneğin bu ikinci dönem kuruluşu, birinci dönem çalışmalarıyla karşılaştırılarak bazı sonuçlara varılmıştır.

Araştırma süresince 1924 ile 2006 yılları arasındaki bir çok gazete ve dergilerinden yararlanılmıştır.Özellikle 1924 ile 1927 dönemine ait kaynakların yetersiz olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın Cumhuriyet dönemi kadın hareketine önemli ölçüde ışık tutacağını düşünüyorum.

I- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

A-NEZİHE MUHİDDİN, KADINLAR HALK FIRKASI VE TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ (1923-1927)

Nezihe Muhiddin 1889'da İstanbul'da, Kandilli'de doğdu. Hikâyeleri, edebiyat ve sanat üzerine yazıları Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası'nda (1918), Kadın Yolu (1925-26), Resimli Şark (1932-33), Boğaziçi (1937-38) dergilerinde yayınlandı. İlk romanı Şebâb-ı Tebah'ın (Harcanan Gençlik) 1911'de yayımlanmasının ardından üç yüz kadar öykü, piyes, operet ve senaryoya imza atıyor. Kadınlar Halk Fırkası'nın (1923) kuruluşuna öncülük etti. 1924-27 yılları arasında Kadın Birliği'nin başkanlığını yürüttü. İlk gençlik yıllarından itibaren kadınlık durumuna duyarlı olarak yetişmiş, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet yıllarına uzanan yaşamı boyunca mücadeleyi bırakmamış bir düşünür ve eylemciydi . Hem Osmanlı kadınına sivil yaşama dahil etme mücadelesinde, hem de Cumhuriyet rejimiyle birlikte siyasal haklar için mücadele eden kadın hareketinin öncüsü olarak göze çarpar.. Muhiddin'in Osmanlı'yı Batı'nın ilerici yönüyle geliştirip ama mutlaka Batı'dan bağımsız olarak tasarladığı ve kadınları çıkarıcı Avrupa ile mücadeleye çağırdığı dönemlerden, Cumhuriyet rejiminde kadının siyasi varlığı için çabaladığı döneme kadar uzanan uzun ve mücadele dolu bir hayatı vardır.

Kadınlar Halk Fırkasının açılma girişimleri ve Türk Kadınlar Birliğinin kurulması Nezihe Muhiddin'nin yaşamının dönüm noktalarıydı. Nezihe Muhiddin Cumhuriyet dönemi kadın hareketine damgasını vuran bu iki önemli olayın başrol oyuncusuydu. Türk Kadınlar Birliğini incelemeyi önce Kadınlar Halk Fırkasının kuruluş mücadelesini incelemekte fayda var. Zira bu firkanın kuruluş için onay alınamamasının neticesinde Türk Kadınlar Birliği Kurulmaya karar verilmiştir.

1-Kadınlar Halk Fırkası

Türk Kadınlar Birliğinin kuruluş sebebi aslında Kadınlar Halk Fırkasının açılış onayı alamamasıdır.Kadınlar Halk Fırkası kurucuları amaçlarına ulaşmak için fırkayı Türk Kadınlar Birliğine dönüştürmüşlerdir.Bu nedenle öncelikle Kadınlar Halk Fırkasının kuruluş mücadelesini incelemeyi doğru buluyorum.

1923 nisan aylarında seçimlerle ilgili tartışmalar yoğunlaşmış kararlar açıklanmaya başlanmıştır.Bu hareketli siyasal dönemde gazeteler kadınların seçimlerle ilgili görüşleri almak üzere çeşitli anketler düzenlemeye başlamıştı.Vakit gazetesinde yayınlanan makalesinde Nezihe Muhittin siyasi taleplerini şu şekilde açıklamaktadır:”*Fedakar erkeklerimiz memleket için kanlarını akıtırken Anadolu'nun asil kadını, ele kazma kürek alarak çocuklarının nafakasını temin etti, onunla da kalmadı aziz toprağını tehlikede görür görmez tüfengini omuzlayıp hududa şitaban olarak [koşarak] bu vatanın sadık ve hakiki evlatları olduğunu ispat etti. Bünye-i ictimaiyemizin her bir uzvunda bariz ve fiili bir rolü olan kadınlarımız hakk-ı siyasiyesinden [siyasi hakkından] de istifade etmeye hak kazanmıştır.*”¹ Bu atmosfer içinde “Nezihe Muhittin ve on üç arkadaşının siyasal haklar talebi için kadınlar şurası toplamaya karar verdiler.”² Bu kongreye diğer kadın derneklerinden de ikişer delegenin katılımıyla geniş bir katılım hedefliyorlardı.bu hazırlıkların hedefi iki yıl sonra yapılacak olan seçimlerde kadınların da katılımını sağlamaktı.”Yaprak Zihnioğlu'na göre bu heyet :

1. Kadınların siyasal haklarının kazanılmasını birinci amaç olarak benimsemişti,
2. Siyasal haklar için mücadele etmek üzere oluşturulacak cemiyetin kurulması için münevver ve kadın haklarından yana tüm kadınlara çağrı yaparak katılımcı bir yöntemi benimsemiş ve böylece hareketin güçlenmesini hedeflemişti,
3. Gençler de dahil olmak üzere eğitilmiş, ilgili ve bu çalışmada yer almak isteyen bütün kadınların ve kadın cemiyetlerinin bir kongrede birleşerek bir güüt kurmalarını öngörmüştü. Hareket yalnızca İstanbul'a özgü kalmayacak Anadolu'nun çeşitli kentlerinden aydın kadınlara da ulaşılacaktı,

¹Vakit,1967 (4 Haziran 1923), s.1.

²Vakit, Sayı 1963, 31 mayıs 1339 (1923), s.1.

4. *Güçlü ve kararlı bir siyasal haklar mücadelesine kadınların katılacağını düşünüyordu,*

5. *Adından da anlaşılacağı gibi siyasal bir kadın partisi kurmayı hedefliyordu.”*³

Heyette yer alan üyeler incelendiğinde eğitilmiş ve üst düzey yöneticilerin bulunduğu ailelerden geldikleri dikkat çekmektedir.

“Esbak [eski] Sultanı [lise] ve Darü'l-mu'allimat [kız öğretmen okulu] müdirelerinden Nezihe Muhiddin, Subhi Paşa hafidelerinden [torunlarından] Latife Bekir, Sarıkamış Kumandanı Sa'id Paşa haremi Naciye, esbak Kastomonı meb'usu 'İzzeddin Molla Bey'in haremi ve esbak Zabtiyye müşiri Hüsni Paşa kerimesi Seniyye, Inas Sanayi'-i Nefise Mektebi katibesini Nimet Rumejde, Selanik Te ali-i Vatan Hanımlar Cemiyeti müessisi ve re'isesi Nesime İbrahim, Hanımlar Esirgeme Derneği mü'essiselerinden ve sabık valilerden 'Ömer Bey kerimesi Matlube 'Ömer, Esirgeme Derneği heyet-i idaresinden Naciye Na'im, esbak ma 'arif nazırı

Emrullah Efendi kerimesi Faize Atıf, esbak Hassa müşiri Vasıf Paşa hafidesi Zeliha hanımlar heyet-i müteşebbise [müteşebbis heyet] arasında bulunmaktadırlar.”⁴

Kurucularının basına yaptıkları açıklamalarda diğer derneklerden çok daha farklı bir kuruluşa imza atacaklarının sinyallerini vermeye başlamışlardı: “Bazı hanımlarımız tarafından vatanın menfa'atine [yararına] hadim olan müdafa'a-i hukuk 'umdeleri [ilkeleri] etrafında çalışılmak suretiyle Türk kadınlarının memleket mes'elelerinde seyirci ve duacı vaz'iyette kalmaktan kurtulacağı gibi, kendi siyasal haklarını da istihsale [elde etmeye] doğru yürümüş olacağı nazar-ı dikkate alınmış ve vücut bulmakta olan ta'azuvun [örgütün] Müdafa'a-i Hukuk Cem'iyeti'nin hanımlar kısmını teşkil etmesi münasib görülmüş ve bu hususda Müdafa'd-i Hukuk Hey'eti'nin re'y ve fikri istimzac edilmiştir [sorulmuştur]. Aynı zamanda bu fikir, cem'iyet reisi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine de istimzackarane bir şekilde [soruşturma şeklinde]

ve suret-i husfisiyyede [özel olarak] 'arz ve iblağ edilmiştir [sunulmuş ve ulaştırılmıştır].”⁵

³ Yaprak Zihnioğlu, Kadınsız İnkılap, Metis yay., İstanbul, 2003, s.123.

⁴ Vakit, Sayı 1963, 31 Mayıs 1339 (1923), s.1.

⁵ Vakit, Sayı 1969, 6 Haziran 1339 (1923), s.3.

Büyük yankı uyandıran bu açıklamalardan sonra yasal hale gelmek için ve amaçlarına ulaşabilmek için kadınlar şurasını topladı.”Darülfünun konferans salonunda 15 Haziran'da gerçekleştirilen kadınlar şurasından Kadınlar Halk Fırkası'nın kuruluş kararı çıktı.⁶ (Türk) Kadınlar Şurası'nın ertesi günü, 16 Haziran'da basında yer alan haberde Nezihe Muhiddin'in öncülüğünde Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulduğu - açıklandı. KHF 'nin nizamname ve programı yayınlandı.⁷

Büyük bir atılım gerçekleştiren Nezihe Muhiddin ve arkadaşları basından da büyük destek gördü. Kadınların yapmış oldukları bu girişimin kadınların siyasal haklarının kazanımında katkılarının büyük olacağı vurgulandı. Kadınlar Halk Fırkasının Kurucuları ve İdari heyeti Vakit gazetesinde açıklandığı şekilde şöyleydi: Muhiddin (başkan), Nimet Rumeyde (ikinci başkan), Şükfife (genel sekreter), Latife Bekir (sayman), Seniyye İzzeddin (muhasibeci), Muhsine Salih (sekreter), Matlube Ömer (veznedar) idare heyette görev aldılar.

Fırkanın kuruluş bildirgesi , programı ve nizamnamesine Vakit'teki haberlerden ulaşabilmekteyiz. Söz konusu bildirgenin tamamı şu şekildedir” *Memleketimizin her noktasında siyasi, iktisadi ve ictimai bütün bu mesailde kadının doğrudan doğruya veya dolayısıyla dahi ve te'sirinden kalmış bir keyfiyet bulunmasına rağmen bu mesele gözle görünür derecede bariz değildir. Yer yer tecelli eden [görünen] kadın mevcüdiyyet ve şah siyyetinin metin bir çerçeve dahilinde muntazam bir programla kütleli bir şekle ifrağı [dönüştürülmesi] asgari sa'y [emek] ile a'zami bir kazanç te'minini mucib olacağından [sağlayacağı üzerinde] memleketimizin hakiki sa'adet ve necatını [kurtuluşunu] kafıl bulunduğundan [sağlayacağı üzerinde] müttefik olduğumuz 'umdeler etrafında bi'l-fi'l toplanmakla, kadın 'aleminde mühim bir muvakkız [uyarıcı] ve mürebbi [eğitici] olurken memleketimizin en mukaddes müşterek veza 'ifinde [*

vazifelerinde] hissemizin ifasını, 'umdelerin tesri-i tat- bikini ve kadınlarımızı ictima'i, siyasi ve iktisadi safahat-ı tekamülliyeden [gelişme evrelerinden] geçirerek bunların muhassalası [bileşkesi] olan !hakk-ı siyasisine en ve kısa ve dürüst yoldan isal

⁶Vakit,Sayı 1978,15 Haziran 1339(1923),s.1.

⁷Vakit,Sayı 1979,16 Haziran 1339(1923),s.1.

eyleyecektir[ulaşmayı sağlayacaktır). Bu emellerle te'essüs eden Kadınlar Halk Fırkası'nın nizam-name ve heyet-i idare samisini [isimlerini] takdim ediyoruz.”⁸

Fırkanın nizamnamesi 27 maddeden oluşmaktaydı.Fırkanın amacı ilk dokuz madde de şu şekilde açıklanmaktaydı:

- Kadınlar Halk Fırkası, kadınlarımızı memlekete niifi' [yararlı] olan (dokuz umde) etrafında yalnız hasben [dolaylı], fikren değil bi'l-fi'l toplayarak onları kadınlığa temas eden noktalarında müşarık [katılımcı], dolayısıyla alakadar aksamında [kısımlarımda] bi'l-vasıta [doğrudan doğruya] müessir,muavin ve mütemmim [tamamlayıcı] olarak tatbik edecektir.
- Hukuk-i siyasilerimizin istihsali [alınması] ancak istihkak [hak etme] ve liyakata [layık olmaya] münevvit bulunduğu [dayandığı] cihetle, Türk kadını memleketin siyasi, ictima'i, iktisadi en mühim mesa'il-i hayatiyyesinde mütebariz (belirgin) bir şahsiyyet, kabiliyyet ve fa'iliyyet isbatına muvaffak olunca bütün bu safahat-ı tekamüliyyenin muhassalası olan hakk-ı siyasisini te'min edecek bir 'umde 'ilavesine hak kazanacaktır
- Memleketin sekenesinden [sakinlerinden] olan kadınların da belediye intihabatına iştirak etmeleri,
- Kadınlar Halk Fırkası "salah-ı iktisadımızın [ekonomimizin düzelmesinin) te'mininde" mühim bir amil [etken] olacaktır. Fırka gayesine vusul [ulaşmak]

için: Kadınlarımızın hayat-ı dahiliyye ve beytiyyede [içerdeki ve evdeki yaşamında] semerat-ı mesa'iyi [çalışmalarının semerelerini] tasarruf ve te, nazım [paylaştırılmasını düzenleyen], hayat-ı hariciyye ve umumiyyyede müstahsil [üretken] olmasına sa'i olacaktır [çalışacaktır]. Dahili mamulatin istihlakine [tüketimine] .. mevactd-ı ibtida: [hammaddesi] memleketimizde bulunan ma'mfilat ve masnu'at [sanayi ürünleri] vücuda getirmeye .. mevcut mensucat fabrikalarının mamulatinı yirminci asrın zevkiyle te'lif etmeye [uyuşturmaya] .. mensucatin harc-ı alem[her keseye uygun] bir şekle ifrağına [dönüştürülmesine] .. Gayr-i mütedavil [dolaşıma girmeyen] zinet-i altunu ve mücevherat gibi servetin sermaye haline gelmesine ..

⁸“Şehrimizdeki Kadın Hareketi İlerliyor”,a.g.y.

Şahsi sermayenin umumileştirilmesine. Bunlarla tezyinat-ı ve melbusat [aksesuar malzemesi ve hazır giyim] fabrikaları ve şirketler tesisine, hisse senedatı [senetleri] ihracına ve'l-hasıl atıl kadın ellerinden ameli [pratik] istifadeler te'minine çalışacaktır

- Eytamın [yetimlerin] terbiye ve terfini [iyi koşullarda yaşaması] hususunda yalnız hükümetin himaye-i pederanesine intizar etmeyecek [baba gibi korumasını beklemeyecek] ma'nevi ve musaddık [geçerliliği onaylanmış] bir ianecem edip [bağış toplayıp] eytam-haneler ve ırza'-haneler [emzirme evleri] vücuda getirmeye, sevgili şehid yavrularımızdan yarının ihtiyacına muvafık yeni, zinde 'ameli bir unsur-ı kıymetdar meydana getirmeye ...
- Ma'arif hususunda: Tedrisat ve terbiye-i ibtida'iyyyede [ilk eğitim ve timinde] analıkla mürebbilik devreleri arasındaki hatt-ı fasılı [ara dönemi] yaklaştırmaya mekatib-i ibtida'iyyenin [ilkokulların] mümkün mertebe kadın mu'allimelere tevdi'ne [bırakılmasına], şera'it-i ictima'iyyemizin [toplumsal koşullarımızın] icabatını [gereklerini] nazar-ı ehemmiyyete alarak kızları tahsil ve terbiyesinin sevk-i idaresinde nazım [düzenleyen] olmak Ma'arif Vekaleti'nde bir kadın ma'arif müşaviri bulunmasına, dul ve bı-kes [kimsesiz] kadınların ahlak ve ma'ışetini te'min ve iş bulumunu teshil [kolaylaştırma] ve her işte mütehassıs

yetiştirmek için taksım-i [işbölümü] ka 'idesine muvafık mü 'esseseler vücuda getirmeye.

- Harp vuku unda 'ale'l-'umum [genel olarak] kadınların hidematda [hizmetlerde] mu'avenet etmeleri hususu nazar-ı i'tibara alınarak icab eden tedebire tevessül olunacaktır [tedbirler alınacaktır].
- Aile ve izdivac kanunlarının bir şekl-i mükemmele [en mükemmel hale] [dönüştürülmesine] ...
- Türk kadınlarının bu mesa'ilde tenviri için halkın seviyesiyle mütenasib [uygun] teds-i hitabeleri [öğretici söyleşileri (yapmaya)], risalecikler [kitapçıklar] asar-ı müfide [yararlı eserler] vücuda getirmeye.⁹

⁹“Şehrimizdeki Kadın Hareketi İlerliyor”,a.g.y

Kadınlar Halk Fırkası hazırladığı beyannameğini Valiliğe gönderdikten sonra 17 Haziran günü İçişleri Bakanlığına gönderildi.¹⁰ Fırka yöneticileri hükümetten gelecek beklerken “İçişleri Bakanlığının Kadınlar Halk Fırkası teşkiline dair verilen beyannameye ait cevabı ertelediği “belirtiliyordu.¹¹ Kadınlar Halk Fırkası Faaliyetlere başlamışken ve diğer kentlerde şube açma hazırlıkları yaparken hükümetten beklenen cevap sekiz ay sonra gelmişti.KHF programı hükümet tarafından onaylanmamış ve firkanın kuruluşuna izin verilmemişti.Fırkanın neden red cevabı aldığına dair kesin bir bilgi verilmemiştir.Konuyla ilgili olarak Muhiddinin yorumu tüzüklerinde yer alan taşkın maddeler nedeniyle kabul görmemişlerdi.Türk Kadını kitabında KHF'nin kabul edilmeyişini ve Türk Kadınlar Birliğini kurma kararıyla ilgili açıklamasını aynen yazıyorum:

“ Tetkik ettik [inceledik] henüz siyasi haklarını almamış olan kadınlar ka teşkiline kanunen müsaade edilemeyeceği cevabını aldık. Aramızda hanımlar nizamnamenin [tüzüğün] çok taşkın olduğunu ileri sürdüler.bu nizamnamede 'Kadınlarımızın vazifei askeriyelerini [askerlik görevi] ifa edeceklerine' dair bir madde bile mevcuttu .

... Nizamnameyi mümkün olduğu kadar tadil ettik [değiştirdik]. Ve yetin ismine de "Türk Kadın Birliği" unvanını vererek tekrar vilayete eyledik.

... Bu sefer bir hafta sonra vilayet mevcudiyetimizi tastik ve nizamı kabul etti." (Türk Kadını, 101: 148-9; ab)

KHK hükümetten onay alamayınca hazırladıkları nizamnameyi tamamiyle değiştirip Kadın Birliği adında bir cemiyet kurmaya karar verdi.

¹⁰ Yaprak Zihnioğlu , a.g.e.,s.137.

¹¹ "Kadınlar Halk Fırkası", Vakit, Sayı 2029, 8 Ağustos 1339 (1923),s.1.

2-Kadın Birliğinin Kuruluşu ve Faaliyetleri 1924-1927

Cemiyetin kurucu heyeti hazırladıkları yeni nizamnameyle tekrar Vilayete başvurdu ve 7 şubat 1340 (1924) tarihinde kuruldu.Hazırlanan yeni nizamnameye bakıldığında KHF 'nin kinden oldukça farklıydı.Geri çevrilmemesi için maddeleri biraz daha yumuşatılmıştı.Birliğin nizamnamesi 23 maddeden oluşmaktaydı.Nizamnamede birliğin amacı ve yapacağı faaliyetlerle ilgili olan maddeleri şunlardır: Türk Kadın Birliği Nizamnamesi :

Madde 1: 7 Şubat 340 [1924] tarihinde İstanbul'da "Türk Kadın Birliği" namı ile bir cemiyet teşkil edilmiştir.

Madde 2: Türk Kadın Birliği Türk kadının içtimai ve siyasi haklar karşısında her türlü mesuliyet ve alaka-yı vataniyesini ispat edecek bir seviyeye erişirmeye çalışacaktır.

Madde 3: Birliğin maksadı: Kadınlığı fikri ve içtimai sahalarda yükselterek asri ve mütekmil bir mevkie eriştirmektir. Birlik, bu gayeye vusul için: Genç kızlar hakiki valide olarak yetiştirmek, kadınlık alemindeki feci içtimai yaralan teşfiye etmek [iyileştirmek), dul, bokes ailelere ve tahsil-i ibtidaiyedeki [ilkokuldaki] çocuklarına yardım etmek, fakir çocukları tahsil ettirmek, yeni neslin maddi ve manevi terbiyesiyle meşgul olmak, kadınlığı harici hayat-ı mesaiye [çalışma hayatına] teşvik etmek için sarf-ı mesai ederek [çalışarak], konferanslar tertip ve eserler neşrelemek hususatına bezl-i gayret edecektir [çaba gösterecektir].

Madde 8: Türk Kadın Birliği gayesinin tamimi [yaygınlaşması] için mefküresinden ayrılmamak şartı ile kavanin-i mahsusasına [özel yasalarına]tevfikan [uyarak]muhtelif teşkilat vücuda getirebilir. Bütün Türkiye vilayet ve kazalarında işbu nizamnameyi mabe't-tatbik [uygulamayı] ittihaz [kabul] etmek ve aza sı yüz kişiden dün [aşağı] olmamak ve merkezi cemiyete merbut [bağlı] olmak üzere bir Kadın Birliği şubesi tesis olunabilir.

Kongrelerde merkez şube murahhasları [delegeleri] davet olunur. Nizamnameye ait tadilat [düzeltme] ve tebeddülât [değişiklik] ancak merkezi kongrede icra olunur. Harice karşı cemiyeti, umumi merkez temsil eder.

Madde 23: Heyet-i idare murakabesi [gözetimi] altında kadın, erkek azadan mürekkep ilmi, edebi, sıhhi, terbiyevi. hukuki encümenler [kurullar] teşkil edilecektir. ¹²

Hazırlanan yeni tüzük çerçevesinde birlik hızla çalışmalar koyuldu.Tüzük incelendiğinde kadınların düşünsel sosyal ekonomik alanlarda geliştirilmesi ve eğitilmesi, dul kimsesiz kadınlara yardım edilmesi , fakir ve ihtiyaç sahibi çocukların okutulması , kadınların çalışma hayatına kazandırılması ve bu amaçla konferanslar düzenlenmesi yapılması hedeflenen çalışmalar içinde sayılabilir.

Birliğini yönetim kurulu ise şu şekilde açıklanmıştı: Başkan Nezihe Muhittin, "Murahhas i mesul" Nimet Reşide, "Katib i umumi" Mediha Mazhar, üyeler Latife Bekir, Faize Atıf , Halit Şükrü, Şadiye Afif, Güzide Osman ve İffet İhsan. ¹³

Birliğin başkanı Nezihe Muhiddin Türk Kadını adlı kitabında TKB ‘ yi neden kurduğunu şöyle açıklamaktadır: “Milli hareket başladığı günlerden beri, kadınlığımızın hazırlanmış olduğunu gösteren şuurulu hareketleri görmekten mütevellit [gelen] içimde büyük bir ümit canlanmıştı. Cumhuriyet ilan edilir edilmez bu ve emel tamamiyle kuvvetlendi; büyük bir liyakat ve kabiliyet gösteren kadınlığımızın ciddi bir program ve muntazam bir mesai ile hususiyetlerini de ehemmiyetle düşünerek kül [bütün] halinde çalışması. Bu tamamiyle fiile inkılap edebilecek [dönüşebilecek] bir fikir halinde tekamül etmişti [gelişmişti]. Bu fikrin iki ciddi noktasından en mühimi; milli mücadele esnasında millet mecmuası [milletin tümü] arasında çalışmaya başlayan Türk kadınının, bu büyük heyecanın sonunda gene eski lakaydisine avdet etmesinden [dönmesinden] doğan endişe idi, mütebaki [geri kalanı] ciheti ise asırların etrafımızda ördüğü birtakım menfi [olumsuz] anane ve telakkilerle mücadele azminden doğuyordu.

„14

¹²Nezihe Muhiddin , Bütün Eserleri 4, Kitap yay.,İstanbul ,2006, s.381.

¹³Zafer Toprak, “Halk Fırkası’ndan Önce Kurulan Parti Kadınlar Halk Fırkası” , Tarih ve Toplum , No51, Mart 1988, s.158.

¹⁴Muhiddin, a.g.e,s.349.

Birlik kurulduktan faaliyetlerini Anadolu’ya yaymak için şubeler açmaya başladı.Nezihe Muhiddin’in “Türk Kadını” adlı yapıtına göre Denizli’de (1926), Üsküdar’da (1927), Oruz da; Diyarbakır’da (1927) şube açıldığını belirtirler. Gene Muhittin’e göre Derneğin 500 üyesi olmuştur. ¹⁵

Birlik amaçlarını gerçekleştirmek için kurslar ve konferanslar düzenlemiştir.Kadınları eğiterek çalışma hayatına yönlendiren kurslar açmanın yanı sıra diğer hayır işlerinde de çalışan cemiyet, özellikle kadınların eğitilmesi medeni kanun ile tanınan hakların kullanılması ve yeni meslekler edinmesi faaliyetlerinde öncülük yapmıştı.r Kadınların sürücü belgesi alarak şoförlük yapması için kampanyalar

düzenlenmiş,¹⁶ kadın polis yetiştirilmesi ve cezaevlerinde kadın gardiyanlara yer verilmesi gibi isteklerde bulunmuştur. Yerli mallarının kullanılması fikrini yaygın bir hale getirmek için konferanslar düzenleyip tanıtıcı bilgiler vermiştir. Müslüman kadının çarşaf ve peçeden arındırmak için mücadele etmiş, düzenlediği dikiş kursları ile kadınla batılı kıyafetler giyinmelerin sağlamıştır. Ayrıca dispanserler açmış , yardım toplamış, kadın ve erkeğin bir arada bulunduğu balolar düzenlemiştir.¹⁷

3.Kadın Yolu Dergisi (1925-1927)

Yapmış olduğu bu faaliyetleri , düşüncelerini daha geniş kitlelere ulaştırmak ve kadınları bilinçlendirmek amacıyla TKB ‘nin başkanı ve kurucusu Nezihe Muhiddin tarafından bizzat kendi parasıyla 1925 yılının Temmuz ayında yazı işleri sorumlusu olduğu haftalık dergi “ Kadın Yolu “ yayınlanmaya başladı.Muhiddin Kadının Yolunun amacını kitabında şöyle özetlemektedir: Gayesi, Türk kadınının inkişafında mütevazı ve gayur [çalışkan] bir yardımcı olmaktır. Maksudumuz, manasız ve müfrit bir süfrajelik değildir. Türk kadınının, tam bir vatandaş mertebesine çıktığını görmektir.

¹⁵Muhiddin,a.g.e, s.395.

¹⁶Cumhuriyet,1930-1935.

¹⁷Leyla Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını, Yükseköğretim yay., Ankara, 1998, s.141.

İnkılabın ve Cumhuriyet'in feyzi ile, kanunlarımız ve müessesat-ı medeniye ve ictimaiyemiz, bu prensipler dahilinde hayırlı ve mesut bir tebeddüle [değişime] uğrarken, bu uğurda Kadın Yolunun da naçiz bir hizmeti olursa kendimizi bahtiyar addedeceğiz. Bize, bu mesut tahavvülü [dönüşümü] idrak ettiren Cumhuriyet'i ve onun amel-i mübecceli [büyük kurucusu] olan dahi reisicumhurumuzu takdis edelim.¹⁸

Nezihe Muhiddin siyasi hak taleplerini güçlü kalemini kullanarak TKB ' yayın organı olan Kadın Yolu'nun ilk sayısında yazdığı baş yazısında söyle dile getirmektedir: "Çekoslovakya, Polonya gibi kendi kendisini idare eden yeni cumhuriyetler kadının hukuk-ı siyasiyesini en mükemmel ve tabii bir hak gibi kabul ettikleri zaman Almanya, Avusturya ve Rus cumhuriyetlerinde ihtilal yerleşmekte idi. Romanya ile ve Belçika kadınlarına belediye intihabına hakk-ı iştirak temin ederek bu asri nokta-i nazara ehemmiyetli bir imtiyaz verdi.

Bu asri ve muazzam temayül gittikçe şişip genişleyen bir dalga gibi bütün dünyaya tevessü ediyor [yayılıyor], Hindistan'da Madra'da, Bombay'da Kuşin'de kadınlar, erkeklerin tabi olduğu şerait dahilinde hakk-ı btihaba maliktirler.

...intihap meselesi bir vazife-i medeniyedir. Şuur ve vicdan nasailine [hasletlerine] malik olan kadınlar bu vatani vazifelerine mefuç [felçli] ve gayri müdrik bir vücut [varlık] gibi lakayt kalamazlar, intihap hakkından mahrum kalan kadınların mesai ve hüsn-i emelleri fikir halinden fiil haline geçmesi için müşkülât karşısındadır.

... Türk kadını da şüphesiz vatan camiası arasında kıymeti olmayan bir kemiyet halinde kalmayacak ve mevcudiyetini tasdik ettirecektir.

En yeni, en kuvvetli esasata [esaslara] istinat eden ali [yüksek] ve aziz cumhuriyetimizin kanunları da, herhalde uzun müddet kadınlarını gayri meşur [şuursuz] bir çocuk, bir mecnun veyahut hukuk-ı medeniyeden mahrum bir mücrim vaziyetinde, memleketin mukadderatından uzak görmeye tahammül edemeyecektir. Medhül [kınanacak] ananeleri, çürük kanaatleri, batıl telakkileri kati hamlelerle yıkıp yerlerine kuvvetli ve asri umdeler [ilkeler] ikame eden ateşin [ateşli] ve genç cumhuriyetimiz tetik nazarlarla kadının mevcudiyetini canlı bir şuurla anlamasına müntazırdır. İşte o zaman Türk kadınının bütün hukukunu tanımak için arada hiçbir engel kalmayacaktır."¹⁹

¹⁸Muhiddin,a.g.e,s.227.

¹⁹Muhiddin, a.g.e.,s.219.

Muhiddin yazısında diğerk ülkelerde olduğu gibi Türk kadınının da bütün haklara kavuşacağına olan ümidini dile getirmiştir.Akla ve vicdana sahip olan kadınlar haklara da sahip olabilirlerdi.Diğerk vatandaşlarla eşit olan kadınlar neden seçme ve seçilme hakkından yoksun olsun ki? gibi sorgulamalar içine girmektedir.Bundan sonra da aynı dergide çıkan yazılarında sıkça aynı konu üzerinde durduğu göze çarpmaktadır.

Nezihe Muhiddin 'in Kadın Birliği'nin bir sene zarfındaki mesaisi adı altında yazdığı yazıda derneğin faaliyetleri birincil ağızdan öğrenilmektedir:

1. Beş yüz yetime elbise, kundura, çorap, şeker vesaire tevzi [dağıtımı].
2. İki yüz dul kadına nakdi muavenet.
3. İki yüz genç kıza ayakkabı tevzi eylemiştir.
- 4.On beş yetimi muhtelif müesseselere yerleştirmiştir.
5. Yirmi hanıma iş bulup yerleştirmiştir.
6. Dul ve fakir hanımlara iş vermek suretiyle ücret temin edilmiştir.
7. Bütün İstanbul mahallelerinde fakir ve ye tim çocukların istatistiğini tespit etmiştir.
8. Ayrı bir binada dikiş evi tesis eylemiştir.
9. 341 senesi bir sergi tertip eylemiştir. ²⁰

TKB Grubu'nun kadın hakları mücadelesinde *Kadın Yolu* dergisi temel bir rol oynadı. *Kadın Yolu* ince Nezihe Muhiddin'in inisiyatifiyle yayımlandı. Derginin sahibi ve baş muhabiri Nezihe Muhiddin'di. Dördüncü sayısından itibaren TKB'nin yayın organına dönüştü. *Kadın Yolu'nun* ilk sayılarındaki başlık altı yazısı olan "Asrı Türk kadınının şah-rahıdır [anayoludur]", 6 Ağustos 1341 (1925) tarihli 4. sayısından sonra değişerek, "Türk Kadın Birliği'nin naşir-i efkarıdır [fikirlerinin yayıcısıdır]" oldu ve adı *Türk Kadın Yolu* olarak değiştirdi. 16 Temmuz 1341 (1925) tarihli birinci sayısı ile 1 Ağustos 1927 tarihli son sayısı arasında otuz sayı yayımlandı. İstanbul kütüphanelerindeki koleksiyonlarda on bir sayısı eksik olan dergi (3,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17), ilk sayılarında haftalık olarak çıktı, daha sonra aylık yayına döndü.

²⁰Muhiddin,a.g.e.,s.382.

Kadın Yolu'nda yazan yazarlar şunlardı: Şükfife Nihal, Efzayiş Yumf, Yaşar Nezihe , Hatice Refik, Pakize Ahmed, Saadet Esad, Esmâ Zafir, Muhsine Salih gibi kadın yazarlar, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Abdullah Cevdet, Kemalettin Şükrü, M. Şevki gibi önde gelen erkek yazarlar yazdılar. . Dergide kadın hakları savunucusu olan Yaşar Nabi (Nayır), Enver Behnan (Şapolyo), Fahrettin Kerim (Gökay) gibi genç erkek yazarların da yazıları yayımlanıyordu.

Kadın Yolu, dönemin cinsiyetçi zihniyetine ve uygulamalarına karşı kadınların ideolojik mücadele aracı olarak iş gördü. Nezihe Muhiddin'in Eylül 1927'de Birliğin başkanlığından istifaya zorlanması ardından *Kadın Yolu* yayımına son verdi. Otuzuncu ve son sayısı Ağustos 1927'de yayımlandı.²¹

TKB böylelikle mücadelesini geniş kitlelere ulaştırabilmiş , Faaliyetlerinden kamuoyunu haberdar etmiş , halkın ve basının nabzını tutmuş, hükümete taleplerini iletebilmiştir.Üstelik Kadın Yolu yayına başladığı ilk aylarda ülkede otoriter bir siyasal düzen hakimdi.Bu zor süreçte cumhuriyete bağlılıklarını sıkça dile getirirken kadınların siyasal , sosyal , ekonomik haklar savunusunu da sürdürmeye devam etmişlerdir.Kadın yolu aynı zamanda Cumhuriyet dönemi kadın hareketi hakkında fikir sahibi olmamızı da sağlayarak dönemine ışık tutmuştur.Kadınların hak arama mücadelesinin önemli belgelerinden biri olmuştur.

TKB üyeleri siyasi anlamadaki ilk önemli adımlarını 1926 yılında Cumhuriyet Halk fırkasına üyelik başvurusu yaparak gerçekleştirdiler.Amaçları dikkatleri kadınların siyasal haklarına çekmekti.Bunu da başardılar çünkü bu dönem gazeteleri incelendiğinde basında bu habere geniş yer verildiği ve konuyla ilgili hararetli tartışmaların sürdüğünü görmekteyiz.Bu girişimi destekleyenlerin yanı sıra alaycı bir üslupla eleştirenleri de görmekteyiz.

1926 Türk Kadınları için çok önemli bir yıldır çünkü Medeni Kanun kabul edilmişti.Cumhuriyet kadını erkeğiyle eşit koşullarda yaşamak adına önemli bir adım daha atmıştı.Medeni kanuna karşı TKB' nin yaklaşımını çok net olarak arşivin yetersiz

olması nedeniyle birincil ağızdan öğrenemiyoruz. Ancak tepki çekmemek adına yaptığı eleştirilerin oldukça yumuşak olduğu anlaşılmaktadır.

²¹ Zihnioğlu , a.g.e., s.169.

Nezihe Muhiddin ve TKB'nin 1926 yılında ılımlı bir muhalefet çizgisini sürdürdüğünü izliyoruz. Bu tutum, Aralık 1926'da gündeme gelen belediye seçimlerindeki girişiminde de belirgindi. TKB 1926 yılı boyunca hakları savundu, ancak bunlar "gürültüsüz patırtısız", hükümetle ve CHF ile iyi ilişkiler yürüterek başarmak istedi. Belediye seçimlerine katılmak için TKB, Ekim ayında hükümet nezninde yeniden girişimde bulundu. CHF genel müfettişi İbrahim Tali'nin, "Kadınlar hakkında yüksek ve kıymetli iyi dileklerini ileterek bu amaca da hizmet edeceklerini" belirtmesi TKB tarafından memnunlukla karşılandı.²²

1927 yılına gelindiğinde TKB çok önemli yollar kat etmişti. Kuruluşunu 3. yılında TKB etkinliğin zirvesine ulaştırmıştır. Kuruluşundan beri kamuoyunda gündem yaratmış olan TKB için 1927 yılı basında geniş yer verilmesi, yoğun etkinlik programıyla benzersiz bir yıldır aynı zamanda. Ancak büyük düşüşler ve düş kırıklıkları da bu yılda yaşandı. TKB 1927'de, kuruluşunun üçüncü yılına geldiğinde İstanbul dışındaki kentlerde de örgütlenmişti. Denizli, Afyon Karahisar ve Aydın'da TKB şubeleri açılmıştı. İstanbul'un çeşitli mahallelerine örgütlenmeye karar vermiş, Bakırköy'de, Üsküdar'da şubeleri açılmıştı. Yıl sonuna doğru ise Diyarbakır şubesi açıldı.²³

1927 yılında Birlik oluşturdu komisyonlar tarafından çalışmalarına devam etti. Cumhuriyet gazetesinde yer alan komisyonlar ve üyeleri şu şekildedir:

Terbiye Encümeni: Sa'diyye Lutfi, Nakıyye, mu'allim Sıddıka, 'Aliye Es'ad, Hadice Kamil, Şazimend, Mu'ammer Azmi, Pakize Ahmed hanımlarla mu 'allim Murtaza Bey;

Sıhhiyye Encümeni: Doktor Safiyye 'Ali, Leme'an Halil , Lami'a Refik , Matlube Ömer , Kerime Hamid , Firdevs Ahmed, Süreyya Cemal, Zeliha Ziya Lahike

Reşad , Halet Şükri hanımlarla Matmazel (Setez) ve Cerrah Paşa Hastahanesi ser-tabibi [baştabibi] Doktor Rüşdi Bey;

İctima-i ve Hukuki Encümen: Altıncı Hukuk Mahkemesi'nden Nigar Şevki , Beyhan Hüsameddin , Müdrike Cemil hanımlarla İrfan Emin ve Enver Behnan beyler;

Beyne'l-minel Kadın Birliği İrtibat Encümeni: Efzayiş Yusuf, İffet İhsan Nezihe

²² Kadın Yolu, “Türk Kadın Birliği Havadisleri”, Sayı 23, 15 Teşrin –i Sani 1926, s.16.

²³ Kadın Yolu, “Türk Kadın Birliği Havadisleri”, Sayı 26, 15 Kanun-i Sani 1927, s.16.

Muhiddin , Seniha , Kıbrıslı 'Aziz, Na'ile Vahhab, Leme'an Halil ve Safiyye 'Ali hanımlar, bu encümende müşavir olarak Matmazel (Setez) de bulunacaktır;

Tedklk-i Matbu'at Encümeni: Esmâ Zafır , Matlube 'Ömer , Şadan , 'Aliye Şinasi , Efzayiş Yusuf, Pakize Ahmed, Safvet 'Ali Rıza hanımlar;

Çocuk Edebiyatı Encümeni: Lami 'a Refik, Esmâ Zafır , Samiha Kemal Hadiye Selim Sırrı , Azmayiş Hanım, Pakize Ahmed, Matmazel (Setez) , Misis (Ranteri);

Yedinci Encümen, Kadın Birliği'nin umur-i hayriyyeye ta'alluk eden [hayır - işlerine ilişkin] işleriyle iştigal edeceği [uğraşacağı] için şehrimizin yüksek ve kibar 'a'ilelerine mensub salon hanımlarından mürekkebe olacaktır.²⁴

Üç yıllık yoğun bir çalışmadan sonra TKB ilk kongresini 25 Mart 1927 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirdi. Nezihe Muhiddin'in açılış konuşmasıyla başlayan kongrenin gündem maddeleri şu şekildeydi:

Kongre Rız-name'si [gündemi]

1. Hey'et-i idare mesa'ı raporu
2. Mali rapor
3. Nizam-name müzakeresi
4. İntihabat
5. Beyne'l-milel Kadın Cem'iyyeti mesa'isine murahhas [delege] intihabı

Muhiddin yapmış olduğu açılış konuşmasında Cumhuriyete bağlı olan derneğin ölkemizde ve Avrupa da önemli bir yerinin olduğunu vurgulamıştır.Bu konuşmanın bir bölümü şu şekildedir:"Cumhuriyetimizden feyz alarak doğan ve yine Cumhuriyetin kadınlığa a'id vazifelerini inkişaf ettirmek emeliyle yaşayan "Kadın Birliği" memleketimizin ve Avrupa matbu 'atının sahfelerini müsbet ve menfi mütaa 'alarla epeyce zamanlar işgal eden bir mefkure vak'ası oldu"²⁵

²⁴Cumhuriyet, Sayı 1039, 29 Mart 1927, s.3.

²⁵Zihniođlu, a.g.e.,s.197.

Açılış konuşmasından sonra derneğin tüzüğüyle ilgili değişiklik önerileri tartişılmaya başlandı.Kongreye damgasını vuran en önemli konulardan biri tüzükteki 2. maddenin değiştirilmesiydi.Bu madde değişikliği siyasi kazanımları içeriyordu.Muhiddin konuyla ilgili şu açıklamayı yapmaktadır "*Nizamnamemizdeki hukuk u siyasiyeyi istihdaf eden madde hiç kimsenin tarizine hedef olacak tarzda değildir. Bu kati bir ideal şeklinedir. Her vatandaş için hak tamamdır. Kadının da haklarını tamamen almasını istemek en tabii bir haktır*" şeklinde açıklamıştır.²⁶

Nezihe Muhiddin 'in konuşmasından ardından ikinci madde değişikliği kabul edildi.Artık TKB yasal olarak nizamnamesinde de siyasi hak talepleri ve çalışmalarının önünü açmıştı.

Kurulduğundan beri birliğin gerçekeştirmeye çalıştığı işler kongrede şu şekilde açıklandı:

Teşebbüs edilen işler

- 1 - Talim ve Terbiye Kongresiyle mübaşeret [faaliyete başlamak].
- 2 - Yetimlerin istatistiği.
- 3 - Aile Kanunnamesi hakkında miting ve bir komisyon marifetiyle [aracılığıyla] faaliyet.
- 4 - Avrupa'da bütün kadın mahafili [çevreleri] arasında Türk kadınlığı ve inkılap hakkında propaganda.
- 5 - Terzihaneye yardım.

- 6 - Konferanslar tertip edilmiştir ve çay sohbetleri.
- 7 - Darüleytamlara iane [bağış] derci [toplanması] hususunda azalarının faaliyeti ve elli lira ile ianeye iştirak.
- 8 - Hukuk-ı Aile Kararnamesi için hükümete müracaat.
- 9 - Cemiyet-i Akvam Müzaheret Cemiyeti'ne azanın iştirakini temin.
- 10 - Ayasofya Camii'nde eski Türk işlerinden mürekkep bir sergi küşadı.
- 11- İslam Kadın Kongresi'ne davet.
- 12 - Belediye intihabatına iştirak zımında [konusunda] müracaat.
- 13 - Ankara'ya murahhas izamı [gönderilmesi].
- 14 - *Kadın Yolu*'nun intişarı [yayımları].
- 15 - Cemiyet-i Akvam'a bir mümessille kabulü hakkında teşebbüs üzerine Türk Kadın Birliği'ne müracaat.

²⁶ Gürkan Bozkır, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, sayı 9-10, 1999-2000, s. 103.

- 16-Çocukların seyyanen ve açık tiyatrolardan meni [yasaklanması] hakkında müracaat.
- 17- Çocuk bahçelerinin tesisi hakkında müracaat.
- 18- Konferansları teşmil [yaymak] için mescitlerde hasbıhal edilmesi. [söyleşiler yapılması] hakkında müracaat.
- 19- Çocukları ve muhtaç fakirleri haftada bir gün muayene ve ilaç parası tevzii [dağıtımı].
- 20- Himaye-i Etfal Süt Damlası'na çocuk çamaşırı ve bir çocuk can anası olarak alınmasına.
- 21- İntihabat [seçimler] esnasında bir yeni namzet [aday] ilanına.
- 22- Texas meşher-i ihtifaline [anma töreni sergisine] Türk validesi intihabı.
- 23- Siyasi fırkaya [partiye] Türk kadınının iştiraki hakkında müracaat.
- 24- Alamaele'innas [kamuya açık yerlerde] çirkin evza [durumlar] ve küfür ve sigara içen çocukların zabıta tarafından meni hakkında müracaat.
- 25- Kadının mahkeme huzurunda şahadeti ve Kanun-i Medeni'nin tanziminde iki üç hanımın davetini temin zımında müracaat.
- 26- "Denizli Kadın Birliği teşkilatı.
- 27-Üsküdar Kadın Birliği teşkili.
- 28- Suikast hakkında telin içtiması.
- 29- Bir atölye tesisi.

30-Fakir kız ve hanımların müessesata [müesseselerine] yerleşmesine tavassut [aracı olma].

31- Belediye Kanunu'nun tanziminde kadınların intihaba iştiraki hükümete müracaat.

32- Memlekette muhtelif safhalarda çalışan kadınların istatistiği.

33-Hilal-i Ahdar'ın faaliyetine bizzat ve neşriyatla iştirak.

34- 151.456 kuruş nakden hasta ve dul kadınlara muavenet.

35-Fakir çocuklara, mektep talebelerine elbise, ayakkabı vesaire tevziatı yapılmıştır.²⁷

TKB'nin girişimde bulunduğu işler incelendiğinde sadece bir hayır kurumu gibi çalışmadığı görülmektedir. Aile hukuku, çocukların gelişimi, siyasi hak taleplerine dair girişimlerle diğer yardım derneklerinden ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca teşkilatlanmaya önem verdiği de açmayı hedeflediği şubelerle göstermektedir.

²⁷ Muhiddin, a.g.e., s.394.

Birliğin girişimde bulunduğu işler ile başarıya kavuştuğu işleri karşılaştırabilmek için birde gerçekleştirildiği işleri görelim:

Muvaffak Olduğumuz İşler

1 – Yetimlerin istatistiği

2 -Avrupa kadın ve fikriyat [düşünce] mahafilinde [çevrelerinde] nazar-ı teveccühü [dikkati] bihakkın [hak ederek] celp etmeye ve beynelmilel kadın cemiyetleriyle sıkı bir münasebet teminine.

3 - Aile Kararnamesi dolayısı ile takdirata [değerlendirmeye]

4 - Nakdi [para] ve sair suretlerle muavenet.

5 - Gazetenin devam-ı neşrine [yayımının sürdürülmesine]

6- Hükümetin takdirine mebni [dayalı] menafi-i umumiye hadim cemiyetler meyanına [arasına] duhule [girmeye] ve rozet günü tahsisine.

7 - Geçen sene iki bin okka kömür tevziatı.

8 - Müsamere yapılmıştır.²⁸

Gerçekleştirdiği işlere baktığımızda hedefledikleri siyasal girişimlerin sonuçlanmadığını görmekteyiz. Ancak TKB kamuoyunun dikkati kadınlar üzerine çekme ve siyasi hak taleplerini gündeme getirip halkı bu konuya hazırlama konusunda

çok önemli bir görevi yerine getirmiştir.Dönemin gazeteleri incelendiğinde TKB ‘nin önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir.Artık kadınlar çalışma hayatına katılmanın yanı sıra , siyasi hayata katılma isteklerini de gür bir sesle söylemeye başlamışlardı.Ayrıca gerçekleştirilen işlere bakıldığında ve TKB ‘nin 1924 ‘ten beri yaptığı çalışmalarda dikkati çeken diğer bir hususta uluslar arası kadın cemiyetleriyle olan münasebettir.Türk kadınının yaptığı çalışmaları dünyaya duyurmak ve Avrupa’daki gelişmeleri takip edebilmek amacıyla birlik uluslar arası kadın birliğiyle de irtibata geçmiştir.TKB ve uluslar arası kadın örgütleriyle olan ilişkilere ilerleyen konularda daha detaylı değineceğim.Özellikle Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanmasının ardından bu münasebetlerin geliştiği görülmektedir.

²⁸ Muhiddin,a.g.e.,s.195-196.

Dönem gazeteleri incelendiğinde basının yakinen kongreyle ilgilendiği görülmektedir.Kongre başkanlığına yeniden Nezihe Muhiddin’in gelmesiyle kongre son buldu.Kongrenin bitişiyle Nezihe Muhiddin Mustafa Kemal’e saygı telgrafı çekti.Hemen ardından da Mustafa Kemal’in yanıtı geldi.

Kongreyle ilgili tutanakları incelerken birliğin heyeti ve Nezihe Muhiddin arasındaki muhalefet fark edilmiyor.Ancak sonra ki gelişmelerde keskin bir muhalefetin izlerini görmekteyiz.Nezihe Muhiddin 1927 seçimlerine kadınlarında katılması konusunda çok ısrarcı ve ümitliydi.Ancak bu mümkün olmayınca feminist erkek adayların desteklenmesi düşünüldü.Öne çıkan en önemli isim Kenan Bey’di .(Umuru Hukukiye Müdürü).Kadınlar bu çalışmaları yaparken mecliste kadınların seçimlere katılmalarını alaycı bir dille eleştiren milletvekillerinin de olduğu görülmektedir.Bazıları ise kadınların milletvekili olabilmesi için askerlik görevini yapması gerektiğini savunuyordu (Hakkı Tarık Bey).²⁹ Ancak basın ve hükümetin kadınların yer almasıyla Hakkı Tarık Bey sözlerinin yanlış anlaşıldığını söylemek zorunda kalmıştır.

Türk Kadın Birliği başkanı Nezihe Muhittin Hanım, kadınların isteklerini aşırı bulan ve bu hakların verilme zamanının uygun olmadığını ileri sürenlere rağmen basına şunları söylüyordu:

"İnkıpları doğuran, çabalar ve savaşımdır. Biz de, seçimden seçime her yurttaş gibi haklarımızı alacağımız güne değin savaşımayı sürdüreceğiz, kanunlar, er geç toplumsal yaşamın gereklerine uymak zorundadırlar"³⁰

TKB 'nin kongresinden çıkan en önemli kararlardan biride kadınları belediye seçimlerine hazırlamak için yapılacak çalışmaların programıydı.Kadınlar seçimlere katılmasalar da pes etmemişler çalışmalarına devam etmişlerdi.

Kadın Birliği ilk kongreden sonra kadınların belediye seçimlerine katılmaları için yapılacak ön çalışmaları kongrede görüşmüş ve karara bağlamıştır.Nezihe Muhiddin'in Türk Kadını kitabında bu programa ayrıntılarıyla ulaşabilmekteyiz.Program şu şekilde açıklamıştır :

²⁹ Cumhuriyet 23 Haziran 1927.

³⁰ Tezer Taşkıran, Cumhuriyet'in 50. yılında Türk Kadın Hakları , Başkanlık yay.,Ankara, 1973, s.124.

1. Her mahalde meskün [oturan] kadınların ayda beş kuruş teberruda [ödemede] bulunarak kendi mahallesindeki fakir ve muhtaç yeni doğan çocuklarına süt vesair mevadd-ı gıdaiye [gıda maddeleri] yeni doğmuş çocuklara muvafık hıfzıssıhha ve giyecek tedariki. Ve bunların suret-i istimali [kullanma biçimi] hakkında rehberlik edece mahallenin okumuş ve dirayetli [bilgili] hanımlardan mürekkep [oluşan] , küçük bir teşkilat.

2. Hemcivar [komşu] olan her on mahallede ikamet eden iştirakiyle müntehap [seçilmiş] bir heyet tarafından belediyenin. çocuk bahçelerine nezaret ve noksanlarının itmamı [tamamlanması] ihtiyarlara ve malullere muavenet.

3. Evlerde hıfzıssıhha kavaidine [kurallarına] ve nezafete [temizliğe] ihtimam [özen]. Müstevli [salgın] hastalık devrelerinde ve hastalara ve dikkat.

4. Sokakların temizliği ve civarda müzahrefatın [çöplerin] terakümünden [toplanmasından] mütevellit belediyeye acele şikayet.

5. Çocukların sigara ve sokak kumarları oynamasına mümanaat [engel olmak].

6. Genç kızlara nezaret-i tamme [koruyucu gözetim].

7. Küçük işhaneler tesisi: Terzihane, çamaşır, ütü ve kola işhaneleri, tezgahlar. Ve masnuatın [ürünlerin] o mahallelerde istihlakini [kullanılmasını] temin. İşhanelerde

mahallelerin muhtaç ve fakir kız ve dul kadınlarını istihdam. Bütün hasılatın mecburi mesariften [masaraflardan] gayrı amelelere müsavaten [eşit olarak] tevzii.³¹

TKB programda da görüldüğü gibi sadece kadınlarla değil çocuklarında sağlıklı güvenli bir şekilde yaşamaları için çalışmalarda bulunmayı doğru bulmaktadır.Kadınların belediyeçiliğe alışmaları için öncelikle kendi mahallelerinden işe başlamaları gerektiği düşünülmüş.buldukları çevrenin temizliğine de önem verilmiş ayrıca yeni iş ko9llarının açılarak istihdamın artırılması planlanmıştır.Hazırlanan bu program dahilinde kadınlar çalışmalarına başlamıştır.

Kongrede ayrıca kadınlar seçimlere katıldıktan sonra hangi çalışmaların yürütülmesi gerektiği de planlanmıştır.Hazırlanan program şu şekildedir:

1. İzdivacın teksir [çoğaltılması] ve teshili [kolaylaştırılması]. Bunu temin için şerait [koşullar]:

A. Fakir olduğu tebeyyün eden [belirlenen] genç zevç ve zevceye iş bulmak suretiyle himaye.

³¹ Muhiddin,a.g.e.,s.396.

B. İlk çocuk için münasip bir tahsisat. İkinci ve üçüncü çocuklar için tezyid-i tahsisat [ödeneğin artırılması].

C. Genç aileler için muvafık-ı sıhhat [sağlığa uygun] meskenler inşası ile mahalleler vücuda getirmek ve iskan edeceklerden kazançlarına göre münasip kira alarak meskenleri meskünlarına [oturanlarına] mal etmek.

2. Talak [boşanma] vukuunda [olduğunda] erkek mücrim [suçlu] ise kadına çocukların adedine göre zevçten tahsisat [ödenek] temini. Çocuklar on dokuz yaşından sonra tahsisattan mahrumdurlar. Zevce fuhşu irtikap ettiği [düştüğü] halde münasip bir ceza ve çocukların pederin yanında muhafazası.

3. Talakta müsavat.

4. Mirasta müsavat.

5. Alkol, morfin, eter vesair müskiratın [keyif verici maddelerin] külliye[n] [tamamen] meni [yasaklanması].

6. Mensucat fabrikalarında kadınların istihdamı.

7. Mensucat ve mezinat fabrikalarının tesisi, oyuncak, şeker, un fabrikaları.

8. Fuhşun meni, esbab-ı mucibenin [gerekçelerinin] izalesi [ortadan kaldırılması] :

- A. Fuşun saiklerinden [sevk edenlerinden] en mühimi fakruzaruret ki birtakım müessesat meydana getirip zaruretin önünü almakla kabil-i ictinabdır [önlenebilir].
- B. İkincisi tereddiye [yozlaşmaya] uğramış bir hüzal-i ahlaki [ahlak bozukluğu] neticesi bir maraziyettir ki belki ıslahanelerle izalesi bir dereceye kadar mümkündür.
9. Belediye işlerinde bilhassa gıdanın tarz-ı furuhtunda [satılışında] nezafete takyide [temizlik şartlarına uyulmasına], sokakların ve dükkanların temizliğinde kadın müfettişler istihdamı. Darülaceze'de kadınların tavgizi [görevlendirilmesi]. Darüleytamların [yetimhanelerin] kadınların idaresine tevdi [bırakılması].
10. Tedafüi [savunma amaçlı] bir harp vukuunda bütün ve bilhassa çocuksuz kadınların askerinin çamaşır, yemeği, hastabakıcılığı, cephane nakliyatçılığı. İcabın da silah arkadaşlığı.
11. Gayri meşru etfalın [çocukların] terfi [refahı] ve tahsili. Ve doğum haneler tesisi.
12. Kumarhanelerin hedmi [yıkılması] ve müzkirat fabrikalarının hedmi ile yerlerine faideli müessesat ikamesi [alması].

13. Hapishanelerin yanına birer ıslahhane inşası. Kadın taayüşü [geçimi].

14. Milli mensucat ve masnuatın [ürünlerin] istihlak ve istimali.

15. Cumhuriyet feyiz ve inkişafına her noktada hadim olmak.³²

Programı incelediğimizde Birliğin yasalar karşısında kadınların erkeklerle hak ve yükümlülüklerde tam eşitlik isteklerini göstermektedir. Bu isteklerin bir çoğu Medeni Kanun'la gerçekleşir. Yaklaşan belediye seçimleri bahane edilerek siyasal hak istemleri daha yoğun bir şekilde dile getirilmeye başlamıştır.³³

Aynı dönemlerde kırsal bölgedeki kadınların da tutumunu öğrenmek için Cumhuriyet gazetesinde yer alan haber oldukça önemlidir.”Dünkü Cumhuriyette iki haber vardı. Bunların biri doktor Safiye Ali Hanım'ın Süt Damlası müessesinden istifası nedeniyle kadınların *doktorumuzu isteriz!* diye nümayiş yapmaları, diğeri ise şudur, Kayseri'ye tabi *Akçakale* köyünde muhtar intibahı icra edilirken, köy kadınları muhtar intibahının haricinde toplanarak kendilerinin de rey vermelerine müsaade edilmesi musırrane talep etmişlerdir.

İkincisi, birincisinden daha mühim, daha şayan-ı dikkat olan bu iki haber gösteriyor ki Türk kadınlığı artık hak istemeyi öğrenmiştir ... Anadolu'nun ortasında hücre Akçakale

köyündeki Türk anneleri de muhtar intihabında rey vermek arzusunu izhar ediyorlar... İşini görecek adamları kendileri seçmek isteyen, okuma yazma bilmez Türk köylü kadınlarının gösterdikleri intibak elbette İngiltere'nin tahsil-i ali görmüş kadınlarının (sufrajet)lik her bakımdan bin kat daha yüksek ve ulvidir."³⁴denilmekte, kırsal kesim kadınlarının da kentli kadın gibi hak isteyen sesini yükselttiği ve bunun ne kadar önemli olduğu belirtilmektedir.

Genel olarak baktığımızda kongre önemli kararlara imza atmış siyasal çalışmalar konusunda büyük adımlar atmıştı.Elbetteki bu adımların en önemlisi daha önceden de belirttiğimiz gibi tüzük değişikliğidir. Kongrenin benimsediği tüzük değişikliği, İstanbul Valiliği tarafından benimsenmemiş ve reddedilmiştir. Vali, kadınların siyasal haklara sahip olmalarını, kamu görevi yapmalarını doğru bulmamaktadır.

³² Muhiddin,a.g.e.,s.397.

³³ Zerrin Ediz, Cumhuriyet Dönemindeki Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri 1923-1993,Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul,1994, s.23 .

³⁴ Cumhuriyet 22 Şubat 1927 , s.1.

Ayrıca, değişiklik Ankara'nın görüşü ve onayı alınmaksızın yapıldığı için bürokraside de tereddüt uyandırmıştır. Kadınlar vilayetin -ya da valinin- bu tutumu karşısında isyan ederken, hükümet aynı görüşü paylaşmayacak, değişikliği sakıncalı bulmayarak İstanbul Hukuk İşleri Müdürlüğü'nden tüzüğün onaylanmasını isteyecektir. Bu değişiklikte siyasi faaliyetlerde bulunacak kadın cemiyeti haline getirilen Kadın Birliği, ilk defa siyasi amaç için çalışan cemiyet ünvanını da kazanacaktır. ³⁵

Bundan sonraki dönem görüş ayrılıklarının belirginleştiği bir dönemdir.Dernek Başkanı Nezihe Muhiddin'in siyasi haklar konusundaki ısrarını sürdürmesi buna karşı bazı üyelerin ve basının bunun için henüz erken olduğunu düşünmesi bu ayrılıkların temel nedeniydi. Nezihe Muhittin bu konuda:

"İnkıpları doğuran hamlelerdir. Bu hamlelerimize her seçimde devam edeceğiz ve nihayet bu hakka bizler de her vatandaş gibi katılacağız. Kanunlar sosyal hayatın ihtiyaçlarına intibak eder. "³⁶demektedir.

Türk Kadın Birliği başkanı İstanbul'a geldiği zaman Atatürk ile görüşerek, seçimlere katılmaktan şimdilik vazgeçtiklerini bildirmişti.Yaptığı açıklamada; "amaçlarının kamuoyunun kadınların siyasi hakları ile ilgili olarak ne düşündüğünü

öğrenmek için nabız yoklamak olduğunu, bununda başarı ile uyguladıklarını" söyleyen, Nezihe Muhittin , kamuoyunun kendilerinden yana tavır aldığını ve desteklediklerini anlatıyordu. "Biz", diyor Nezihe Muhittin : "seçim haklarımızı elde etmeye dayalı olan idealimizden vazgeçmiş değiliz. Zira bundan vazgeçersek cemiyetimizin hiçbir varoluş sebebi kalmaz. Davamızın zaferi için ölünceye kadar çalışacağız. Bizim yaşamımız buna yetmezse, hiç olmazsa bizden sonra gelenler için ortalığı temizlemiş oluruz." ³⁷

Nezihe Muhiddin'in bu sert açıklaması basında büyük yankı uyandırdı. Birlik hayalci olmakla , içinde buldukları şartları doğru değerlendirilmemekle suçlandı. Basında ki bu tartışmalar birliğin içinde de yaşanmaktaydı.

Nezihe Muhiddin'in seçimlere ısrarla kadın aday sokma girişimine karşılık ilk muhalefet Nakiye Hanım'dan gelmişti. Anayasanın kadınlara böyle bir hak vermeden

³⁵ Benard Caparol, *Kemalizm ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını 1919-1970*, Çeviren: Ercan Eyipoğlu, Doktora Tezi, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982, s.691.

³⁶ Caparol, a.g.e, s.692.

³⁷ Kaplan, a.g.e, s.370.

kadın aday göstermenin doğru olmayacağını belirtmiştir. Yine daha başka üyeler Birliğin siyasi işlerden çok sağlık, çocuk, kadın gibi hayır işleriyle meşgul olmasını istemiştir. Bazı üyeler ise her şeyin sırayla gerçekleşmesi gerektiğini, bu anlamda ilk önce seçme hakkının daha sonra belediyelerde seçilme hakkının ve her şey iyice oturduğunda milletvekili seçimlerine katılma hakkının elde edileceğini ortaya koymuşlardır³⁸

Kongrenin ertesi günü, TKB üyelerinden bir ya da birkaçı bir günlük gazeteye heyet-i idare seçiminde usulsüzlük ve hesaplarda yolsuzluk yapıldığı için Kadın Birliği'nin "gayr-i kanuni" (yasadışı) ilan edilerek feshedilmesi gerektiğini açıkladı. El yazısı mektuptaki ifadeleri ve basında yer alan demeçlerine bakarak, bu açıklamayı üyelerden Saime Eraslan'ın yapması büyük bir olasılıktır. Birlik üyesi Saime Eraslan Taha Toros'a 1950'lerde yazdığı mektupta (yaşamöyküsünde), "Nezihe Muhiddin'in yolsuzluklarını" Cumhuriyet Halk Fırkası reisine, Valiye ve Emniyet Müdürüne anlattığını açıklıyordu. Saime Eraslan, aynı yer de, Kongreden birkaç ay sonra KB'deki muhalif grubun Türk Ocağı'nda düzenleyeceği "kongrenin" söz konusu kişi ve kurumlardan yardım alarak yapıldığını da belirtiyordu ³⁹ İlgili açıklama şu şekildeydi: ... Çocuklarım büyüdükten sonra Kadın Birliği'ne intisab ettim [katıldım]

Hey'et-i idareye dahil olduğumdan Nezihe Muhiddin'in yaptığı yolsuz ahvale [yolsuzluklara] imza edemeyeceğimi söyleyerek cem'iyetden çekildim. Bunları firka reisi İbrahim Tali Bey'e (Öngören), İstanbul Valisi Süleyman Sırrı Bey'e anlattım. Şimdiki Malatya meb'usu Hasan Reşid Bey'e (Tankut) –o vakit polis müdüriyyetin de idi- hepsinden yardım görerek Türk Ocağı'nda kongre yaptık. (Eraslan t.y., yaklaşık 1950) ⁴⁰

Nezihe Muhiddin ise kongrenin hemen sonrasında yaptığı basın toplantısında usulsüzlük iddialarını reddetti .Yapılan bütün çalışmaların basının gözü önünde yapıldığını söyleyen Muhiddin hesaplarında incelenmesini kendisinin teklif ettiğini ekliyordu.Muhiddin : "Tedkik-i hesabat [hesapların incelenmesi] hususunda kimsenin ufak bir şüpheye bile düştüğünü arzu etmem. Haricden arzu edenler veya cem'iyete mensub olanlar, her zaman gelip tedkikat [incelemeler] yapabilirler," ⁴¹ diyordu.

³⁸ Esmâ Zafir, "Kadınlar ve İntibahat", Cumhuriyet 25 Haziran 1927.

³⁹ Zihniöğlü, a.g.e., s.202.

⁴⁰ Cumhuriyet, 27 Eylül 1927, s.2.

⁴¹ Zihniöğlü, a.g.e., s.203.

Nezihe Muhiddin Birliğin çalışmalarının hükümetle asla çelişmediğini vurgulayarak hükümetten destek bekliyordu.Ancak siyasal haklar konusunda da asla taviz vermiyordu.Muhiddin konuyla ilgili açıklamasında şöyle demektedir:" Biz, bir gayeyi istihdaf ediyoruz [hedefliyoruz]. Yüksek prensiplerle müehhez [donatılmış] genç Cumhürriyyetimizin banileri [kurucuları], böyle samımı, vatani bir emel beslediğimizden dolayı bizi teşci edeceklerdir [yüreklandireceklerdir]. Bunun için kavı [sağlam] bir i'timad perverde etmekteyiz (beslemekteyiz). 'Azız hükümetimiz, bize hedeflerimizi bundan çok evvel göstermek lutfunu esirgememiş, Türk kadınına da'ima hamı [koruyucu] ve müzahir [yardımcı] olmuştur. Bina'en'aleyh, kendisinden kuvvet ve ilham aldığımız hükümetimizin, gayemizi açıkça ortaya koyduğumuz için bizi taht'e edeceğini [yanlış anlayacağını] bir dakika için bile kabul etmeyiz." ⁴² Hükümetle karşı karşıya gelmemek için yapılmış olan bir açıklama olduğu çok açıktır.

Kongre sonrası muhalif grup Saime Eraslan'ın başlattığı yolsuzluk iddialarını devam ettirdi. Dedikoduları sonlandırmak için yeni heyet bir komisyon oluşturarak hesapların incelenmesine karar verdi.İnceleme komisyonu 1 Nisan 1927 günü toplandı ve Nezihe Muhiddin'in başkanlığında geçen üç yıla ait bilanço incelendi, varolan "se-

nedat" (belgeler) tek tek karşılaştırılarak gelir ile giderin uyduğu saptandı.⁴³ Böylelikle TKB'nin yeni idari heyeti suçlamalardan aklanmış oldu.

TKB hakkında diğer bir yolsuzluk iddiası da yapılan kongreyle ilgiliydi. Kongrede yapılan seçimlerin usulsüz olduğu iddialarına karşın Vilayete bağlı umur-i hukukiyye (hukuk işleri) dairesi incelemelerini 14 Mayıs'ta tamamladı ve TKB'nin seçimlerinde yolsuzluk yapılmadığını, Kongrenin usulüne göre cereyan ettiğini saptayarak yeni heyet-i idareyi onayladı.⁴⁴ TKB ikinci usulsüzlük iddialarından aklanmış olarak çalışmalarına başladı.

TKB'nin yeni idari heyeti büyük sorunları aşarak başladıkları yeni çalışma döneminde Birliğin en önemli siyasal haklar hamlesini başlattılar. Bir daha da Birlik uzunca bir süre siyasal haklar mücadelesine girişmedi. Bunun sebeplerine ilerleyen bölümlerde değineceğim.

⁴² Zihnioğlu, a.g.e., s.203.

⁴³ Cumhuriyet, 2 Nisan 1927, s.2.

⁴⁴ Milliyet, 15 Mayıs 1927, s.3.

Birlik Nezihe Muhiddin önderliğinde büyük bir siyasi atılım başlattı. Amaç seçimlere kadın adaylarla girebilmektir. Ancak kadınlar önlerinde büyük engelin farkındaydılar. Anayasada henüz seçilme hakkını elde etmemişken aday olmaları mümkün değildi. Daha önceden de değindiğim gibi kadınların seçimlere katılma mücadelesi basında büyük yer kaplamıştı. Muhiddin'nin konuyla ilgili oldukça çarpıcı bir açıklaması vardır:

“İntihabata biz de iştirak edeceğiz. Gayemiz gayet sarıdır: Erkekler gibi sahib-i re'y olmak ve meb'us intihab edilmek.

Önümüzdeki intihabatda -her çi bad-i-bad [ne olursa olsun]- namzed göstermeye karar verdik. Namzedlerimizi, fırka [CHF] merkezine bildireceğiz. Bunun istihfaf [önemsememe] ile karşılanırsa bile derhal reddedileceğine şüphemiz yoktur. Fakat, erkek vatandaşlarımız kadar bizim de bu memleket de hak sahibi olduğumuzu hiç olmazsa isbat etmenin zamanı gelmiştir. Her hak bir vazife mukabili olduğuna ve Türk kadını, vazifesine tamamen sadık kaldığına göre, erkeklerin istifade ettiği bu hakdan kendisinin de istifadesini talep etmekte hakkı vardır. Şekil i 'tibariyle uzun müddet bu gayeye vasıl olmaktan mahrum kalsak bile her vesileden bi'l-istifade [yararlanarak] hakkımızı iste-

mekte devam edeceğiz. Kadınsız inkılab olmadığı hususunda bütün ricalimiz müttefikdir. Biz de zaten en -büyük kuvveti, 'azız cumhuriyetimizin yüksek 'umdelerinden alıyoruz ve çok ümid ediyoruz ki bugünkü nesil, temennimizin hakikat olduğunu görmek sa 'adetini de idrak edecektir.'⁴⁵

Birlik adaylıklarının kabul görmemesine karşılık feminist erkek adayları destekleme kararı aldı.Ancak onda da istenilen sonucu alamamışlardı.Her şeye rağmen kadınların bu siyasal mücadelesinin ses getirmesi ve Cumhuriyet dönemi kadın hareketine önemli bir katkıdır.Ayrıca feminizmin tanımları bir kez daha yapılarak altı çizildi.

Birlik kongre sonrası bu yoğun dönemden sonra hem hükümetle hem de kendi için de yaşadığı sorunlar daha da belirginleşmeye başladı.TKB'nin kapatılma tehlikesine kadar varan olaylar 1927 yılının yazında başladı.İlk olay Birlik Heybeliada da bir kadın kampı düzenlemeye karar vermesiyle başladı.Birliğin amacı kadınlarında toplum hayatına alışmalarını sağlayacak bir dinlenme ve eğlenme kampı organize etmektir.⁴⁶ Ancak birlik planlarını gerçekleştiremeden emniyet görevlileri kampı izinsiz

⁴⁵ Cumhuriyet, 6 Haziran 1927, s.2.

⁴⁶ Milliyet , 16 Ağustos 1927, s.3.

olduğu gerekçesiyle kapattı ardından düzenlenecek olan gemi gezisine de izin vermediğini açıkladı.⁴⁷

1927 kongresinde başlayan muhalefet şiddetini arttırarak devam etmişti.Son olarak da hükümetle olan anlaşmazlık Nezihe Muhiddin karşıtlarının sesini daha da yükseltmesine sebep olmuştu.Tüm bu olanlar Birliğin 10 Eylül 1927'de Emniyet tarafından aranmasıyla sonuçlandı.⁴⁸ Aramanın ardından yapılan açıklama şu şekildeydi :“Aldığımız habere göre Birlik reisesi Nezihe Muhiddin Hanım, Birliğe aid kasadan hey'et-i idare kararı olmadan (500) lira almış ve umur-i zatiyyesine [kişisel işleri için] sarf eylemiştir. Ma'mafih Nezihe Muhiddin Hanım, bu parayı bir hafta sonra hemen i'ade etmiştir. Lakin Cem'iyetler Kanunu mucibince cem'iyet kasasından husilsat-ı zatiyye [kişisel hususlar] için hiçbir meblağ alınamayacağından bu husus nazar-ı dikkate alınmıştır. Nezihe Muhiddin Hanım, Birlik binasını kendisine ikametgah ittihaz eylemiştir [olarak kullanmıştır]. Cem'iyetler Kanunu mucibince [uyarınca] cem'iyet binaları hususi ikametgah ittihaz edilemez.”⁴⁹ Yapılan suçlama oldukça üzücü ve ağırdı.

Anlaşıldığı üzere Birlikteki bazı kişiler Nezihe Muhiddin'in başkılığından hoşnut olmadıkları için valiliğe şikayette bulunmuşlardı.Cemiyetteki bu bölünme

sonunda N.Muhittin Hanım'la birlikte yönetim kurulu üyeleri uzaklaştırıldı.⁵⁰ Cemiyet merkezinde usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle polis tarafından arama yapılarak kayıtlar mühürlendi.

Nezihe Muhiddin önderliğinde başlayan kadınların siyasal mücadelesi ne yazık ki yine kadınlar ve büyükte bir erkek çevresi tarafından sekteye uğratılmıştı.Yapılan bu karşı hareket maalesef ki direk Nezihe Muhiddin'e karşı saldırı hareketine dönüşmüştü.Bu karalama kampanyasına karşılık Kıbrıslı Azize Hanım Milliyet gazetesine Birliğin savunusunu şu şekilde yaptı: “Cem'iyetimizin kapanmasına müsa'ade etmeyeceğiz. Vakı'a ba'zı ufak yanlışlıklar olmuş ise de bunlara istinaden Birliğin seddi doğru değildir. Birlik de, yeni yürümeye başlayan bir çocuk gibi ilk adımlarda düşebilir, lakin elbette kalkıp yürüyecektir. Birlik memleketimizde kadın mevcudiyetini göstermek ve inkişaf ettirmek isteyen bir teşekküldür. Hey'et-i idare a'zasından bir kısmının 'a'idatını muntazaman vermemesi, bu hey'etin fa'aliyyetden men' edilmesini icab ettirmez. Zaten hangi cemiyet a'idatını tamamen topluyor? Herhalde

⁴⁷ Milliyet , 29 Ağustos 1927, s.3.

⁴⁸ Milliyet, 11 Eylül 1927, s.2.

⁴⁹ Milliyet,12 Eylül 1927, s.1.

⁵⁰ İkdam, 27 Eylül 1927; Cumhuriyet Gazetesi, 18 Eylül 1927; B.Capora1, a.g.e., s. 693.

Birliği öldürmeyeceğiz.Birliğin şahsi hücumlarla bozulmasına meydan vermeyeceğiz.”⁵¹

Türk Kadın Birliği 'nin seçimlere katılma isteklerini aşırı bulan ve bunları hoş karşılamayan birçok kişi, kuruluş ve gazete bu müdahaleyi destekleyerek, çıkması muhtemel bazı olayların önüne geçmek amacıyla bu müdahalenin yapıldığını, buna cemiyetin aşırı isteklerinin ve anlaşmazlıkların sebep olduğunu ileri sürmüşlerdi.⁵²

Muhiddin son olayları değerlendirmek ve çözüm üretmek için olağanüstü kongre toplanmasını istediysede emniyet tarafından bu istek red edilerek kongre yasaklandı..Olayları iyice kızıştıran bu karar sonrasında Muhiddine karşı basının muhalefeti daha da arttı.Muhiddinin istifasına dair haberler hızla yayıldı.⁵³

Nezihe Muhiddin'in kogre teklifini red eden emniyet muhalif grubun Türk Ocağında kogre toplamasını onaylamıştı.Burdan da hükümetin muhalif grubu desteklediği anlaşılmaktadır.Kongereye Nezihe Muhiddin ve heyetinin katılması engellenmişti.Kongerenin yasal olmadığına dair yükselen seslere rağmen kongre başkanlığına seçilen Latife Bekir kongreye devam etti.Muhiddin kongerede yargısız

infaza maruz kaldı.Özellikle Saime Eraslan ve Latife Bekir yolsuzluk suçlamalarına devam etti.

Bazı üyelerin itirazlarına karşı yasal olmayan bu kongreden bir idari heyet ve başkan çıkmıştı.Seçilen kurul basında şu şekilde açıklandı:

(Hey'et-i idare): Latife Bekir (Çeyrekbaşı), Sa'ime (Eraslan), Sa'diyye Fa'ize, Reşide, Safiyye 'All, 'Aliye ES'ad, Ra'na Samiyaver, Pakıze, Kıymel Mediha Fazlı

(Hey'et-i merkeziyye): Efzayış Yusuf, Mediha, Nigar, Sa'diyye, Sabiha Zekeriya (Sertel), Samiha Kemal, Mutahhara, Hamiyyet, Dürdane, Hüsniyye Muhtar, Laima Ref'ik, Zeyneb, Hüsniyye, Bedi'a, Seniha, Emine Semiyye, Hayriyye Salim, Şükufe 'Abdurrahman, Seyyime İbrahim.⁵⁴

⁵¹ Milliyet , 24 Eylül 1927, s.2.

⁵² B.Caporal, a.g.e., s. 694.

⁵³ Milliyet, 25 Eylül 1927, s.1-4.

⁵⁴Zihnioğlu, a.g.e.,s.242.

Bugünden bakarak değerlendirirsek, bu olayların, TKB'nin 1927 Kongresi'nde kadınlara siyasal haklar maddesinin, yani "unlü Maddenin" tüzüğe eklenmesine hükümetin muhalefetinden kaynaklan dığını ileri sürebiliriz. TKB'deki muhalefetin bu kongreden sonra orta ya çıktığını biliyoruz. Muhalifler açıktan açığa siyasal haklar talebin de bulunmaya karşı olmak yerine, hareketin öncüsü Nezihe Muhiddin'i karalayarak başkanlıktan uzaklaştırma yolunu seçti. Bu durumda Hükümetin TKB'deki Nezihe Muhiddin muhalifi grupla birlikte yürüttüğü Kadın Birliği'nden "sufrajetlerin uzaklaştırılması" siyasası her yönüyle başarılı olmuştu. Bu *Cumhuriyet* gazetesinin çok iyi tanımladığı gi bi "kati bir tasfiye" idi.⁵⁵

Yunus Nadi'in bu tasfiye ile ilgili yazısı incelendiğinde hükümet destekli bir tasfiye olduğunu gösteriyor.İlgili yazı şu şekildedir:

O halde son neticeden yine memnunuz. Çünkü Türk kadınlığı namına [okunamadı; "kokuşmuş" olabilir] bir çehre 'arz eden fena bir vaz'iyetden kurtulduk. Eğer son kongre (Kadınlar Birliği)ni bi'l-külliyeye [tamamen] ilga etmiş [ortadan kaldırmış] olsa idi belki daha ziyade ,memnun olurduk. Bizim bildiğimiz Türk kadınlığı

böyle dillere destan olacak vaz'iyetlere asla ve at'a cevaz vermez de onun için. Ümid ederiz ki yeni hey 'etler Türk kadınlığının nezahet ve nezaketine muvafık [uygun] bir mevcudiyet içinde yürümeye i'tina ederler. Şimdilik yegane ümidimiz bundadır. Nitekim dünkü vaz'iyetlerden mütemadi bir istifrağ [kusma] hissi ile bı-huzur [huzursuz] oluşumuza mübarek kadınlığımızın bu en mühim yüz aklığının ihmal edildiğini gördü-ğümüzden idi.

Dünkü Birlik yakasını -mahiyet ve ma'nasını kendisinin de bilmediği bir takım nazari ve hevai da 'valara kaptırarak olmadık mali-hülyalarla [hülyalarla] vakit geçirirken hakiki Türk kadın ve kızlarının hakiki vaz'iyet ve ihtiyaçlarından kat'iyyen ve kat'iyyen bi-haber olduğunu her hal ve hareketiyle i'lan ediyordu. Bir millet, nihayet de bir 'a'ile demek değil midir? Bir 'a'ile ise nihayet bir ananın ve son tahlilde analığın şefkat kucağından başka bir şey midir? Daha dün bin bir esaretden kurtardığımız 'azız Türkiye'mizde kadınlık namına ilk safa gelecek mes'ele 'acaba sadece kadınlığın hukukundan mı 'ibaretdir? 'Acaba bizde kadın meb'us olmadığı, kadın avukat olmadığı, kadın her şey olmadığı için mi 'azab ve ıztırab vardır? Turalım ki kadın her şey oldu , bununla her da'va ve bu

⁵⁵ Zihnioglu, a.g.e., s.244.

meyan da kadınlık mes'elesini[n] halledilmesi mi olur? Dünkü birlik ... sanki cemiyetimizden haric gibi bir mevcudiyet göstermekte ısrar etmiş idi. Vilayetin Birliğe mu 'arız ısrarları ile buna karşı -Nezihe Muhiddin Hanım'ın şahsında- Kadınlar Birliği'nin 'anud [inatçı] ve iddi'acı mukabeleleri doğrusu bu mes'eledede tüy üzerine tüy dikti. Onun içindir ki yeni vaz'iyet karşısında:

-Ooh, diyoruz, aman kurtulduk! ⁵⁶

Nadi yazısında Hem Nezihe Muhiddin'i hem de Birliği oldukça sert ve aşağılayıcı bir dille eleştirmiştir. Bunun gibi bir çok yazı dönem gazetelerinde göze çarpmaktadır.

Birliğin Sadiye Hanım başkanlığındaki idari heyetinin ilk faaliyeti Nezihe Muhiddin'i Birlikten ihraç etmek oldu.⁵⁷ Ardında da mühürlü olan Birliği yeniden faaliyete geçirmektir. Nezihe Muhiddin ise uğramış olduğu suçlamalara karşılık Vilayet aleyhinde dava açtı ancak davanın başladığı süreçte Muhiddin çoktan Birlikten ihraç edildiği için üyesi bile bulunmadığı bir teşkilat için dava açamayacağı gerekçesiyle dava düştü. Ardından Valilik Muhiddin'e karşı dava açtı. Davanın açılış sebebi

Muhiddin'in zimmetine geçirdiği idda edilen 500 lira ve idari heyette yapılan değişikliklerin hükümete bildirilmemesiydi.

Mahkemeye ilgili gelişmeler Cumhuriyet gazetesine şu şekilde yansdı:

Zabtın kıra'atini müte'akib [tutanağın okunmasının ardından] hakim İlhami Bey Nezihe Muhiddin Hanım'ı isticvab etti [sorguladı]. Nezihe H1inin 34 yaşında olduğunu, evli bulunduğunu, Şehzadebaşı'nda Birlik binasında ikamet ettiğini, hey'et-i idare a'zasının usuli da'iresinde [usullere göre] ta'ym edilip [atanıp] Vilayetin tasdikine [onayına] iktiran eylediğini [sunulduğunu] söyledikten sonra re'isin (500) lira mes'elesi hakkındaki su'aline de şu cevabı verdi: "341 [1923] senesinden şu zamana kadar vuku' bulan müte'addid teftişler neticesinde eğer bir ihtilas [hırsızlık], bir su'-i isti'mal [görevi kötüye kullanma] vuku' bulsa [olsa] idi şüphesiz ki tezahür ederdi [görünürdü] Menba'-ı variadatımız [gelir kaynaklarımız] da'ima tesbit edilmektedir. Ben Birliğin re'isyim. Eğer böyle bir ihtilas [çalma] vuku'a geldi ise bunu veznedardan sormak icab eder."

⁵⁶ a.g.e.,s.243.

⁵⁷ Cumhuriyet, 4 Ekim 1927,s.3.

Nezihe Muhiddin Hanım bu hesap mes'elesinde pek ziyade 'asabileşerek Birlik'ten beş yüz lira değil beş paranın bile ga'ib olmadığını [kaybolmadığım] söyledikten sonra birçok hesaplar vermiş ve müdafa'asına şu suretle devam etmiştir: "- Re'is beyefendi, ben hayat hususunda ihmalkarım. Birçok def'alar ,vaki' olmuştur ki borçlu olduğum yere borcumu ödedikten sonra borcuma mukabil verdiğim senedleri almamışımdır. Bu beş yüz liranın cihet-i sarfını [ne yönde harcadığımı] hatırlayamıyorum. İhtimal ki bu sened de böyle olmuştur. Ben bu parayı birkaç sene evvel aldığım için nereye sarf edildiğini hatırlayamıyorum."

Nezihe Hanım 'aynı heyecan ve 'asabiyyetle kendisini bir müddet daha müdafa'a ettikten sonra vekili 'İrfan Emin Bey müvekkilesinin son zamanlarda haksız bir takım dedikodulara ma'ruz kaldığını söyleyerek beş yüz lira mes'elesini de izah ederek bunda bir su'-i isti'mal mevcut olmadığını, bütün hesabatin tedkik edilmesini talep etti.⁵⁸

Bundan sonra Nezihe Muhiddin , adına açılan davalarla basına yansdı.Davaların sonuçlarıyla ilgili kesin bilgilere ulaşamamaktadır.30 Mayıs 1929 tarihli Cumhuriyet gazetesinde davanın düştüğüne dair şöyle bir haber bulunmaktadır:

"Kadınlar Birliği tarafından Nezihe Muhittin Hanım aleyhine ikame edilen [sürdürülen] ve bir buçuk seneden beri Üçüncü Ceza Mahkemesinde devam eden sahtekarlık.ve emniyeti su-i istimal davasına dün devam edilecekti. Fakat Nezihe Muhittin Hanım'a atfedilen cürümleri yeni af kanunu tecil ettiğinden bu dava sukut etmiştir [düşmüştür]." ⁵⁹

Cumhuriyet döneminin öncü feministlerinden olan Nezihe Muhiddin hiç hak etmediği bir karalama kampanyası neticesinde tarihten silinmeye çalışılmıştır.Daha Cumhuriyetin yeni ilan edildiği yıllarda kadınların siyasi haklarını kazanmaları için gür sesini hiç susturmamıştır.Daha 1924 yılında yeni bir parti kurma girişimi birçokları için çok abartılı bulunmuş basında aşağılayıcı bir çok saldırıya maruz kalmıştı.Ancak Muhiddin ve arkadaşları yılmadan kadın hareketinihaklı isteklerini duyurmaya çalıştılar.Cumhuriyet dönemi kadın hareketinin bu öncü kadını malesef döneminin birçok kadını tarafından da anlaşılammıştı.Kurmuş olduğu Kadın Birliği ile diğer kadın derneklerinden çok farklı çalışarak kadınları erkeklerle eşit bir şekilde her aşamada görmek için mücadele etmişti.Elbettteki en büyük hedefi kadınları mecliste de görmektir.

⁵⁸ Cumhuriyet a.g.m.

⁵⁹ Cumhuriyet, 30 Mayıs 1929, s.2.

Muhiddin'in yapmış olduğu çalışmalar bununlada kalmamış kadın tarihine önemli bir katkıta armağan etmiştir.*Türk Kadını* kitabı Osmanlı kadın hareketi ve Cumhuriyet kadın hareketine geçişi anlatan önemli bir eserdir.Muhiddin kitabı neden yazdığını şu şekilde ifade etmiş ve bu eseri "Büyük Rehber İtaf" etmiştir.

Bu küçük eserde, çeşitli siyasal dönemlerin kadınlığımız üzerinde yaptığı etkileri ve hazırladığı yaşam koşullarını incelerken kadınlarımızın bu etkenler karşısında uyarılma ve alışma yeteneklerini ölçmek istedim. çevrelerindeki büyük olaylardan daha çabuk uyarılarak daha hızlı harekete geçen kadın kişiliklerinden birer birer bahsettim. Tabii: yaşam öykülerinden değil; yalnız etkilere karşı verdikleri cevaplarının niteliğini, genel veya özel olarak gözlemlemeye çalıştım. Dönemlere göre, kadınlık yaşamımızdaki çeşitli ve sürekli akışları bir voltmetre ibresinin duyarlılığı ve şaşmazlığı ile kaydedebilmekte pek becerikli olmadığımı itiraf ederim.

Yalnız kendimi bildim bileli tanık olduğum ve etkilerini kendim gördüğüm olaylar arasında son ve büyük devrimimizin büyük anlamını, güçsüzlüğüme bakmayarak kadınlık görüşüyle açıklamak istiyorum.

Uyarıcı ne denli kuvvetli olursa, bünyede meydana gelen alışkanlık o kadar kuvvetli, biçimlenme ve bünye dahilindeki değişme de o denli derin ve belirgin olur. Kısaca: Bünyedeki alışkanlığın derinlik ve genişliği, uyarıcının şiddetiyle doğrudan orantılıdır. Bu fizyolojinin ve ilişkili olarak psikolojinin başlıca kurallarından biridir. Şimdiye kadar gelip geçen etkiler, manevi bünyemizde hiçbir değişiklik yapmayacak kadar güçsüz, kısa ve devamsız oldu. Bazen özümüzü etkileyemedi bile veya olumsuz değişikliklere yol açtı.

Kötü etkili dış uyarıcılara karşı dayanıklılık göstererek kendi kendine olgunlaşan kişiler de vardır. İşte bu kendini düşünmeyen kişiler bugünkü büyük ve kıymetli devrimi hazırlamıştır.

Fena etkiler altında kala kala garip bir değişime uğrayan manevi bünyemizi ve uyuşan benliğimizi, şiddetli ve güçlü bir atılım ile canlılık ve harekete davet eden büyük rehber! Eşsiz dehanın yarattığı hayat ve hareket, sürekli dalga 1 anmalarıyla kadınlık hayatımızı daima canlı bir olgunlaşma ve yenilenme ile ilerletecektir.

Bütün Türk milleti, yürüdüğü ışıklı izlere kalplerinin iyilik ve değerbilirliğinden örülmüş eserleriyle önemli ve saygın demetler serpiyorlar. Ben de bu küçük kadın eserini, ancak senin parlak meşalenden bir zerre ışık alarak

yazdım. Onu alçak gönüllü bir çiçek gibi ışıklı izine armağan ediyorum.(ab) ⁶⁰

Muhiddin bu eseri yayınladıktan sonra (1931) İstanbul'dan 1935 yılı seçimleri için bağımsız adaylığını koydu ama kazanamadı. Bundan sonrada siyasal herhengi bir etkinlikte görünmedi.⁶¹ Muhiddin'in Birlikten uzaklaştırılmasının ardından Birlik eski faaliyetlerini büyük ölçüde yitirdi. Muhiddin önemli bir kadın hakları savunucusu ve güçlü bir lider özelliklerine sahipti. Onun bu karakteri birliğin çalışmalarına da yansımıştı. Bundan sonraki 1927-1935 dönemi faaliyetleri incelendiğinde çok daha ılımlı bir politika izledikleri ve daha çok bir yardım derneği gibi çalıştıkları görülmektedir.

⁶⁰ Muhiddin, a.g.e.,s.301-2.

⁶¹ Zihnioğlu, a.g.e.,s.248.

II-LATİFE BEKİR VE 1927-1935 DÖNEMİ ÇALIŞMALARI

Olaylı kongre sonrası seçilen yeni yönetim kurulu ortaokul müdürlüğü yapan Sadiye Hanım'ı başkanlığa getirmişti. Bundan sonra faaliyetlerini kültür ve hayır işlerine yönlendiren cemiyet Başkanlığına, Sadiye Hanım rahatsızlığını ileri sürerek ayrılması üzerine, Latife Bekir (Işık) Hanım'ı seçmiştir.⁶²

Yeni yönetim kurulu 5 Ağustos 1928'de bir genel kongre topladı. Bu kongre tam anlamı ile eski yönetimle hesaplaşma toplantısı idi. Gerçi yeni yönetim tüm çabalarına karşın, kongreye ancak 25-30 kadının katılımını sağlayabilmişti. Buna rağmen eski yönetimi suçlayacak bir çok şey bulmuştu. Okunan rapora göre; o zamana

kadar Kadın Birliği diye gösterilen kuruluş bir blöften ibaretti. Beşyüz değil ancak elli üyeye sahipti, üye adresi diye gösterilen yerlerde oturan üye olmadığı gibi her hangi birisinin de oturması mümkün değildi, hesaplar da içinden çıkılacak gibi değildi. ⁶³ Yeni yönetimin bu açıklamalarının doğruluğunu kesin olarak sorgulayamıyoruz. Ancak basında yeni yönetimin ikiyüz üye kaydetmeyi başardığı yazıyordu.⁶⁴

Latife Bekir, ılımlı bir yapıya sahiptir. Seçme ve seçilme konusunu tam anlamıyla dışarda bırakmamasına karşın Birliği daha değişik bir platforma doğru taşımıştır. Nezihe Muhittin'in ısrarcı siyasi hak isteyiciliği yerine Latife Bekir işi zamana yaymayı uygun gören bir yaklaşım izlemiştir.⁶⁵ Latife Bekir kendisine sorulan kadınların "Hukuk-u siyasiyesi" ile ilgili olacak mısınız? sorusuna şöyle karşılık vermiştir:

"Hayır. Biz Nezihe Muhittin Hanım gibi hayaller peşinde koşacak değili:. Belki bunun da zamanı gelir. Fakat bizim bundan evvel yapacağımız işler vardır. Mesela Birliğin iktisadi kısmına fazla ehemmiyet vereceğiz. Yerli malların revacına [sürümüne]

⁶² Kaplan, a.g.e.,s.145.

⁶³ Ediz, a.g.e., s.26.

⁶⁴ İkdâm, 6 Ağustos 1928, s.1.

⁶⁵ Bozkır, a.g.e.,s.105.

ve memleketde muhtac-ı himaye [korunmaya muhtaç] kadın ve çocuklara iş bulmaya çalışacağız. Birliği bir klübe tahvil etmeğe [dönüştürmeye] ... uğraşacağız.⁶⁶

Latife Bekir'in konuşmasında belirttiği hayaller kadınların seçmen ve seçilen olarakta siyasal sahnede bulunmasıydı. Daha önceden de belirttiğimiz gibi Birlikte ki sorunların büyük kısmı nizamnamede ki siyasal işlerle iştirak konusundaki maddeden sonra çıkmıştı. Latife Bekir bu konuda geri adım atarak sorunların biteceğini düşünmüştü.

Nizamnamenin değiştirilen bir maddesi ile siyasi hakların alınması istekleri yinelenirken, diğer madde ile de siyasetle meşgul olmama ilkesi kabul ediliyordu. Değişiklikle ilgili maddeler okununca Halide Nusret: "Ben bu nizamnameden bir şey anlamadım. Biz bir madde ile siyasi hakları almaya kalkıyoruz. Diğer madde ile de siyasetle uğraşmayacağımızı kabul ediyoruz. Bu nasıl iş?" diye sorarken, Efrayış Yusuf Hanım: "Kadınların siyaseti başka o bildiğimiz siyaset başka!" diye cevap veriyor, bir başka kadın ise "Siyaset iki türdür. Bir kadın siyaseti var, bir de erkek siyaseti.

Meşgul olmayacağımız ise erkeklerin şu bildiğimiz siyasetidir.”⁶⁷ diyerek oldukça ilginç bir yorum getiriyordu.

5 Ağustos 1928 tarihinde yapılan KB kongresinde yönetim kurulu şu şekilde belirlenmiştir: Latife Bekir, başkan vekili Saide , genel sekreter İffet Halim, muhasip Sadıka Fethi, veznedar Saime, üyeler Lamia Refik , Madiha, Besime, Mesrure ve Halide Nusret olarak açıklandı.⁶⁸

KB, 1927'deki yönetim değişikliği sonrası Hükümetle ilişkilerini düzeltmiştir. Nitekim 1928 yılı kongresi sonrasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal yeni yönetime bir kutlama mektubu göndermiştir.

"İstanbul 'da Türk Kadın Birliği Reisi Latife Bekir ve Katib-i Umumisi İffet Halim Hanımefendilere.

Reis-i cumhur hazretleri yeni heyet-i idarenin haklarında izhar buyurduğu hissiyattan mütevellit memnuniyet ve teşekkürlerinin iblağını emir buyurmuşlardır. Efendim.

Riyaset-i Cumhuriyet Katib-i Umumisi Namına Moskova Sejiri M Teyfik.

⁶⁶ Cumhuriyet, 21 Kanun-u Sani 1928.

⁶⁷ İkdam, 6 Ağustos 1928, s.1.

⁶⁸ Cumhuriyet, 17 Ağustos 1928, s.1.

Birlik siyasetten uzaklaşıp yardım derneğine dönüşürken 1924'lerde işin başında yaptığı gibi bir yardımsever derneği şeklinde çalışmaya hız vermiştir. Küçük yoksul çocukların ve fakir kadınların giydirilip bakımları bunlara iş bulunması, kütüphane kurulması, yerli malı tüketimi konusunda kadınların uyarılması, gelir sağlamak için balo ve çay ziyafetleri verilmesi TKB'nin öncelikli konuları olmuştur.⁶⁹

1928 yılı kongresi sonrasında üzerinde önemle durduğu konu yeni harflerin yaygınlaştırılması ve yeni harflerle okuma yazma oranının artırılması olmuştur. KB, bunun sağlanması için okuma yazma kursları düzenlemiş ve Birliğe üye kadınlara serbest dersler verdirtmiştir.⁷⁰

KB, tüzüğünde belirttiği diğer konularla ilgili çalışmaları bu dönemde de sürdürmüştür. Fakir öğrencilerin giydirilmesi, çocuklara hediye dağıtılması, kadınlara iş sağlanması için daktilo kursu açılması, kadınların kültürel yapılarını iyileştirmek için açılan kütüphane ve mütalaa salonu yapılan işler arasında sıralanabilir⁷¹ Yapmış olduğu bu faaliyetlerle diğer yardım derneklerinden çokta farklı bir rol üstlenmemiştir.

1929 yılında Birlikte “Belediye ve Kadın” konulu bir konferans düzenlenmiştir. Konuşmacı olarak Nebahat Hamit Hanım katılmıştır. Nebahat Hamit belediye iş ve ihtiyaçlarının "tamamen ev işinin büyük bir şeklinden başka bir şey olmadığını", "kadının esasen meşgul olduğu bu gibi işlerdeki" becerilerinden yararlanılacağını anlattı. Konuşmasını, "kadınların erkeklerin vazifesini tamamlamak istediğini ve bu cereyanın erkek aleyhtarlığı değil iştirak-i mesaiden [çalışmaya katılımdan] ibaret" olduğunu vurgulayarak tamamladı. Hamit'in , kadınlara "erkeklerin vazifesini tamamlamak" olarak öngördüğü toplumsal konum, Medeni Kanun-1926'da kadının kocasının "muavini" olduğu yaklaşımıyla uyum içindeydi. Konferans kadınlar tarafından "şiddetle alkışlandı".⁷²

Ertesi gün gazetelerde, TKB'nin kadınların hemen her yerde erkeklerle aynı ücreti aldığını açıkladığı haberi yer aldı. Birlik Başkanı Latife Bekir "son iki haftadır fabrikaları gezen 'Musavat Komisyonu' üyelerinin kadın ve erkek yevmiyelerinin aynı derecede olduğunu hatta fazla iş çıkaran kadınların erkeklerden fazla ücret aldığını gördüklerini" açıkladı.⁷³ Bu açıklamaya *Milliyet* gazetesinde "İş Hayatında Kadın"

⁶⁹ Bkz., Cumhuriyet 1928 yılı sayıları.

⁷⁰ Bozkır, a.g.e.,s.106.

⁷¹ Cumhuriyet , 5 Ağustos 1929, s.2.

⁷² Cumhuriyet, 3 Mayıs 1929, s.2.

⁷³ Cumhuriyet , 4 Mayıs 1929,s. 2.

başlıklı haber-yorum eşlik etti. Habere göre "en güçlü erkek işinden en yüksek ilim ve teknik meselelerine kadar her sahada kadınlarımız mühim vazifeler alıyorlardı. O halde "galiba kadınlarımız Belediye azalığına hak" kazanmışlardı.⁷⁴ Kadın Birliği idare heyeti 12 Mayıs'taki toplantısında kadınların Belediye Meclisi'ne geçer geçmez yapacakları ilk işin "süt meselesini" halletmek olduğuna karar verdi. Toplantı haberi, kadınların artık "müfrit" taleplerde bulunmayacağı ima edilerek, "O halde mesele kalmadı!" başlığıyla veriliyordu.⁷⁵

1929 yılında Birlik için en önemli gelişme uluslar arası Kadın kurultayına katılmak oldu. Türk kadının hayatındaki cumhuriyetle beraber gelen değişim elbetteki Avrupalı kadınlarında dikkatini çekmişti.

Berlin'de yapılan Uluslararası Kadın Kurultayı'na KB kendisini temsilen Efzayiş Suat Hanımı göndermiştir. Efzayiş Suat Hanım burada yaptığı konuşmalarda ilk defa Türk Kadınına Belediye seçimlerine katılma hakkı tanınacağını açıklamıştır⁷⁶. Yerel

seçimlere yaklaşıldığı sırada yavaş yavaş da olsa özellikle belediye seçimlerine katılma izninin verilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Kadının yaratılışından dolayı belediyeciliğe yatkın olduğu belirtilerek dünyada kadınların belediyecilikte çok başarılı oldukları konferanslarla ortaya konulmuştur.

TKB 'nin 1929 yılı Ağustos' unda yapılan KB kongresi oldukça sessiz ve tartışmasız bir şekilde sonuçlanmıştır. Yeni yönetim şöyle oluşmuştur: Latife Bekir, Efzayış Suat, İffet Halim, Mediha Fazlı, Saime Faik , Lamia Refik, Reşide, Aliye Halit Fahri, Besime İbrahim, Güzide Lütfi.⁷⁷

1929 yılı sonları kadınların siyasi haklar konusunda bilinçlendirme çalışmalarının hızlandığı bir dönemdi. Artık kadınların belediye seçimlerine katılabileceklerine dair haberler hızla yayılmıştı.

⁷⁴ Milliyet , 5 Mayıs 1929, s.1.

⁷⁵ Milliyet , 3 Mayıs 1929, s.1.

⁷⁶ Cumhuriyet , 28 Ağustos 1929 , s.2.

⁷⁷ Cumhuriyet , 5 Ağustos 1929, s.2.

Nezihe Muhiddin'in de konuyla ilgili fikri alındığını da şöyle demiştir: "Cumhuriyet Hükümetinin Türk kadınına gösterdiği bu son nezaketi Türk kadını hiçbir zaman unutmayacaktır. Layihanın meclis tarafından kabul edileceğine şüphe etmiyorum. Bugün meclisten kadınların belediye intihabatına iştiraklerini isteyen hükümetin, yarın kadınlardan mebus intihap edilmesini de talep edeceğine eminim. "⁷⁸

Kadın Birliği Başkanı Latife Bekir ise:

"Medeni memleketlerin kabul ettiği bir hakkın Cumhuriyet Hükümetinin de mazharı tasvibi olacağı muhakkaktır. Türk kadınlığı bu günü vakur bir teslimiyetle bekliyordu" demektedir.⁷⁹

Nezihe Muhittin ise "teslimiyetle" beklememektedir. Birlik başkanı iken izlediği aktif politikayı bireysel olarak da sürdürerek hükümetin yasayı kabul etmesi için yaptırıcı olmaya çalışır. Bu nedenle bu aşamada bütün üniversite, yüksek okul öğrencisi kızları, arzu eden tüm kadınları bir mitinge çağırır ve bu miting için vilayete başvurur.

Nitekim 3 Nisan 1930 Tarihinde kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı tanındı.⁸⁰ Bu hakkın verilmesini Türk kadınlığının çok büyük bir kazanımı olarak değerlendiren KB elinden geldiğince bunu kutlamaya çalışmıştır. KB 'nin seçim hakkının verilmesi sonrası yayınladığı bildiride şöyle denilmektedir:

"Kadın Birliği Beyannamesi

Türk Kadını; Cumhuriyet hükümetimizin inkışaf ettirdiği kadınırk bugZin bi,. zafer kazanmıştır. Simdiye kadar yurdunun bütün felaket ve acı zamanlarında erkeğine yardım eden, tarlalarda güneş karşısında kavrulan, harp cephesinde sıruna yaralar açarak siperden sipere koşan bu fedakar Türk kadını dünkü ihmal ve n isyan felaketinden kurtulmağa ve siyasi haklara da lam bir vatandaş gibi iştirake hak kazandığını göstermek fırsatını bulmuştur.

Türk Kadın Birliği, bu kanaatle siz hemşirelerinden cesaret ve ilham alarak mücadelesinde devam etmiş ve ilk muvaffakiyeti olan belediyede intihap etmek edilmek hakkını almıştır. Kadın zaferinin ve kadın hakkının tarihe geçtiği bu ilk nümayiş ve tesitte her Türk kadınının bulunmak hakkıdır.

⁷⁸ İkdam , 25 Mart 1929, s.1.

⁷⁹ İkdam , 26 Mart 1929, s.1.

⁸⁰ Prof. Dr. Utkan Kocatürk , Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Ankara, s.300.

Bu nümayışı tesit için bütün Türk kadınlığının ve kız mekteplerinin iştirakiyle büyük bir alay tertip edilecektir.

Şehremaneti. Halk Fırkası ve Birlik merkezi önünde nutuklar irad edilecek, Taksim 'deki Gazi abidesine bir çelenk vazedilecektir.

Memleketini seven ve hakkına hürmet etmeyi bilen her Türk kadını II Nisan Cuma günü saat 9.00 'da Sultanahmet meydanına gelmelidir.

Türk Kadını, bu hak senin bu şeref senin bu zafer senindir.

Kadın Birliği ... ”⁸¹

Hükümet ise bu hakkın ne şekilde verildiğini şu şekilde açıklamıştır:” "Yeni kanunda müntehipler erkek olacak diye bir kayıt yoktur. Kadınlar intihap etmek ve

edilmek hakkına malik olacaklardır.”⁸²

Kadınlar birliğinin çalışmaları zamanla uluslar arası bir boyut kazandı.Türk kadınındaki hızlı gelişim Avrupalı kadınlarında dikkatini çekmişti .Haber şöyleydi: "Bugünkü Türkiye'nin en parlak hareketlerinden biri, mesaisini sosyal refah işine hasretmiş bir teşkilat olan İstanbul Türk Kadın Birliği'nin takriben bir sene evvel akd edilen bir toplantısında ihtiyari olarak ortaya çıkarılan kadınların "arayı umumiyeye" iştirak talebidir. Başlıca münevverlerden müteşekkil olan bu birlik, kadın hakimler tayinine taraftar olacak kadar ileri gitti, fena yola sapan gençliği korumak için kadın polislerin tayin edilmesini ileri sürdü.Ve ilk defa cürüm işleyenler için tevkifhaneler kurulmasını ve bu tevkifhanelerdeki kadın mahpusların himaye altında bulunmasını tavsiye etti.Geçen sonbahar iptidalarında siyasi liderler arayı amme talepleri tahtı tesirinde kaldılar ve belediye intibahlarında bunlara rey hakkı vermenin iyi olacağına karar verdiler.Fakat bu İstanbul'daki kadınlık hareketçilerini tatmin etmedi ve bilimüm intibahlarda kadınların erkeklerle müsavi hakları olması tahrikatında devam ettiler.Bunu tasvip etmeyen mebuslara açıktan açığa hücum ettiler.İstanbul haricinde kadınlar rey meselesinde görüşülse de davayı ileri götürmek için hep birlikte harekette bulunmadılar.”⁸³

⁸¹ Cumhuriyet , 7 Nisan 1930, s.1.

⁸² Ediz, a.g.e.s.28.

⁸³ Leyla Kırkpınar, Türkiyede Toplumsal Değişim ve Kadın , Kültür Bakanlığı yay.,Ankara,2001,s.199.

Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı verilmesini kutlama için düzenlenen bu miting aslında beklenilenden az katılımı hatta kadınlardan fazla erkeklerin katılımıyla gerçekleşmiştir.Hükümetinde destelediği görünen bu mitinge kadınların 30-40 kadar kişiyle katılması Nakiye Hanımın büyük eleştirilerine sebep olmuştu.Mitingi “facia” olarak nitelendirmişti.Kadınların katılımının az olmasından da TKB'yi sorumlu tutuyordu.⁸⁴ Bu yüzden Birlik eleştirilmiştir. Birlik bütün bu eleştirilere karşın belediye seçimlerine kadınların katılması hakkının verilmesini elinden geldiği kadar ülkeye ve dışarıya bildirmeye özen göstermiştir. Hakkın verilmesinden önce başlatılmış bulunan konferanslar bu süreçte de devam etmiştir. Seçimlerin yaklaşmasıyla da KB belediye seçimlerine katılma yollarını aramaya ve içinden adaylar hazırlamaya başlamıştır.⁸⁵ KB'nin 1924 'te başlattığı siyasal hak

mücadelesi nihayet ilk meyvasını vermişti.Elbetteki derneğin yönetiminde bu tarihlerde bulunmasa da bu kazançta en önemli paylardan biri Nezihe Muhiddin'e aitti. Türkiye'de kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verildiği günlerde meydana gelen bir tartışma ilginç gelişmelere neden olmuştur. Psikolog Doktor Mazhar Osman Bey yaptığı bir konuşmada; kadınların yaratılış ve yapı itibarıyla erkeklerden düşük olduğunu ve kadının erkeğin esiri ve himayesine muhtaç olduğunu "bilimsel" bir şekilde izah etmiştir. Mazhar Osman Bey'in bu sözleri. KB 'nce şiddetle eleştirilmiştir⁸⁶ Elbette ki kadın artık erkekle birlikte çalışma hayatında hatta siyasal hayatta da yan yana durabileceğini göstermişti.1930 gelişmeleri bir Nezihe Muhiddin tarafından bakmakta fayda var. Nezihe Muhiddin'in "1930 başarısı" olarak yorumladığı (*Türk Kadını*, 68: 121) Belediye seçimine katılma hakkının tanınmasında TKB nin mücadelelerinin payı oldu mu? *Cumhuriyet'in* "Hem Nalına Hem Mıhına" sütununda "(Muhiddin'in) Kadın Birliği reisi iken o kadar uğraştığı, kadının intihap etmek ve edilmek hakları kendisi reislikten çekildikten sonra teslim edildi. O çalıştı, semeresini başkaları topladı" yorumu yapılıyor.⁸⁷

⁸⁴ Cumhuriyet, 19 Nisan 1930, s.1-2.

⁸⁵ Bozkır, a.g.e.,s.108.

⁸⁶ Cumhuriyet , 1-10 Mayıs 1930.

⁸⁷ Cumhuriyet, 8 Nisan 1930, s.3.

Muhiddin de aynı sıralarda "Hükümetimiz kadınlara bu hakkı verdi. Fakat mevcut Kadın Birliği azasının bu hakkı hüsnü' timal edeceğine [iyi kullanacağına] itimadım yoktur," diyordu. Dahası "Kadın Birliği benim zamanımda doğdu benim zamanımda büyüdü diyor ve TKB yönetimini "cahil sütüneler" olmakla eleştiriyordu. Muhiddin'e göre "bu hanımlar türlü hilelerle müessesenin başına geçip kurulmuşlardı. Muhiddin'e göre artık Kadın Birliği'ne lüzum yoktu Kadın Birliği artık yardım birliğine inkılap etmiştir. Bugün kadın bir~ yoktur, millet birliği vardır. Hükümet millet arasında cinsiyet farkını, imtiyazlarını birer birer ayıklamaya başladı. Mesele bu safhaya döküldüğünde kadın davası kendiliğinden ortadan kalkmıştır. "⁸⁸

TKB bundan sonra da aynı ılımlı politikasına devam etmiştir.Ama diğer dönemlerden farklı olarak bundan sonra birlik uluslar arası kadın dernekleriyle daha yoğun faaliyetlere başlamıştı.1930 kongresine baktığımızda ise kongre oldukça sakin bir şekilde geçmiştir.Çok az katılımın olduğu kongrede yönetim şu isimlerden oluşmuştur :

Latife Bekir, Efzayiş Suat, Aliye Esad, Saime Faik, Madiha Fazlı, Aliye Halit Fahri, Semiha Rauf, Hakim Beyhan, Halide Nusret. Lamia Refik, Fatma Hanım .⁸⁹

Latife Bekir ve Nezihe Muhiddin arasında ki mücadele seçimlere de yansımıştı. Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verildiği bu dönemde Türkiye tek partiden çok partililiğe geçişi de denemiştir. Atatürk'ün desteğiyle kurulan bu parti Serbest Cumhuriyet Fırkası olmuştur. SCF'nin kurulması ve seçimlere katılması kadınlar açısından bir başka ilginç durumu da ortaya getirmiştir. Bu yeni fırka eski Birlik başkanı Nezihe Muhiddin'i Beyoğlu'ndan İstanbul Şehir Meclisi'ne aday göstermiştir. KB başkanı Latife Bekir ise CHP tarafından Fatih 'ten İstanbul Şehir Meclisi'ne aday gösterilir. Böylece eski ve yeni Birlik başkanları ayrı ayrı partilerde belediye meclisi seçimine katılırlar.⁹⁰

⁸⁸ Milliyet, 14 Nisan 1930,s.1.

⁸⁹ Cumhuriyet, 9 Haziran 1930, s.1.

⁹⁰ Cumhuriyet, 5 Ekim 1930, s.1.

İki kadın arasındaki rekabet ikinci kez Latife Bekir'in zaferiyle sonuçlandı.Latife Bekir İstanbul da Belediye seçimlerini CHP'nin kazanmasıyla eğitim encümeni olarak görev aldı.⁹¹

KB, yerel seçimler sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlerde herhangi bir çalışma içinde olmamıştır. Bunun en önemli nedeni kamuoyunun henüz bu konuda kadınlarla aynı fikirde olmamasıdır. Hatta belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesi sonrası kamuoyunda kadınların her siyasi hak isteyişinde ortaya konulan, kadınlara askerlik görevi yüklenmesi konusu dışında kadınların da yol vergisi ve bekarlık vergisi vermesi gibi konular gündeme getirilmiştir. KB bir süre bunlara yanıt vermekle uğraşmıştı.⁹²

1930 yılı KB için önemli bir adım olan kamu yararına dernek statüsü kazanmak üzere valiliğe müracaat ettiği yıldır aynı zamanda.⁹³ KB; yerel seçimler sonrasında kendisine çalışma konuları olarak, köy kadınlarının bilgilendirilmesini, dil kurslarıyla

kadınların geliştirilmesini, yerli malı kullanımı ve tasarrufun gerçekleştirilmesini ve özellikle de uluslararası kadın kuruluşlarıyla ilişkilerin kökleştirilmesini seçmiştir. KB, 11 Nisan tarihinde kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı verilmesi nedeniyle bu günü her yıl bir bayram şeklinde kutlamayı kararlaştırmış ve kutlamıştır. Ayrıca belediyeciliği geliştirmek için konferanslar düzenlemeye devam etmiştir.

TKB ülke sınırları içerisinde kalmamış yurt dışında yapılan kadın kongrelerine de katılmıştır. Özellikle batıda yapılan kongreleri seçtiği göze çarpmaktadır. Buna en önemli örnek, Belgrad'da gerçekleşen "Beynelmilel Kadınlar Birliği Sulhü Müsalemet Konferansı"na KB'ni temsilen Seniha Rauf katılmıştır.⁹⁴

KB, şehir kadınlarının aydınlatılması yanında köy kadınlarının da istenilen yurttaşlık bilincine erişmesi için çalışmalarda bulunmuştur. KB kurduğu "İrşat heyet"leri aracılığıyla İstanbul köylerini çeşitli gruplara ayırarak yönetim kurulu üyelerinden oluşan heyetleri buralara göndermiştir. Köylere giden heyetler köylülerle sohbet toplantıları yapmışlar ve bilgi alışverişinde bulunmuşlardır. İnkılaplar ve hakları konusunda kadınları bilgilendirmeye çalışmışlardır.⁹⁵

⁹¹ Cumhuriyet, 7 Kasım 1930, s.2.

⁹² Bakınız Cumhuriyet Gazetesinin Nisan-Haziran 1930 tarihli sayıları.

⁹³ Cumhuriyet, 29 Mayıs 1930, s.2.

⁹⁴ Cumhuriyet, 2 Nisan 1931, s.1.

⁹⁵ Cumhuriyet, 18 Mayıs 1931, s.2.

1931 yılına geldiğinde yıllık olağan kongre diğerlerinden pek farklı olmadı. Yine Latife Bekir başkanlığında bir yönetim oluştu. Son derece sakin geçen kongre sonrası yönetim şöyle açıklandı:

Başkan Latife Bekir, başkanvekili Lamia Refik, muhasip Reşide, veznedar Saime Faik, sorumlu üye Efzayiş Suat, genel sekreter Aliye Esat.⁹⁶

1931 yılı gelişmelerinin beklide en önemlisi Uluslararası İş ve Meslek Kadınları Birliği temsilcilerinin Ağustos ayında Türkiye'ye gelmeleriydi. KB'nin karşıladığı heyet, Türk iş kadınlarının derneğe katılmalarını hedefliyordu.⁹⁷ Aynı dönemlerde bir başka uluslararası gelişmede Balkan Konferansı'na KB üyeleri Seniha Rauf, Efzayiş Suat, Latife Bekir ve Lamia Refik'in Türkiye adına katılmalarıydı.⁹⁸

1932 yıllık kongresinden de Latife Bekir'in başkanlık kararıyla bitmiştir. Yönetim ise şu şekilde belirlenmiştir:

Halide Nusret, Seniha Rauf, Aliye Esat, Rahime, Meliha Avni, Latife Bekir, Necile Tevfik, Meliha, Hatice Ahmet, Lamia Refik, Efzayiş Suat, Makbule Sahim,

Safiye Hüseyin, Aliye Halit Fahri, Şukufe Nihal, Ruhsar Nazmi, Muhibe Rıza, Dr. Pakize Saffet, Vezihe Ziya, Orhaniye, Mavihe Fethi, Münevver Mümine Sakıp.⁹⁹

1932 yılında da TKB Latife Bekir başkanlığında daha ılımlı bir politika yürütmeye devam etmiştir.Siyasal faaliyetlerin yavaşladığı bir dönem olmuştur.Ancak kadınların farklı meslek gruplarında da çalışmaları için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Kadın zabıta memuru ve polis gibi meslek gruplarıydı hedef alınanlar ve zamanla başarıya ulaşılmıştır.Ayrıca kadınların eğitimlerini destekleyici konferanslar verilmeye de devam edilmiştir.

1933 yılı kadının siyasallaşması için bir engelin daha aşıldığı bir yıldır.TKB'nin belediyeçilik konusunda yaptığı çalışmalar ve konferanslar sonuç vermişti.1930 Belediye Kanununu tamamlayan bir kanun TBMM'nde kabul edilmiştir. 1930 Yılında çıkarılan Belediye Kanununda kadınlara yerel seçimlere katılma hakkı tanınmasına karşın Köy Kanunu değiştirilmediği için köylerde kadınların muhtar olabilmeleri mümkün olmamıştı. İşte şimdi yapılan bu değişiklik ile köy kadınları da yönetici olma hakkını kazanmıştır.¹⁰⁰

⁹⁶ Cumhuriyet , 11 Haziran 1931, s.1.

⁹⁷ Cumhuriyet , 10 Ağustos 1931, s.1-3.

⁹⁸ Cumhuriyet , 11 Eylül 1931, s.2.

⁹⁹ Cumhuriyet , 13 Haziran 1932, s.2.

¹⁰⁰ Cumhuriyet, 10 Ekim 1933, s.2.

1933 Yılı TKB kongresi 18 Haziran 1933 tarihinde yapılmıştır. Yönetim kuruluna şu üyeler seçilmiştir: Aliye Esat, Latife Bekir, Lamia Refik, Rahime, Seniha Rauf, Aliye Halit Fahri, Makbule Sami, Şukufe Nihai, Mediha Fethi, Fatma ve Necile Hanım.Bu yıl ayrıca İstanbul 'da yapılmasına karar verilen Dünya Kadınlar Birliği Kongresinin hazırlıklarıyla geçti.Kongrenin detaylarına ilerleyen konularda değineceğim.

TKB 1933 yılında çıkardığı bir kitapçıkta yaptığı çalışmalardan örnekler vermektedir. Bunlar:

* Kadın avukatlarına kimsesiz kadınların mahkeme güçlüklerini

hallettirir. * Beynelmilel kadın kongrelerine iştirak eder.

* Meccanen lisan dersleri verir.

* Muhtelif Avrupa cemiyetleri ile kadınlık hakkında muhabere eder.

* Avrupa'da Türk kadınlığı aleyhindeki neşriyata cevap verir.

* Genç kızları himaye maksadı ile ali tahsili yapan hanımlara bir kız talebe yurdu açmıştır. (Şehzadebaşı'nda)¹⁰¹

1934 yılı kongresinde Latife Bekir Hanım tekrar başkan seçilmiştir. Kongre sonucunda oluşan yönetim kurulu ise şu şekildeydi: Başkan Latife Bekir, başkanvekili Lamia Refik, genel sekreter Aliye Esat, veznedar İffet Halim, muhasip Saaadet Rifat.¹⁰²

KB'nin, bu çalışma döneminde 1930 yılında gerçekleşen yerel seçimler yenilenmiştir. Yeni belediye seçimleri TKB açısından Türk kadınının siyasallaşma sürecinde önem taşıyordu.1934 yılı Eylül ayında yapılan yerel seçimlerde KB elinden geldiğince kadının seçme ve seçilme hakkını kullanmasını sağlamaya çalışmıştır.Seçimlere kendi içlerinden de adaylar göndermişlerdi. Bu seçimlerde İstanbul Belediye Meclisine KB 'den Latife Bekir ve Safiye Hüseyin Hanımlar aday olmuşlardır. KB sadece seçime aday olarak katılmayla kalmayıp kadınların seçme haklarını kullanmalarını sağlamaya çalışmıştır. Bu konuda yayınladığı bir bildiri de şöyle denilmektedir:

" Türk Kadını: Kağrı başında başlayan İstiklal Savaşı hızını tarihin derinliklerinden alır. Sen de o andan beri işini seve seve başarmaktasın ve böylece dünya kadınlığı içinde bugün tarihine ve sana yakışır bir yerin vardır.

¹⁰¹ Türk Kadın Birliği , Kadın Sesi, 1923-1933 Cumhuriyet'in 10. yıldönümünü kutlar 29 .X.1933, Ankara, Ahmet İhsan Matbaası, 1933, s.5.

¹⁰² Cumhuriyet, 14 Eylül 1934, s.1.

Bunun için elbet sen Belediye seçim günü de sevgili yurdunun yolunda kendi değerini göstereceksin.

Bir kimsenin seçmek ve seçilmek hakkı çok insanca ve milletçe işidir. insan bunu kullandıkça bütünlüğünü anlar. Bunu kullanmayan çocuklar, hastalar, mücrimlerdir. Türk Kadını; yurdun bu işte de senin çalışmanı beklemektedir. Sen ki yeryüzünün en iş bilir ve en yurtsever kadınısın. Haydi işbaşına.

Türk Kadın Birliği „¹⁰³

1934 yerel seçimlerdeki kadın başarısının ardından 5 Aralık 1934 yılında kadınlara genel seçimlere katılma hakkı da verildi.TKB'nin 1924 yılında en önemli kuruluş amacına sonunda ulaşılmıştı.Artık siyasal yaşamda kadın ile erkek arasında ki eşitsizlik ortadan kalkmıştı.Bundan sonra önemli olan bu hakkı yazılı bir kanun olmaktan çıkarıp yaşama geçirmekti.TKB üyeleri yıllardır bekledikleri bu yasayı bir mitingle kutlamaya karar verdiler.Mitingle ilgili yayınlanan bildiri şu şekildeydi:

"Türk Kadını;

Büyük Atatürk yüce önder Türk kadınının hakkını verdi. Saylav seçmek ve seçilmek Büyük Ulus Kurultayınca kabul edildi.

Türk Kadını unutma ki Türk içtimai hayatının temelisin. Buna İstiklal Savaşı'nın kara günlerinde sırtında cephaneye taş(varak kara sapanla toprak kazıyarak eriştin.

Hız alan inkılapta aldığın yerle kendi mevkinin kendin kurdun. Layık olduğun siyasi hak sana verilmiştir. Bu mesud günü bugün hep beraber kutlayacağız.

Saat 10' da Bayazıt Cumhuriyet Meydanına gel.

Türk Kadın Birliği''¹⁰⁴

Kadın Birliği'nin önderliğindeki miting büyük bir coşkuyla yapıldı. 10 yıldır beklenen hayal sonunda gerçekleşmişti. Bu coşku diğer etkinliklerle de devam etti. Bu büyük kazanımın ardından gelen 1935 seçimleri kadınlar için önemli bir adım oldu. Kadınlar 18 milletvekili ile meclise temsil edileceklerdi. Başlangıç için oldukça iyi olan bu sayıya uzun yıllar bir daha ulaşamamıştır.

¹⁰³ Cumhuriyet, 17 Eylül 1934, s.2.

¹⁰⁴ Cumhuriyet, 7 Aralık 1934, s.2.

Kadınların seçme seçilme hakkını kazanmasının ardından TKB'nin artık bir görevinin kalmadığı ve kapanması gerektiğine dair dedikodular hızla yayılmaya başlamıştı. Tam da bu sırada Uluslar Arası Kadın Birliğinin toplanıyor olması kapatılma kararını geçiktirmişti.

TKB'nin kadın hakları konusunda verdiği mücadele elbetteki ülke sınırları içerisinde kalmadı. bundan sonra ki bölümde TKB'nin kadın örgütleriyle olan münasebetlerine değineceğim.

A- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ VE ULUSLAR ARASI KADIN CEMİYETLERİ

Türk Kadınlar birliğinin yurt içinde yaptığı çalışmalar yurt dışında büyük ses getirmeye başlamıştı. Özellikle Müslüman bir Türk devletinde kadınların kendi hakları için vermiş oldukları bu mücadele diğer İslam ülkelerinde ki kadınlar önemli bir örnek teşkil etmişti. Bu nedenle bazı kadın dernekleri Türk Kadınlar Birliği ile temasa geçmeye başladı .

Türk Kadınlar Birliği de Avrupa ülkelerinde düzenlenen konferanslara ve kongrelere katılmaya özen gösteriyordu. Türk Kadın Birliği, özellikle batıdaki kadın cemiyetleri ile yazışmalar yaparak Türkiye'deki gelişmeler hakkında bilgi vermekte ve çeşitli konularda, yazışmalar yapmaktadır. Batılı ülkelerde düzenlenen konferanslara, uluslar arası kadın kongrelerine katılan Türk Kadın Birliği batılı kadın cemiyetlerinin faaliyetleriyle de yakından ilgileniyordu¹⁰⁵

Türk Kadın Birliği batılı kadın cemiyetleriyle olan ilişkilerini geliştirmek için çalışırken aynı özveriyi doğulu kadın cemiyetlerin sarf etmedi. Burada verilmek istenen mesaj Türk kadınlarının artık doğulu değil "batılı" olduklarıdır. Nitekim Kadın Birliği ile yazışmalarda bulunan Doğulu Müslüman Kadın Cemiyetleri 'nin toplantı ve davetlerine çoğu kez verilen olumsuz cevaplarla davetler geri çevrilmektedir.

¹⁰⁵ Kaplan , a.g.e.,s.146.

¹⁰⁶ A.g.e.,s.147.

1- Doğulu Kadın Cemiyetleri ve Türk Kadınlar Birliği

Türk Kadınlar Birliğinin kadın hakları için yaptıkları çalışmalar elbette ki en çok bu haklardan yoksun olan doğulu kadınların ilgisini çekmekteydi. Bu çalışmalarını nasıl yaptıkları ve hangi yollardan geçip kazanımlara ulaştıklarını öğrenmek istiyorlardı. Türk Kadınlar birliği ise yüzünü tamamen batıya dönmüş ve doğulu kadın cemiyetlerinin yazılarına gereken cevapları geciktiriyordu.

Türk kadınlarına belediye seçimlerine katılma hakkının tanınması batılı kadın cemiyetlerinin Türk Kadın Birliğine ilgi göstermesine sebep olurken, Doğulu Kadın Cemiyetleri'nin Türkiye'deki kadın haklarıyla yakından ilgilenmesine ve örnek olarak almalarına yol açmıştır.¹⁰⁷

Bunun ilk örneği Arap Kadın Cemiyeti'nin davetidir. Düzenleyecekleri toplantıya Türk Kadınlar Birliğinden de temsilci istemişlerdi. 1930 yılında gerçekleşen bu davet cevapsız kalmıştı. Şark Kadın Birliği başkanı Nur Hama'da pes etmemişti ve

cumhurbaşkanlığı makamına müracaat etmişti. eden Nur Hamada, isteklerinin cevapsız kaldığını belirterek, kendi faaliyetlerine ilgi gösterilmesini talep etmiş ve 1932 yılında düzenleyecekleri toplantılarına temsilci gönderilmesini istemiştir. Söz konusu mektup şu şekildedir:

“Beyrut'ta yapılan Umum Şark Kadın Birliği merkezi' nin ikinci toplantısını Tahran'da yapmaya karar verdiğini ve bu kararın 3 Temmuz 1930 tarihli toplantıda alındığını , yeni toplantıların 1932 senesi ikinci teşrinin haftasında yapılacağını İstanbul Türk Kadın Birliği' ne toplantılarını bildirerek katılmasını istediklerini anlatmaktadır. "Bizden çok ileride olan bu faal birliğin ancak mektupla, iştirakini kazandık. Türk kadınlığına ve inkişafına rehber o büyük Gazi, onun prensipleri dahilinde yürümek isteyen kadın cemiyetimize, yol gösterecek bir kadın murahhas gönderilmesini siyaseti cumhurbaşkanı nezdinden tavassut buyurmanızı rica ederiz.”¹⁰⁸

Bu mektubun üzerine cumhurbaşkanlığı Türk Kadınlar Birliğine yazılan bir yazı ile ilgili yazışmaları istemiş.Bu yazı şu şekildeydi:

“Muhtelif şehirlerdeki umumi içtimalarına birliğinizin davet edildiği halde yalnız

¹⁰⁷ Kalander, a.g.e.,s.12.

¹⁰⁸ C.A., K.60-4,D.65-2, F.115-6, 115-1.

bilmukabele edildiğinden, 1932 senesi ikinci teşrinin ilk haftasında Tahran'da yapacakları içtima iştirakiniz için tavassatumuz rica edilmektedir. işin evveliyatı hakkında bir fikir edinmek üzere mezkur birlikle aranızda geçen muhabere dosyasının bu husustaki mütalaanızla birlikte gönderilmesini rica ederim.”¹⁰⁹

Ayrıca Dışişleri Bakanlığı 'na 1.10.1932 tarihli bir yazı yazılarak, cemiyetin çalışmalarının tesbitini isteyen bir direktif verilmiş ve çok yönlü bir araştırma başlatılmıştır.¹¹⁰ Bunun üzerine Türk Kadın Birliği tarafından cumhurbaşkanlığına cevap yazısı şöyleydi:

“Kendilerinden gelen ilk mektubu alınca İstanbul vilayeti vasıtası ile dahiliye vekaletinin rey i istimzac edildi. Aldığı cevapta bizim şarklı değil. garplı olduğumuz ve

mezkur kongreye ancak garpı kadınları da iştirak ederlerse Türk Kadın Birliği' nin temsil edilebileceği bildirildi. Bunun üzerine Şam'da özel tahkikat icra ettirdik. Mezkur kongre Şark Kadınlarına mahsus olduğu üzerine ve Avrupa' dan ancak müşahit sıfatı ile biri kadın geleceğini öğrendik ve EI-Mecma'un-Nisai'ye sureti melfuf mektupla itiraz ettik," denilmektedir.¹¹¹

Daha önceden de belirttiğimiz gibi Türk Kadınlar Birliği yüzünü batıya dönmüştü ve sadece doğulu kadın derneklerinin toplandığı bir kongreye katılmayı red etmişti. Doğulu Kadın Birliği için Türkiye'den gelecek olan temsilcinin ne kadar önemli olduğunu yazdıkları ve cevap bulamadıkları şu mektupta oldukça nettir:

"Daha önce gönderilen iki mektuba cevap alamadıklarından duydukları üzüntü dile getirilmekte, gönderdikleri bu mektubun üçüncü mektup olduğunu, bununla Şam'da toplanacak büyük kongreye Türk Kadın Birliği' ni davet ettikleri yazmaktadırlar. Bu kongreye şark tarafından temsilciler geleceğini, Türkiye'de bulunan ve kendilerine yakın bütün kadın cemiyetlerini, öğretmenleri ve Türk kadın yazarlarını da davet ettiklerini" bildirmekte ve: "Bugün Türk kadını şark kadınlarının ilerisinde olduğu için ondan büyük bir yardım ve muavenet bekliyoruz. Bütün

¹⁰⁹ C.A., D.65-2, F. 115-9. 115-2-3.

¹¹⁰ C.A., D.65-2. F.115-9. 115-2-3.

¹¹¹ CA., K.60-4, D.65-2, F.115-9, 115-6-8.

Türkiye'den hiç olmazsa birkaç aza göndermeye muvafık olmazsanız lütfen haber veriniz. O zaman Türkiye konsolosuna haber verir başka bir cihetle temsilci tedarik ederiz." demektedir.¹¹²

Ayrıca 1930 Temmuz'unda gerçekleştirilen toplantının gündemi gönderilerek bilgi verilmektedir. Buna göre toplantıda görüşülecek konular şu şekilde sıralanmıştır:

"1.Kadın hukukuna bakış

- 2.Şark dillerinin adabını ihya,
- 3.Vatani masunatı İhya,
- 4.Tavaifi muhtelif kadınları beyninde vahdeti kavmiye,
- 5.Genç kızların seviyelerini yükseltecek surette talim ve tehzibleri,
- 6.Çocuk bakımı."

Bu davete Türk Kadın Birliği 'nin, Türk kadınlarının batılı olduklarını ileri sürerek katılmaması üzerine, daha önce üzerinde durduğumuz mektupla Atatürk'e müracaat eden cemiyet, bizzat Atatürk'ün bu meseleyle ilgilenmesini istiyordu. Atatürk cemiyet'in nasıl bir özelliğe sahip olduğu hakkında dışişlerinden talep ettiği bilgi üzerine cemiyet hakkında Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı soruşturma sonucunda elde edilen bilgi Cumhurbaşkanlığı makamına özetle şu şekilde arz edilmiştir: "*Arap Kadın Birliği' nin amacı, hayır işlerine ve Arap kadınlığının müdafaasına çalışmaktır. Cemiyet ile alakadar hanımlar iyi ailelere mensup ve ciddidirler.*"¹¹³

2- Batılı Kadın Cemiyetleri ve Türk Kadınlar Birliği

Doğulu kadın cemiyetlerinin Türk kadınına kendilerine örnek aldıklarını bildiren mektup ve davetlere rağmen bu ve benzeri toplantılara Türk kadın cemiyetlerinin fazlaca ilgi göstermedikleri görülmektedir. Daha çok Batılı Kadın Cemiyetleri 'nin davetlerine katılarak düzenledikleri toplantılarla ilgilenilmektedir. Özellikle kadınlara

¹¹² C.A., K.60-4, 0.65-2, F.115-9, 115-6-8.
¹¹³ A.g.e.149.

oy hakkının sağlanmasından sonra Batılı Kadın Cemiyetleri Türk Kadın Cemiyetleri 'ne ilgilerini arttırarak, onları düzenledikleri konferanslara davet etmişlerdir. Bunun sonucunda Türk Kadın Birliği Avrupa'daki kadın kongrelerine katılarak Türk kadınına temsil etmiştir.

a-Uluslar Arası Kadın Birliğine Üyelik

KB. daha "Kadınlar Halk Fırkası" olarak kuruluş çalışmalarına giriştiği sıralarda hem ABD, hem Avrupa basınının ve kadın derneklerinin ilgisini çekmiştir.⁸⁷ Bu süreçte Nezihe Muhittin TKB Başkanı olarak ülkemizi. temsilen 1926 yılında "Dünya Kadınlar Kongresi"ne katılmıştır. Bu konuda verilen haberde N. Muhittin için "önümüzdeki günlerde Avrupa'ya gidecek" denilmektedir.

Daha sonraları ise: "Avrupa Kadın Dernekleri Birliği'nden KB'ne "Uluslararası Kadın Birliği "ne üyelik çağrısı gelir. Ancak Avrupa Kadın Dernekleri Birliği'nin üyelik çağrısı yanında bir de önkoşulu vardır. Bu önkoşul KB.'nin "Sulh Derneği"ne üye olmasıdır. KB verdiği yanıtla, "Türklerin her zaman barışçı olduğunu gene de savaş ve barış kararlarının hükümete ait bir karar olduğunu" belirtir. Bunun üzerine dernek istediği önkoşuldan vazgeçerek, KB'ni uluslar arası Birliğe kabul ederler.¹¹⁴

b-Uluslar Arası Kadın Birliği Marsilya Feminizm Kongresi (18 Mart 1933)

Avrupa'lı derneklerin ilgileri ve KB ile ilişkileri karşılıklı olarak gelişerek devam etmiştir. KB uluslararası platformda adını ve varlığını duyurabilmek için Batının Türkiye'deki . gelişmelere duyduğu ilgiden sürekli yararlanmayı başarmıştı. Bu bağlamda bir çok uluslararası toplantıya katılmışlardı. Bu konuda "Kadın Sesi" adlı yayında şu bilgi verilmektedir:

"Birliğimiz merkezi Londra'da bulunan Beynelmillel Alyans ile hali temastadır. Mezkur cemiyetin muhtelif memleketlerde kongreleri olmaktadır. Bu kongrelere birliğimiz iştirak eder. Azalarımızdan Efzayış Suat Hanımefendi Berlin'e murahhas olarak gitmiş, Belgrat'ta toplanan kongreye Seniha Rauf Hanımefendi iştirak etmişlerdir.¹¹⁵

¹¹⁴ Ediz , a.g.e.,s.28.

¹¹⁵ A.g.e.,s.29.

Türk Kadın Birliği 'nin Müslüman ülkelerin kadın cemiyetleri ile ilişkilerini belirli bir seviyede tutarak. bu cemiyetlerin bazı toplantılarına delege gönderdiği görülmektedir.

Türk Kadınlar Birliği'nin toplantılara katılma çağrıları 1930 yılında Türk

kadınına belediye seçimlerine katılma hakkının tanınmasından sonra daha da fazlalaşmıştır. Bu davetlerden birine "Alliance International des Femmes" kongresine katılma kararı veren

Türk Kadın Birliği üyelerinden Seniha Rauf ve Lamia Tevfik Hanımlar Marsilya'da 18 Mart 1933 tarihinde toplanan kadın kongresine gönderilmiştir. Kongreye katıldıktan sonra ülkeye dönen, delegeler kongredeki görüşmelerle çeşitli faaliyetleri bir rapor halinde Türk Kadın Birliği 'ne vermişlerdir. 24.5.1933 tarihli bir yazı ile Türk Kadın Birliği tarafından İçişleri Bakanlığı'na sunulan bu rapor 29.5.1933 tarihinde İçişleri Bakanı vekili Şükrü Kaya imzalı olarak Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Raporda özetle kongre faaliyetleri hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

"Uluslararası Kadınlar Alliance'i tarafından Marsilya'da yapılan tetkik konferansı 18 Mart' tan 22 MO/'fa (1933) kadar devam etmiştir. Alliance'in 41 memlekette yardımcı cemiyetleri vardır. Marsilya Konferansı'nda 24 millet temsil edildi. Avusturalya , Avusturya, Belçika, Çekoslovakya, Danimarka, Mısır, Fransa, Almanya, İngiltere, Felemenk, Hindistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Filistin, Lehistan, Romanya, İsveç, İsviçre, Türkiye,Ukrayna, Amerika Müttefik Devletleri, Uruguay ve Yugoslavya'dır."

"Özel celseler Hotel Spendi' de oldu. Salle de la Mutualite denilen binada dört umumi miting oldu. Ve her mitingde birkaç hatip tarafından nutuklar irad edildi". Kongre hakkında verilen bu bilgiden sonra Türk delegelerinin faaliyetleri ile ilgili olarak raporda: Seniha Hanım tarafından belediye dairesinde söylenen bir nutuktan bahsedilmiştir. Seniha Hanım, bu nutkunda: "Türk kadınlarının mazideki vaziyeti ve Cumhuriyet devrindeki asri terekileri ve terakkileri", izah edip "Türk milletinin ve hükümetinin sulh pervarane fikirlerinden ve siyasetinden söz etmiştir.¹¹⁶

Raporda, konferansın son toplantısında gelecek genel kongrenin İstanbul'da toplanmasını teklif edildiği yazılmaktadır.

¹¹⁶ D.6, K.59-1, D.65-2, F.61-6.

Kongre sırasında Fransa'nın çeşitli yerlerini gezen kadın delegeler bu gezilerde
1)Barış lehinde

2) Fransa kadınlarının belediye seçimlerine katılma hakkı verilmesi lehinde propaganda yapmışlardır.

"Kadınların çalışma haklarının düzenlenmesi, ücrette kadın-erkek ayırımına gidilmemesi, eşit muamele edilmesi ile ilgili bir dizi karar alınmış. Ayrıca kadınların gece çalışmasının düzeltilmesi istenerek kadınların kendileri ile ilgili meselelere sahip çıkması gerektiği de gündeme getirilmiştir. Kadın ve çocuk ticaretinin yasaklanması için gerekli tedbirlerin alınarak hükümetlere konu ile ilgili baskı yapılması da teklif edilmiştir. "Alliance Sulh Komisyonu" çeşitli kararlar alarak dünya barışına hizmet etmeyi amaçladığını aldığı kararlarla dünya kamuoyuna açıklıyordu."¹¹⁷

Bu raporda belirtildiği gibi, Türkiye'de kadınlar lehinde yapılan inkılapların başta İslam ülkeleri olmak üzere birçok ülkede olumlu etkileri görülmüştür. Bunun sonucu olarak Alliance Başkanı Miss. Ashley'e teklif edilen gelecek kongrenin İstanbul'da toplanması kabul edilmiş. Türk Kadın Birliği delegeleri Fransa'da kendilerine gösterilen ilgiden, duydukları memnuniyeti dile getiren raporlarını Türk Kadın Birliği 'ne sunmuşlardı.¹¹⁸

Marsilya'da düzenlenen kongrede alınan bir sonra ki kongrenin İstanbul'da yapılma kararı Türk Kadınlar Birliği için önemli bir adımdı.Açıldığında beri siyasal alanda aldığı başarıların ardından kapanmasına sayılı günlerin kaldığı bir dönemde uluslar arası alanda da önemli bir kongreye ilk defa ev sahipliği yapacaktı.

¹¹⁷ "Marsilya'da 23 Mart 1933'te bir miting akdeden Beynelmielel kadınlar Alliance'i azası samiin heyeti atideki temennilerde bulunmuşlardır:

I. Terki teslihat konferansında şimdiye kadar imzalanan misakların müfadına tevfiikan hareket edilmesi e milletlerin müsavat hususundaki meşru talebinin nazar-ı dikkate alınmasıyla beraber atideki temennilerde bulunulur:

A. Tekrar silahlanmaya bahane bırakmayacak surette teavun ve terki teslihata ait tedbirler alınması

B-Hususi silah fabrikalarının lağvı ve silah ticaretinin beynelminel kontrol altına alınması

C-Askeri tayyareciliğin lağvı ve mülka tayyareciliğin askerleşmesi aleyhinde beynelmielel tedbirler ittihazı ki bu tedbirler olmazsa havai bombarduman ve kimyevi harp esas itibariyle memnun olsa bile halka yanlış bir emniyet hissi ilka edildiği halde her zaman imkan dahilinde kalır.

II. Gelecek Beynelmielel iktisat konferansı dünyanın iktisadi teşkilatında kat-ı bir terekki husule getirilmesi temenni olunur; bu da beynelmielel sulhun tesisi için esash şartlardan biridir." maddeleri yer almaktadır.

CA., D.6, K.59-1, D.65-2. F.61-5, s. 4.

¹¹⁸ C. A., D.6, K.S9-1, D.6S-2,F.61-S, s. 4.

c- Uluslar arası Kadın Birliği On İkinci Feminizm Kongresi (18 Nisan 1935)

Türk Kadınlar Birliğinin de katıldığı Marsilya'daki uluslar arası kongrede bir sonraki kongrenin İstanbul'da yapılma kararı gözleri tekrar Türk Kadınlar Birliğine çevirmişti.1932 yılından sonra basının ilgi göstermediği TKB tekrar basında yer almaya başladı.Büyük kongre için hummalı bir hazırlık başlamıştı.. Uluslararası Kongre için delegeler birer birer İstanbul'a geliyor, gazeteler de her gün bu olayla ilgili haber veriyorlardı. Gelen delegelerle röportajlar yapıyorlardı.Örneğin, Cumhuriyet Gazetesi'nde 3 Nisan 1935'den itibaren, 18 Nisan'da başlayacak kongre hakkında hemen her gün haber, röportaj ve yoruma rastlamak mümkündür.¹¹⁹

Kongre çalışmalarını, bu toplantı için özel olarak açılan Yıldız Sarayı'nda yürütüldü. 18 Nisan 1935 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi şu başlıklarla veriyor:

"Dünya Kadınları Bugün Yıldız Sarayında Toplanıyorlar." "Feminizm Kongresi- 200 milyon kadının mümessilleri İstanbul'da toplanıyorlar. Onlar da Stresa'daki gibi dünya sulhünü münakaşa edecekler. "¹²⁰

Kongre için özel olarak Yıldız Sarayı'nı açan hükümet, kongre delegeleri için iletişim ve ulaşım başta olmak üzere özel hizmetler sundu, bir çok kolaylık sağladı.

39 ülkenin kadın temsilcilerinin katılması beklenen kongreye TKB adına asil üye olarak Latife Bekir, Lamia Refik, Seniha Rauf, Efzayış Suat, Nermin Muvaffak, Necile Refik, Dr. Pakize Ahmet, Leman Fuat, Safiye Hüseyin, Nebahat Hamit, Faika Nahit, Mihri Pektaş katıldılar. Yedek üyelerle birlikte TKBnin kongredeki delege sayısı 23'tü.

Kongreye, Amerika, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekoslovakya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, Japonya, Macaristan, Mısır, Yeni Zelanda, Yugoslavya, Yunanistan gibi ülkelerin delegeleri katılırken; İran, Hint, Suriye, Filistin kadın örgütleri de başkanlığın önerisi, üyelerin oybirliği ile aldıkları karar sonucu kongreye katılmışlardı. Kongreye katılmayan iki tane ülke vardı ki bunlar Almanya ve İtalya idi.

Bu arada Uluslar Arası Kadın Birliği yöneticileri de İstanbul'a gelmek üzere yola çıkmışlar öncesinde Mısır' a uğrayarak görüşmeler yapmışlardı.Kahire elçisinin

¹¹⁹ Cumhuriyet , 3 Nisan 1935-23 Nisan 1935.

¹²⁰ Cumhuriyet, 18 Nisan 1935, s.1.

raporuna göre : İstanbul'a gelecek ve Uluslararası Kadın Birliği Kongresi'ne katılacak delegeler şerefine Mısır Kadın Birliği başkanı Hoda Saravi 'nin konağında bir ziyafet verilmiştir.

Bu ziyafete katılan Avrupalı delegeler Bayan Corbett Ashby başkanlığında Mısır'da bulunan Fransız delegesi ve Uluslararası Kadın Birliği (ittihadı) ikinci başkanı Bayan Malateffe Sellier , bu birliğin barış komisyonu ikinci başkanı ve sekreteri Bayan Rose Manus ile aynı komisyonun ikinci başkanı ve uluslar derneği delegesi ve Hollanda Barış Komisyonu ikinci başkanı Baker von Bosse ve Londra delegesi bayan Ashby 'dir .¹²¹

Mısır' a yapılan bu ziyarette İstanbul'daki kongrenin içeriği hakkında da bilgi verilmişti. Mısır Türk elçiliğinden yazılan raporda: Mısır'da Uluslararası Kadın Birliği yöneticileriyle yapılan görüşmelerde İstanbul'da yapılacak kadın kongresinin amacının yalnızca kadınların durumlarının düzeltilmesi ve geliştirilmesiyle ilgili olmadığı, dünyada hızla artan silahlanmanın önlenmesi ve barışın sağlanması gibi meselelerle, diğer bazı uluslararası meselelerinde bu kongrede görüşüleceği bilgisi verilmektedir.¹²²

Kongrenin İstanbul'da toplanma kararını Zafer Toprak şu şekilde yorumluyor: "Uluslararası Kadınlar Birliği'nin 1935 kongresini İstanbul'da toplanmasının ardında, Türk kadınının siyasal haklarını kısa sürede elde etmesi yatıyordu. Bir çok ileri batı ülkesinde kadınların siyasal hakları kısıtlyken, Türkiye gibi, daha 20. YÖZYılınbaşında kadının toplum yaşamına kapalı olduğu bir ülkede, seçme-seçilme hakkının bahşedilmesi, dünya kadın hareketi için örnek gösterilecek bir gelişmeydi. Nitekim kongreye katılan delegeler bu noktayı sık sık vurgulamışlardı."¹²³

Uluslararası Kadın Birliği 'nin kongreye katılacak delegelerinin İstanbul'a gelmesinden sonra Yıldız Sarayı 'mn merasim köşkünde otuzdan fazla ülkenin Kadınlar Birliği üyesi delegelerinin katıldığı toplantı¹²⁴ , İstanbul valisi ve belediye başkanı Muhittin Üstündağ'ın yaptığı konuşma ile açılmıştır. "*Kadının rolünün takdir edilmemesi dünyanın ilerlemesine engel olacaktır. Bugünkü cemiyet kadının içtimai ve siyası faaliyet sahasına tamamiyle iştirak etmesinin gerçekleşmesiyle herhalde müstefid olacaktır*" diyen valinin konuşmasından sonra, Türk Kadın Birliği Başkanı

¹²¹ C. A., D.3, K.30-1, D.54-1, F.4-2

¹²² Kaplan, a.g.e.,s.152.

¹²³ Toprak, s.g.m.,s.26

¹²⁴ Toprak; 1935, İstanbul Uluslararası Feminizm Kongresi ve Barış, (e), Yeni Düşün, Mart 1986, s. 25.

Bayan Latife Bekir Hanım son zamanlara kadar yalnız erkeklere mahsus olan medeni ve siyasal bütün haklardan büyük şefimiz Atatürk'ün sayesinde bugün müstef bulunan Türk kadınlığı mümessili sıfatıyla konuştuğunu söyleyerek, Latife Hanım: *"Hemen her yerde kadınların istedikleri hakların verilmesinin sebebini kadınlığın en eski zamanlardan beri ifa ede geldiği hayırperver görevin tanınmış olmasından ileri gelmektedir. Bugüne kadar aile yuvasında ifa edilen bu görevin insanlığın gelişmesi önünde daha geniş bir faaliyet sahası istediğini, bunun delili olarak da Türkiye'de harem dışında hiçbir sosyal kıymeti olmayan ve ananeler içinde büyütülen Türk kadınının Atatürk tarafından kendisini boğmakta olan örtüyü atmağa ve erkeğin yanında layık olduğu mevkiini almağa davet edildiğini anlatarak bundan böyle Türkiye'de kadınlık meselesi yoktur. Ve burada erkek gibi kadında bir tek şefin idaresi altında memleketin iyiliği için çalışmaktadır. Bu kadar fırtınalar arasında yan gömülmüş bir milletin mukadderatını derin imanını muhafaza eden ve her türlü tezatlar arasında Türk kız kardeşlerimizin dileklerini yerine getiren dahi, bizim için yalnız bir vatan kurtarıcısı değil aynı zamanda Türk kadınının kurtarıcısıdır"* diyordu.

Latife Bekir'in konuşmasından sonra kongre başkanının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı Atatürk'e bir şükran telgrafi çekilmesine karar verilir.¹²⁵

Kongre başkanı Madam Corbert Ashby, İstanbul'daki toplantının önemini belirten bir konuşma yaparak: *"Burada toplanan 30 memleketin kadınları, kadınlık için özgürlük ve insanlık için barış şeklinde anlatılan görevlerini yerine getirmeyi garanti etmektedirler. Layık olduğu geleceğe sahip olması için kadınlığın onuru ve istiklali namına mücadele etmeliyiz. Anneler ve diğer şeylerle (güçlükler) müşkülata uğratan kadınlığın kahramanlık ve fedakarlık faziletini inanılmayacak derecede tahammülünü mazi bize göstermiştir. Geleceğin sorumlu ve aydın kadınlarının yaratıcı kudretini ispat edecektir. Kadınların serbest ve tam inkişafını istiyoruz. Yeni olsun eski olsun bu inkişafa mani olan ananelerin ortaya çıkardığı müşküllere karşı mücadele edeceğiz ..."*

¹²⁵ Aynı Tarihi , Nisan 1935,s.17.

Kanıtli huzurunda aynı mevki ve mesleği ve iktisadi aynı hürriyeti talep ediyoruz. Yeni kudretimiz büyüyünce bu iktidari ailenin iyiliğine ve dünyanın barışına hasredeceğiz. Bu kongrede söylenen her söz yapılan her jest doğrudan doğruya olsun, bil vasıta olsun barışa hizmet etmelidir. 1932 senesinde 18 milyondan fazla kadın silahsızlanma aleyhindeki beyannameyi imza etmişlerdir"¹²⁶ sözleriyle amaçlarını anlatmaktadır.

Kongrenin birinci gündem maddesi "kadın sorunları", ikinci gündem maddesi ise "barış" idi. Bunu Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan haberin başlığında da açıkça görüyoruz. Haber başlığı şöyle; "Kadın için hak beraberliği , insanlık için barış istiyoruz."¹²⁷ Kadın Birliği'nin, Uluslararası Birliğe üye olurken karşılaştığı sorun bir kez daha karşısına çıkmış, "barış" konusunun gündem maddesi olması istenmişti. Demek Ankara'nın onayı olmadan barış gibi politik olarak öngördüğü bir konuyu uluslararası platformda tartışmaktan endişe duymuştu. Ancak yapabileceği bir şey de kalmamıştı. Çünkü kongre toplanmış, gündem maddesi belirlenmişti. Bu nedenle TKB'nin tüm tedirginliğine karşın kongre olağan bir şekilde, komisyonlar oluşturarak çalışmalarını sürdürdü.¹²⁸ Kongre komisyonlarına ise şu üyeler katılmıştır: Hukukta Eşitlik Komisyonu'na Safiye Hüseyin, Necile Tefvik, Ahlakta Eşitlik Komisyonu'na Lamia Refik, Nermin Muvaffak, İşte Eşitlik Komisyonu'na Dr. Pakize Ahmet, Leman Fuad, Evli Kadının Tabiyeti Komisyonu'na Nebahat Hamit, Faika, Barış Komisyonu'na Seniha Rauf, Efzayış Suat, Genel Oy Komisyonu'na Latife Bekir ve Mihri Pektaş katıldı.¹²⁹

Kongrede konuşan her delege Türkiye'deki kadın hakları hareketinin gelişiminden ve Atatürk'ten övgüyle söz etmişti. Örneğin Uluslararası Kadın Birliği Merkez Bürosu Genel Sekreteri Catherine Bompas Türk kadınına verilen hak ve özgürlüklerin bütün dünya kadınları için cesaret verici olduğunu söyleyerek "Biz Avrupalı kadınlar Türk kadınlarına cidden gıpta ediyoruz." derken, Mısır delegesi "Roda Şarani Paşa" ve Bulgaristan delegesi "Ibarof" Doğudaki ve Balkanlardaki kadın kurtuluşu hareketlerine önemli etkisi olan Atatürk'e teşekkür ediyorlardı.¹³⁰

¹²⁶ 1902'de Washington, 1904 Berlin, 1906 Kopenhag, 1908 Amsterdam, 1909, Londra, 1911 Stokholm , 1913 Budapeşte, 1920 Cenevre, 1923 Roma, 1926 Paris, 1932 Marsilya, 1935 İstanbul..

¹²⁷ Cumhuriyet , 19 Nisan 1935,s.1

¹²⁸ Cumhuriyet , 18 Nisan 1935,s.5.

¹²⁹ Cumhuriyet, Nisan 1935.

¹³⁰ Cumhuriyet , 23 Nisan 1935,s.1.

Bu toplantıda Uluslararası Kadınlar Teşkilatı İrtibat Ajansı ve Uluslar Kurumu Kültür Birliği şubesi üyelerinden Prenses Radzovill, uluslar kurumunun kadınlar tarafından dünyanın refahı ve barışı için sarf edilen gayretlere öncülük ettiğini, fakat bu kurumun kadınlar teşkilatının yardımına muhtaç olduğunu belirten bir konuşma yaparak dikkatleri üzerine çekmiştir.

Madam Agilvie Gordon'da Arsiulusal Kadınlar Konseyinin iyi dileklerini ve selamlarını içeren bir mektup okurken arsiulusal iş bürosu müdür yardımcısı olan Bay Maurette'de toplantıda erkek temsilci olarak yaptığı konuşmada, kadın ve erkeğin birlikte çalışmasının zorunluluğuna dikkat çekerek, kadın ve erkek çalışanlara eşit işe eşit ücret verilmesini istemiştir. Kadınlık aleyhindeki faaliyetleri de kınayan konuşmacı dünya barışının kadın erkek eşitliğinin temini ile bağlantılı olduğunu anlatmıştır.

Madam Bugeliorge Walia iktisadi eşitlik hakkında hazırlanan bir karar projesini takdim etmiştir. Bu projede evli olsun olsun kadının çalışmasına zorluk çıkarılmaması arzusunu dile getiren Walia ücret eşitliği ile kadınların yükselmesi imkanlarının tanınmasını talep etmiştir.¹³¹

İngiliz temsilcilerinden Nille Neilans bir başka kararı okumuştur. Bu karara göre kadın ve erkek için aynı sorumluluk istenmekte ve şu açıklama yapılmaktadır: "Kadın satılıp alınabilen bir mal gibi düşünülmemelidir. Tenasuli sahada esaret kalkmalıdır. Fuhuşa karşı veya bir sınıf kadınlara karşı alınmış olan özel tedbirler kaldırılmalıdır. Kadın ve erkeğe eşit muamele yapılmalıdır. Cinsi karışıklığa son verilmelidir".

Fransız temsilcisi Madame Maria Verone'de toplantıda söz alarak evli kadınların tam bir istiklale sahip olmalarını isteyen bir karar suretini teklif etmiştir. Verone, bütün memleketlerde kadının kocasının kimliğini taşıdığını bu sebeple de kendi memleketinde bir yabancı gibi görülürken kocasının memleketinde de dışlandığını anlatıyordu. Savaş sırasında yabancılarla evlilik yapan kadınların

hapsedildikleri söyleyen Yerone, benzeri adaletsizliklerin kaldırılmasını isteyerek medeni ve hukuki eşitliği savunmuştur.¹³²

¹³¹ Ayın Tarihi, Nisan 1935, s.17-34-35.

¹³² Ayın Tarihi, Nisan 1935, s.17-34-35.

Kongre başkanının teklifi üzerine bu kongreye kabullerini istemiş olan "İran Vatanperver Kadınlar Cemiyeti", "Suriye Arap Kadın Birliği", "Hint Kadınları", "Kudüs'te ki Filistin Arap Kadınlık Birliği"nin bu istekleri de oybirliği ile kabul edilmiştir.

Amerika temsilcisi Millie Josephin Schain tarafından; "kadınların barış için çalışması" lehinde ileri sürülen bir karar sureti de kabul edilmiştir. Bu son kararda şöyle denilmektedir: *"Kadınların siyasi hayata girmesi lazımdır. Hükümetler muhabere veya barış hakkında karar vermektedirler. Muharebe yerine umumi bir hakemlik usulü, şiddet yerine de muslihane bir hareket kaim olmalıdır."*¹³³

Bu kongreyi 21 Nisan 1935 Tepebaşı Şehir Tiyatrosu 'ndaki toplantı izlemiş, bu toplantıya büyük bir kalabalık katılmıştır. Türk Kadın Birliği başkanı Latife Bekir, kadının genel hakları etrafında sözler söyleneceğini bildirmiş. İlk konuşmacı uluslararası teşkilatın fahri genel katibi uluslar kurumunda çocukları koruma heyeti azası bayan Emile Gourd olmuştur. Konuşması, kadının bir yurttaş sıfatı ile görev ve hakları üzerineydi, kadının cemiyet içindeki görevini ve durumunu tahlil etmiş ve kısa bilgiler vermiştir.

Daha sonraki konuşmacı İngiltere parlamentosu azasından ve feministlerden Leydi Astor'du. Kadının bugünkü cemiyet telakkisinde ki mevkiini anlatarak Atatürk'ün kadının hayattaki mevkiini takdir edişinden büyük hayranlık duyduğunu söylemiştir.

Diğer bir konuşmacı Antalya Saylavı Türkan Baştuğ'du. Türk kadınının bugünkü durumunu daha iyi kavramak için dünle bugün arasında bir mukayese yapmak gereğinden bahsederek, ekonomik, ahlak edebiyat, siyasal ve hukuk bakımından dün ve bugün arasındaki büyük farkları anlatır. Bundan sonraki konuşmacılar Romen heyeti reisi prenses Kantakuzen ile Fransa heyeti reisi bayan Brunşuvoyg'un yaptığı konuşma sonrası toplantı dağılmıştır.

22 Nisan 1935'te İstanbul Üniversitesi konferans salonunda yapılan toplantıda

diğer toplantılarda olduğu gibi çeşitli uluslardan kadınlar söz alarak Türk kadınlığının Cumhuriyet Dönemi'nde elde etmiş olduğu haklar konusunda konuşmalar yapmışlardır.¹³⁴

¹³³ Ayın Tarihi, Nisan 1935, s.6-17-14.

¹³⁴ Ayın Tarihi, Nisan 1935, s.17-36-37.

Prences Rodzvil; "Türk inkılabının ve Türk kadınlığının, dünya için örnek olmaya layık olduğunu" söylerken, Malatya saylavı Esmâ Nayman ise; "I. Dünya Savaşı sonrası dünyanın genel durumunu değerlendirerek, barış için çalışmak lazım geldiğini, dünyanın durmadan ilerlediğini" anlatıyordu.

23 Nisan 1935 tarihinde yapılan toplantıda ise kadınların muhtelif hükümet sistemlerindeki mevkiler meselesiyle ilgili konuşmalar yapılmaktaydı: "Dünyanın en akıllı insanları daima, birlikte muhakeme edelim, birlikte düşünelim demişlerdi. Kadının oy hakkı olmayan yerde, hakiki demokrasi olmaz. Bir defa, büyük bir devlet adamın memleketimin kadınları namına söz söylüyorum dediğini işittim. Bu kabil midir? Tabii ki hayır. Parlamentolarda, kadınların temsil edildiği memleketlerde, daha makul bir hükümet vardır." ¹³⁵

Leydi Astor, İngiliz kadınlarının mevkiinden bahsetmiş, Lady Astor'dan sonra söz alan, Madan Hridnova, Çekoslovakya kadınlarının mevkiin yanı sıra hakiki demokrasinin kadına şahsi inkişaf imkanını ve kendi kendine serbestçe tasarruf edebilmesi hakkını vermesi gerektiğini ifade eden bir konuşma yapmıştır bunu takip eden konuşmacı Madam Voska, kadınların siyasî ilgisizliğini konu etmiş ve bu gidişin sebep ve sonuçlarını anlattıktan sonra, Lehistan kadınının mevki hakkında genel bir açıklama yapmıştır.¹³⁶

Bundan sonra kürsüye gelen Mis de Pickon Turberville, İngiliz kadınının mevkiini anlatarak İngiltere'deki demokrat hükümet sisteminden övgüyle bahsetmiştir. Daha sonra söz alan Bayan Necile Tefvik, Türk kadınının tamamiyle erkek hakimiyeti altında bulunduğu dünkü günlerle, Cumhuriyet ve Atatürk sayesinde önünde bütün kapıların açılmış bulunduğunu gördüğü bugünler arasında karşılaştırma yapmıştır.

Kongrenin son oturumu 24 Nisan 1935'de yapıldı. Son oturumda "Kadının Oy Hakkı ve Medeni Eşitliği Uluslararası Birliğinin" düzenlendiği son çalışmayla tamamlandı. Kongrede alına bazı kararlar şunlardır:

“Esaret, çocuk ve kadınların beyaz ırk ticaretine son vermek

Kadının bir mal gibi muamele gördüğü bütün adetlerin kaldırıldığını görmeyi arzulamak.

¹³⁵ Ayn Tarihi, Nisan 1935, s.17-36-37.

¹³⁶ Ayn Tarihi, Nisan 1935, s.17-38-39.

Birden fazla kadın almak usulüne karşı çıkmak ve protesto etmek. Ayrıca bu usulün tatbik edildiği Müslüman memleketler hükümetlerine bu durumun kanuni bir şekilde kaldırılmasının tavsiye etmek”¹³⁷

Kapanış konuşmasını yapan Corbett Ashby, on ikinci kongrenin başarılı geçtiğini söyleyerek UKB'nin gücünü ulusal kadın birliklerinden aldığını belirtmiş, tüm ulusal kadın birliklerine teşekkür etmişti.¹³⁸

Kongre bitiminde, delegeler ülkelerine dönerken Başkan Ashby ve seçilen 30 delege Ankara'ya hareket etmişlerdi. 26 Nisan 1935 Cuma günü Atatürk ile görüşecek olan bu heyet, Yugoslavya delegesi Milena Ataraskoviç'in sözleriyle " ... Ona Türk kadını kurtardığı için teşekkürlerimizi bildireceğiz... " ¹³⁹ demekteydi.

Bu kongrenin Türkiye'de yapılması Müslüman bir ülke olarak diğer ülkeler üzerinde yaratacağı olumlu etkinin doğuracağı sonuçlar nedeniyle önemliydi. Yeni Türk Devleti 'nin batılılar karşısında sahip olduğu mevkiyi güçlendirerek, Müslüman doğu ülkelerindeki kadın hakları taraftarı propagandaların artmasını, Türkiye'deki inkılapların kendilerinde uygulanmasını isteklerini hızlandıracaktır.

Birliğin çalışması ve Arsiulusal Kadın Birliği kongresine ev sahipliği yapması dolayısıyla cumhurbaşkanlığı makamına çeşitli kutlama ve teşekkür telgraflar gönderilmiştir.

Uluslar arası Kadın Birliği Kongresi'ne ev sahipliği yapmak Türk Kadınlar birliği için önemli bir prestij kaynağı oldu. Çağdaş Türk kadınının gür sesini dünyaya duyurmak için önemli bir adım oldu. Türk ve dünya basını kongre boyunca gelişmelerle ilgili haberler yaparak bu önemli feminist hareketi desteklediler. Cumhuriyet dönemi kadın hareketinde önemli bir yer teşkil eden bu kongreye Türk Kadınlar Birliği başarı ile ev sahipliği yapmıştı. Kurulduğundan bu yana uluslar arası alanda yaptığı en önemli faaliyet olan bu kongre sayesinde Türk kadınındaki gelişimi

ve değişime bütün dünya şahit olmuştu. Ayrıca diğer Müslüman ülkelerdeki kadınlar için de önemli bir örnek teşkil etmişti.

¹³⁷ Ayın Tarihi, Nisan 1935, s.17-41-44.

¹³⁸ Toprak, a.g.m.,s.29.

¹³⁹ Cumhuriyet, 23 Nisan 1935, s.1.

B- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİNİN KAPATILMASI

1935’de İstanbul’da toplanan 12.Uluslar arası Kadın Birliği Kongresi, Toprak’ın deyimiyle “Türk feminizminin doruk noktası, aynı zamanda sonu oldu” diyen Toprak kapatılma kararının arkasında CHP’yi görüyor ve şöyle devam ediyordu: “Emir yüksek yerden gelmişti, CHP, Türk Kadınlar Birliği’nin kendini fesh etmesini istiyordu.”¹⁴⁰

2 Mayıs 1935’de Türk Kadın Birliği genel başkanı Latife Bekir’in yayınlanan demeci ile Kadın Birliği ‘nin dağılma hazırlıklarının başladığı bildirilir:

*“Teşkilatı Esasiye Kanununun tadili ile Türk Kadınına verilen müsavi (eşit) haktan dolayı birliğimizin lağı (kadirilmesi) düşünölmüşse de bundan bir sene evvel Uluslar arası Kadın Birliğinin 12. Uluslar arası Kadın Kongresi’ nin hükümetimizin müsaadesi ile şehrimizde toplanması kararlaştırılmıştı. Haddi zatında Birliğimiz Uluslar arası Kadın Cemiyeti’nin tabii bir azası olduğu bineaneleyh onun lağı demek uluslar arası kadınlar kurumunun ilgası olacağından bu harekettten vazgeçilmişti. Uluslar arası Kongre’ nin iyi suretle bitmesinden sonra bu mesele birliğimizin en yakın tarihte yapacağı toplantıda görüşülecektir.”*¹⁴¹ demeci basında yer alır Ülke geneline hakim olan kadınlarla erkeklerin siyasi alanda eşitliğinin sağlandığı, bundan dolayı da kadın ayrı erkek ayrı örgütlenme gereğinin ortadan kalktığına ilişkin düşünceler kapatılma kararında etkin olmuştur. Açıkça söylemek gerekir ki kamuoyu bu konuda Birliği zorlamıştır da. Bu şekilde bir ortamda daha fazla gidilemeyeceği görüldüğünden Birlik olağanüstü kongre kararı almıştır.

Latife Bekir'in demecinin ardında basında bu demeçle ilgili artık Türk Kadın Birliğine gerek olmadığı yolunda yoğun bir kampanya başlatılır. Bu kampanya sırasında öne sürülen görüşler şöyle özetlenebilir:

“Cumhuriyet inkılabıyla Türk kadınları her türlü haklarını elde etmiş, erkeklerle eşit olmuşlardır. Kadın Birliği’ nin amacı da bundan başka bir şey değildir. Bu amaç gerçekleştirildiğine göre, Türk Kadın Birliği’ nin varlık nedeni ortadan kalkmış demektir. Bu birlik siyasal bir kuruluşta değildir. Böyle bir nitelik taşımadığı

¹⁴⁰ Toprak,a.g.m.,s.29.

¹⁴¹Çetin Yetkin,Türkiye’de Parti Yönetimi,(1930-1945)s.84.

İçinde çalışmalarını sürdürmesinin bir anlamı kalmamıştır. Yılda birkaç kez bir, iki çocuğu giydirmek, böyle bir birliğin yaşamasını gerektirecek bir çalışma sayılmaz. Kaldı ki eğer ortada hala bir sorun kalmışsa bu, kadın-erkek kavgasıyla değil, elbirliği ile çözülebilir”.¹⁴²

Nitekim dağılma kararının alınmasından çok önce 13 Ağustos 1934 tarihli Cumhuriyet Gazetesi ‘nde yer alan haberle aynı tarihteki diğer bir habere göre, Kadınlar Birliği üyeleri arasında yapılan bir toplantıda İffet Halim Hanım “Kadın Birliği” adının değiştirilerek “Türk Kadın Varlığı” olmasını teklif etmiştir. Bu ismin amaçlarına daha uygun olduğunu söyleyerek, “*Şimdi yalnız, kadınların toplandığı bir hayır cemiyeti, bir yardım kurumu olarak çalışıyoruz. Faaliyet programında esaslı değişiklikler yapılmalıdır. Biz bu yeni Türk kadınının yükselmesi için çalışmalıyız. Kadın Birliği anlamsız oluyor. Bence bir de erkek birliği yoktur? ... Belediye’de beraber, salonda beraber, sokakta beraber, her yerde erkeklerle beraberiz. İnkılabımızın her sahadaki prensiplerini tahakkuk ettirmek için niçin erkeklerden ayrılıyoruz*”. Demişti Bu teklif diğer üyelerce reddedilmiş ve cemiyetin bir haremlik selamlık diye ayırım yapmadığı, isim değiştirilince tanınması zor olacağı üzerinde durulmuştur.¹⁴³ Benzeri tartışmalar bir süre daha devam etmiş ama Arısı ulusal Kadın Kongresi ‘ne ev sahipliği yapılacağından birlik bu tartışmalardan bir süre uzaklaşmış, Kongreye ev sahipliği görevini üstlenmiştir. Kongrenin bitiminden itibaren ise Kadın Birliği ‘nin dağılması tekrar gündeme gelmiş ve Latife Bekir Hanım’ ın konuşmalarında birliğin dağıtılacağı anlaşılmıştır.

10 Mayıs 1935 tarihli haberde Türk Kadınlar Birliği ‘nin olağanüstü bir toplantı yaptığı belirtilerek üye çoğunluğunun bulunmamasına rağmen bunu ikinci çağrılış olduğu için toplantının gerçekteştirildiği ve birliğin yaptığı işler hakkında rapor okunduğu yazılmaktadır. Genel sekreter Aliye Esad Hanım’ın okuduğu raporda: “Bütün hakların eksiksiz olarak verilmiş olduğundan dolayı Türk kadınının duyduğu kıvanç anlatılarak, birliğin bu zamana kadar geçen çalışma hayatında başardığı işler sayılıyordu ve bunlar arasında bilhassa kadın hakkını müdafaa eden “Kadın Sesi” adlı derginin çıkarıldığını,

¹⁴² Yetkin, a.g.e., s.85.

¹⁴³ Ayın Tarihi, 1-30 Mayıs 1930, s.192

Anadolu’dan gelen kız öğrencilere yardım edildiği, fakir ve kimsesiz öğrencilere yemek temin edildiği, yabancı dil öğrenmek isteğinde olan bayanlara da kurslar açıldığını anlatıyordu” .

Üye Necile Tevfik, İstanbul’da toplanan Arsiulusal Kadın Kongresi için hazırladığı bir raporu okuyor, Saadet Rıfat Hanım ise hesapların kontrol raporunu okuduktan sonra onaylatıyordu. Yapılan bu olağanüstü kongrede Birlik başkanı Latife Bekir Birliğin görevini tamamladığını şu şekilde belirtmiştir: “ 12 *Seneden beri çalışıyoruz. Bu müddet zarfında kadınlarımızı yükseltecek birçok işler yaptık. Artık Türk kadınlığı bütün haklarına eksiksiz olarak kavuşmuştur. Yeni Anayasamız bir birlik yaparak bu uğurda çalışmamıza sebep bırakmamıştır. Bu münasebetle Birliğimizin kapatılmasını teklif ediyorum*”¹⁴⁴ demeci basında yer alır.

Sonuçta; ittifakla birliğin feshine, eşyaların Halk Partisi’ne, birlik kasasında kalan 184 lira 5 kuruşun Çocuk Esirgeme Kurumu ve Hastabakıcı-Hemşireler Kurumu’na bağışlanması kabul edildi. ¹⁴⁵

TKB gerçekten, Latife Bekir’in belirttiği gibi Teşkilat-ı Esasiye Kanununun bu nitelikte bir birliğin varlığına gereksinim bırakmadığı, kadınlar için bir örgütün elde edebileceği tüm haklar kazanıldığı için mi kendini fesh etmişti? Yoksa Toprak’ın belirttiği gibi CHP’nin isteği miydi? Toprağa göre: “Tek parti döneminin parti-hükümet-devlet bütünlüğu, derneklerle parti arasında yakın teması, yada organik bağı

gerektiriyordu ... TKB, doğudan organik bağı olmasa da partinin sözünden çıkmamıştı. Ancak On ikinci Uluslar arası Kadınlar Birliği Kongresi parti çevrelerince öngörülmeven bir politik arenaya dönüşmüştü ... Almanya ve İtalya kongreye katılmamıştı. İngiltere, Amerika ve Fransa ise bu kongreye ağırlıklarını koymuşlardı. Türkiye farkında olmaksızın müttefiklerin propagandasına alet olmuştu.”¹⁴⁶

¹⁴⁴ Cumhuriyet, 11 Mayıs 1935,s.1

¹⁴⁵ Ayın Tarihi, 1-30 Mayıs 1930,s.18

¹⁴⁶ Toprak,a.g.m.,s.29

Uluslar arası Kadınlar Birliği'nin XII. Kongresi için ev sahipliği yapan TKB önemli bir kazanım elde etmişti. Bu kazanım daha önce de değinildiği gibi bir ay boyunca basının “Feminizm”den, “Kadın Sorunları”ndan, Kadın birliği'nden söz etmesi idi. Birlik, tarihi boyunca hiç yapamadığı kadar basın ilgi odağı olmayı başarmıştı. Ancak basın bunlardan söz ettiği kadar, kadınların “barış” konusundaki düşüncelerinden de söz etmekteydi. Bu nedenle barış konusu da hiç olmadığı kadar basının gündemini oluşturmaktaydı.

Bu konuda da örneğin, 3 Nisan 1935 ile 28 Nisan 1935 tarihli Cumhuriyet gazeteleri bizi aydınlatır. Barış konusu her gün kongre ile birlikte bu gazetenin hatta bir çok gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Batı basını da bu toplantıya büyük önem vermiş ve oturumları bir çok muhabirle izlemiştir. ¹⁴⁷ Ancak bu başarı Toprak'ın da belirttiği gibi belki de derneğin sonunu hazırlamıştır. Birliğin, kongrede barış konusunun işlenmesine ortam hazırlayarak Türkiye'nin müttefiklerin politik yandaşlığını yaptığı izlenimini vermesi hükümetin hoşuna gitmemiştir. Tarafsızlık politikası izleme amacındaki hükümetle, bu nedenle ve istenmeden düşülen çelişki kapatılma kararının iki önemli nedeninden biridir. Diğer neden hükümetin, devrimin getirdiği düzenlemeleri topluma yerleştirme sürecinde parti-hükümet-devlet

bütünlüğüne gereksinme duymasdır.

Bu bütünlük için parti dışında, çeşitli örgütlerin bulunduğu bir politik ortam istenmemektedir. Bu örgüt , TKB gibi hükümete ve onun ilkelerine son derece bağlı bir örgüt olsa da , bu düşünce değişmemektedir. Hükümet, parti dışında tek bir örgüt olmasını amaçlamaktadır. Bu örgüt, kadın-erkek tüm toplumun birlikte “parti ideolojisine hizmet edeceği bir örgüt olacaktır. Parti-devlet bütünlüğünü sağlayacak tek örgüt olarak da “Halkevleri’nin kurulması öngörülmektedir. İşte bunun için TKB ve diğer tüm derneklerin kapatılması istenmiştir. Ayrıca, Oruz’a göre, Atatürk bu aşamada kadınların dernekte oturarak değil, yer yer, köy köy dolaşarak, misyonerler gibi kadın kalkınması için çalışmalarını istemektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Cumhuriyet, 18-24 Nisan 1935

¹⁴⁸ Oruz, İffet Halim, “Kadınlar Birliği” Kadın Gazetesi, 5 Nisan 1947, yıl:1, sayı:6, s.1.

Derneğin kapatılmasının ardından doğacak boşluğu önlemek için Halk evlerinin yanı sıra uluslar arası kadın teşkilatlarının haberleşecekleri yeni bir kadın cemiyeti istekleri , M. Kemal Atatürk tarafından değerlendirilmiş. Türk Kadın Birliği ‘nin üstlendiği ilişkileri devam ettirmek ve kadınlarla ilgili çalışmalarını yönlendirmek amacıyla Cumhuriyet Halk Fırkası ‘nın kadın şubesinin kurularak benzeri ilişkileri üstlenmesine karar verilmiştir.¹⁴⁹

Cumhuriyet dönemi kadın hareketinin önemli temsilcilerinden olan Türk Kadınlar Birliği 1935 yılında çalışmalarını sona erdirdi. Tek parti yönetiminin hakim olduğu bu erkek egemen dönemine “Haklarımızı vermezlerse de biz onları alacağız” diye karşı çıkan Nezihe Muhiddin önderliğinde önemli atılımlara öncü oldular. Türkiye’deki feminizm hareketinin öncülerinden olan Nezihe Muhiddin’in büyük emekleri olan dernek artık yapacak işimiz kalmadı gerekçesiyle kapanması oldukça acıdır. Yapılan devrimlerin yayılmasını ve geliştirilmesinin sağlanması gibi çok önemli bir görevi yok sayarak kapanması daha önce bahsettim sepekülasyonları kanıtlar niteliktedir.

Cumhuriyetle birlikte yaşanan modernleşme ve reformların , kadınların mücadelesi sonucu değil yönetimin siyasaları sonucu gerçekleştiği iddialarının Türk Kadınlar Birliği çalışmaları incelendiğinde doğru olmadığı kanıtlanmaktadır.

Bunun yanı sıra KB, tabandan gelen ve geniş kitlelerle kucaklaşan bir kadın örgütü değildi. Zaman zaman örgüt üyelerinin çoğunluğunun erkekler olduğu da iddia edilmiştir. Yine kongrelerine göz attığımızda birçok kongrede ilk toplantılarda yeterli sayıya ulaşamadığından ikinci toplantılarda ve az katılım kongreler yapıldığı görülmektedir. KB üyesi olan kadınların büyük bölümü toplumun üst gelir gruplarında yaşayan insanların kızları ve eşlerinden oluşuyordu. Birçoğu birkaç dil bilen Avrupa ülkelerinde eğitim görmüş ve buraları gezmiş olan kadınlardan oluşmaktaydı. Yine pek çoğu devlet içinde öğretmen (Okul Müdürü), doktor gibi görevlerde bulunan kadınlardı. Ekonomik olarak da zamanın sıkıntılarından uzak bir yaşamları vardı.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Kaplan, a.g.e.,s.159.

¹⁵⁰ Bozkır, a.g.e.,s.114

Evet bütün bunlar doğrudur. Ancak KB, yaptığı çalışmalarla Türk kadınının siyasi ve toplumsal haklarını savunmuş ve bu konuların gündeme alınmasını ve bu hakların verilmesi konusunda erkek kamuoyunun düşüncelerini değiştirmede önemli başarılar elde etmiştir. 1923 Yılında mecliste saygın milletvekillerinin bile kadınlarla ilgili konularda “Şeriata uyunuz” diyerek engellendiği bir Türkiye'den kadın haklarının konuşulduğu, doğrulandığı ve onaylandığı bir sürece gelinmesinde KB çok önemli işlevlerde bulunmuştur.

Kadınların en ufak devlet görevlerine bile giremedikleri bir süreçten, kadınların adalet boyutunda avukat, mahkeme memuru ve hakim olabildiği, sağlık alanında doktor, hemşire olabildiği, eğitim alanında öğretmenlikten başka müdür, müfettiş olabildiği, asayiş açısından zabıta memuru, polis olabildiği bir sürece gelinmesinde Birlik çok önemli işlevler üstlenmiştir.

Birlik yukarıdaki mesleklere kadınların katılmasını önerdiğinde bunlar sanki birer ütopyaymış gibi karşılanmıştır. Hatta çok ciddi insanlar bile Birlik yöneticilerini hayalcilikle suçlandırmıştır. Özellikle siyasi haklar konusunda Birlik tüm hayatı boyunca eleştirilmiştir. Kadınların en küçük siyasi hak istemleri gazete sütunlarında alaycı karikatürlere malzeme olmuştur. Ancak KB, idealinden ödün vermeden yaptığı çalışmalarla zamanı iyi kullanarak Türkiye'ye isteklerinin hiç de ütopya olmadığını kanıtlamıştır.

1924 Yılında kurulduğu sırada sadece fakirlere yardım derneği görüntüsünde bir örgüt boyutunda olan KB; yaptığı çalışmalarla kadınların siyasi haklarını dernek tüzüğüne geçirebilmiş ve adım adım Türk kadınının siyasi haklarına kavuşmasında etkili olmuştur. Açıkça söylemek gerekirse KB, cumhuriyet döneminde Türk kadınının sosyal, ekonomik ve siyasi hayatta bir parça bile olsa yerini almasında etkili olmuş önemli bir kadın örgütü olarak tarihteki yerini almıştır.¹⁵¹

Birliğin yaygın hayatına da önemli katkıları olmuştur. Bu dönemde iki yayın organı olmuştu. İlki Nezihe Muhittin tarafından, kendi başkanlığı döneminde çıkartılan "Kadın Yolu" (1925) dergisi, ikincisi de Latife Bekir'in başkanlığı döneminde yayınlanan "Kadın Sesi" dergisidir.¹⁵²

¹⁵¹ A.g.e.,s.115.

¹⁵² Muhittin, a.g.y.,s.104. - TKB. Kadın sesi, a.g.y., s.I-16

III- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİNİN YENİDEN AÇILMASI VE FAALİYETLERİ (1949-2006)

A-1949-1960 DÖNEMİ TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

On dört senelik bir aradan sonra Türk Kadınlar birliği tekrar kadın hareketinde

yerini aldı. Türk Kadınlar Birliği ikinci kez 13 Nisan 1949 tarihinde, bu kez İstanbul'da değil Ankara'da kurulmuştur. Birliğin ikinci kez kuruluşunun gelişimi kısaca şöyle gelişmiştir:

1 Mart 1947'de "Kadın Gazetesi" adıyla haftalık bir kadın gazetesi yayın hayatına başlar. Gazetenin bu tarihteki ilk sayısında "Kadınlığımızın Düşünce, Görüş, Duyuş ve İsteklerine Hizmet Etmek İçin Çıkıyoruz!" denilmektedir. Sahibi kuruluşundan beri Kadın Birliğinde çalışmış, derneğin Diyarbakır da şubelerini açmış olan İffet Halim Oruz'dur. Çıkış amacı "Kurucuları" imzasıyla çıkan yazıda şu şekilde açıklanmaktadır:

" ... cemiyet içinde kadınla ilgili cinsel ve sosyal mevzular, *Kadın Gazetesi'nin* de mevzuunu teşkil eder. Memlekete ve aileye yararlı görülen ve kadınlığımızın tekamülüne yardım edecek, ilim, sanat, fikir hareketlerine ve kadınlarla ilgili aktüaliteye kucağımızı açmış bulunuyoruz." denilmekte, daha sonra gazetenin yayın anlayışı için "Türk kadınlığının geçmişteki mevzularıyla ilgilenmek istemeyecek, kısaca kadın erkek eşitlik davası üzerinde fikir yürütmek lüzumunu duymayacaktır." ¹⁵³ denilmektedir.

Kadın Gazetesinin bu ilk sayısında 1935 yılında kendini fesh eden TKB'nin yeniden açılması ile ilgili olarak herhangi bir haber veya yorum yer almaz. Ancak altıncı sayısında yeniden dernek kurmanın gerekliliğinden söz edilmeye başlanır. Bu konuya ilk kez Oruz, "Kadınlar Birliği" adlı yazısında değinir. Bu yazısındaki yorum ve değerlendirmeleri şöyledir:

¹⁵³ Kadın Gazetesi, 1 Mart 1947, s1.

Son zamanlarda, Milletlerarası Kadınlar Birliği Başkanı'nın memleketimize gelmesi dolayısıyla Türkiye'de de böyle bir teşekkülün kurulması üzerinde müsait bir hava hasıl olduğunu görüyoruz. Kadınlar Birliği adı bize çok yabancı gelmez. Cumhuriyetin ilanını takip eden aylar içinde İstanbul'da Türk Kadınlar Birliği namı ile bir dernek kurulmuş , kadınlarımızın eşit siyasi hak edinme evresine kadar da yaşamıştır. Bu derneğin ödevli bulunduğu sıralarda memleket inkılap hamleleri içinde yaşıyordu. Derneğin amacı ile devlet siyaseti arasında anlaşmazlık yoktu. Devlet başkanı olarak Atatürk yaratıcı varlığı ile Türk kadın inkılabının en büyük kurucusu ve koruyucusu idi. Bunun için Türk Kadın Birliği'nin çalışmaları mücadeleli olmamış,

umumi siyaseti bir teşekkül halinde destekleyen, bir zümrenin çalışması halinde kalmıştır ... Bilindiği gibi eşit haklar edinildikten sonra Kadın Birliği kendi kendisini tasfiye etti; nazari bakımdan verilen eşit hak mevzuunun, fiili olarak da gelişmesi tabii haline bırakıldı.

*Bu gün o tarihten beri aradan on, onbeş yıl geçti. Şu bir yıl içinde de demokrasimiz yeni bir hamle kaydetmektedir. Hal böyle iken ve memlekette bir kadın teşekkülünün kurulması üzerinde fikir yürütürken ... münhasıran kadın mevzuu üzerinde uğraşacak bir teşekkülünün kurulmasını istemek herhalde faydalı olacaktır. Memleketin hususiyetlerini taşımak şartı ile demokrasi hamlemizi ve sosyal bünyemizi kuvvetlendirme bakımından bunu istemeliyiz. Evet Türkiye'de bir kadın teşekkülüne ihtiyaç vardır. Fakat geriye dönerek sufrajelik yapmak için değil, tabir yerinde ise misyonerlik yapıp kadınlığımızı ve geri kalan orta Şark kadınlığını yetiştirmek için."*¹⁵⁴

Hasene Ilgaz ise bir kadın derneğine neden gereksinme olduğu "Dünya Kadınlığının Londra Konferansı" adlı makalesinde:

(8.3.1948'de kadın derneklerinin Londra'da toplandıkları konferansta savaşı yasa dışı saymaları nedeniyle)

"Bu günlerde hep öğreniyoruz. Dünya kadınlığı Amerika'da, dünya kadınlığı Londra'da toplanıyor. Buralara birçok milletlerin kadın temsilcileri iştirak ediyor ... Her halde yine özel olarak muhakkak bir delegemizin orada bizi temsil etmiş olacağını düşünerek müsterih olmya çalışmamız lazım ...

¹⁵⁴Oruz, "Kadınlar Birliği", Kadın Gazetesi, 5 Nisan 1947, s.1

Yalnız bütün bu gidip gelmeler, çağrılmalar bizim kadınlığımızı da bir teşkilata bağlamanın lazım olduğu kanaatine tekrar bizi sürüklemiş olmalıdır. Vakit geçirmeden başvurulacak bu teşkilatı kuralmalı ve çalıştırmalı.(yız)

*Bu kadar hayati ve faydalı bir konuda Türkiyemizin temsilcisi olan kadınlarımızın bir iki değil en fazla bir ekseriyetle temsil edilmesi çok faydalı olurdu.*¹⁵⁵ şeklinde açıklamaktadır.

Yapılan tartışmalardan Türk Kadınlar Birliği gibi bir oluşuma tekrar ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktaydı. Demokrasiyi güçlendirmek ve uluslar arası platformda Türk kadını temsil etmek için Türk Kadınlar Birliği yeniden kurulmalıydı. Türk Kadınlar

Birliğinin yeniden açılmasıyla ilgili haberler 1947 yıllarında çıkarken maalesef derneğin açılması 1949 yılını bulacaktır. bu dönemdeki diğer yazıları inceleyecek olursak , yine Oruz'un Kadın gazetesinde çıkan bir başka yazısı dikkat çekicidir:

"CHP'sinin tadil edilen tüzüğü Türk kadınına hak bakımından mücadelesi icabeden bütün sosyal, siyasi, hukuki eşitliği tanımış bulunuyordu. Tek dava, milletin gelişmesi, yetişmesine inhisar ediyordu. Bunu da kadın erkek ayırt etmeden Halkevlerinin muhtelif kollarında başarmaya savaşmak yerinde yolunda bir işti ... O tarihte ve bu gidiş tam. içinde hakikaten bir kadın birliğine lüzum kalmamıştı ... Şimdi 1945 yılından beri çok partili demokrasi rejimi içine girmiş bulunuyoruz. Tenkit ve muhalefet yavaş yavaş hakiki şahsiyetine doğru yürümektedir ... Bundan başka bu yeni tempoya, oy sahibi olan Türk kadınlığının da tam manasıyla ayak uydurması gerekiyor. İşte 1947 yılının Mart ayında yayımlanmaya başlayan Kadın Gazetesi bu yeni icabın, yeni zihniyetin kadınlık bakımından bir organıdır .. ve daha 1947 yılının Nisan'ında yani altıncı sayısında kadın birliğine de temas ederek yukarıda büyük puntolarla aynen naklettiğimiz görüşünü ortaya atmıştır.

Bu gün 1949 yılının Nisan ayında yani tam bizim söylediğimizden iki yıl sonra yetkili kadınlarımızın bir araya gelerek bir kadın birliği kurmak üzere teşebbüse geçtiklerini memnurlukla görüyoruz" demekte, daha sonra niçin örgütlenmeye gereksinme duyulduğunu şöyle belirtmektedir:

¹⁵⁵ Ilgaz, "Dünya Kadınlığı Londa Konferansında", Kadın Gazetesi,, 22 Mart 1948, s.1.

"İnkılabunuzun bütün hususiyetlerini göz önünde tutarak, rejimin ana direğinden biri olan Türk kadın hamlesini dipdiri olarak ayakta bulundurmak, demokrasi adına irticaa kaçan her hareketi baltalamak ve demokrasinin gelişmesine hizmet etmek için kadını teşkilatlandırmalıyız. Milletlerarası bakımdan da bizden önce bu adımları atmış milletler kadınlığı ile sempati temasları yapmak, bizi daima göz önünde tutan orta Şark kadınlığına ise öncülük etmek vazifesinde olduğumuzu unutmamalıyız."¹⁵⁶

Oruz, bir başka yazısında dernek kurucularının bir açıklamasına yer verir. Bu açıklamaya göre; kadınlara eşit haklar verildikten sonra da böyle bir derneğe gereksinim duyulmasının nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler, demokrasinin geliştiği

bir ortamda, seçme seçilme hakkına sahip kadınlarımızın, kendi güçlerine dayanarak bu ve diğer eşitlik haklarını korumalarının gerekliliğidir. Bu gereklilik, bu tarihlerde (1948-1949) yapılan yayınlardan ve diğer bazı hareketlerden anlaşıldığına göre Atatürk Devrimleri'nin temel direklerinden biri olan Kadın Hakları Devriminin gerilemesi tehlikesinden kaynaklanmaktadır. Kadın Hakları Devriminin korunması da ancak kadınlar tarafından ve siyasi partiler dışında yapılmalıdır. Kadınlar Türk demokrasisinde hak, görev, sorumluluk anlayışlarının gelişmesine hizmet etmelidir. Demokrasileri gelişmiş ülkelerde de kadın örgütleri vardır. Onlar da bir taraftan hakların korunması ve kadınlık alemindeki feci manevi yaraların önüne geçilmesi için çalışırlar. Bunun gibi Türk kadınları da kendi sorunları ile doğrudan doğruya uğraşmalıdırlar .değerlendirmede ise Oruz:

“Hülasa partiler siyasetine dayanmadan kadınların önce kendilerine dayanması, haklarını savunması, çalışma hususiyetlerinden cemiyeti faydalandırması gerekir.”demektedir.¹⁵⁷

Dernek kurucularının açıklamasından da anlaşılacağı gibi kadınlar, bir tehlikeden korkmaktadırlar. Bu tehlike gericiliktir. Daha 1940'lı yılların sonlarında kadınlar, gericiliği kadın haklarını tehdit eden en önemli tehlike olduğunun bilinciyle hareket etmektedirler. Bu nedenle, uluslararası konferanslara örgütlü olarak katılmak düşüncesi, demokrasinin gelişmesinde örgütlü kadın hareketinin zorunluluğu kadar, belki onlardan daha önemli olarak devrimin sağladığı kadın haklarının dahi gerici

¹⁵⁶ Kadın Gazetesi, 18 Nisan 1949, s.1-6.

¹⁵⁷ Oruz, Kadın Gazetesi, 16 Mayıs 1949, s.1

tehdit altında olmasının, bu tehlikeye karşı ancak örgütlü bir kadın hareketiyle durulabileceği görüşü de, yeniden örgütlenmedeki bir başka nedendir.

Kadın Gazetesi'nde derneğin kuruluşuyla ilgili ilk haber 18 Nisan 1949'da, "Türk Kadınlar Birliği Kuruluyor" başlığıyla verilmiştir. Bu haberde:

"13 Nisan 1949 çarşamba günü aşağıda isimleri yazılı müteşebbis heyet üyeleri, Bn.İnönü'nün fahri başkanlığında bir toplantı yaparak Türk Kadın Birliğinin kurulması hakkında görüşmüşlerdir.

Hazırlanan tüzük tasarısına göre bu cemiyet siyasetle meşgul olmayacak Türk kadınlarının kültür alanında yükselmelerini sağlamaya, kadınlara verilmiş olan hakları

korumaya, kadın ahlakı üzerinde çalışmaya matuf hizmetler görecektir." denilmekte "müteşebbis heyet üyeleri" olarak şu isimler sayılmaktadır:

İzmir Milletvekili Latife Bekir Çeyrekbaşı, Seyhan Milletvekili Dr. Makbule Dıblan , Ankara Milletvekili Mebrure Aksoley, Kamile N. Erim, Neriman Ş. Sirer, Aliye K. Beyazıt, Lamia Fermen, Dr. Mediha Eldem, Necile Biren.¹⁵⁸

Derneğin bu ikinci örgütlenmesi birincisinden farklıydı. Bu kez amaçlarını şöyle tanımlıyorlardı:

- Türk inkılabının kadınlara sağladığı hakları korumak
- Türk kadınlarının kültür alanında yükselmelerini temin etmek
- Kadının Türk demokrasisinde hak, vazife ve mesuliyet anlayışının inkişafına hizmet etmek.

- Vatana kültürlü, haklarını müdrük, zamanında yerinde kullanmasını bilen, erkeği ve çocuğuna şuurlu bilgi ile hizmet ederek sadakatle ve feragatla her derde yetişen Türk analarının çoğalmasını, yetişmesini sağlamak.

Beşinci madde de birliğin siyasi işlerle uğraşmayacağı belirtilmişti.

Böylece kadının özverili anne, eş ve sorumlu vatandaş olarak rolü pekiştiriliyordu. Artık Türk kadını bütün haklarını elde etmişti. Şimdi amaç bunları korumaktı. Kadınlar bu hakları yaşama geçirememişlerse, bu eğitimsizliklerine atfedilebilirdi, ama sonunda onların kendilerinden kaynaklanan bir durumdu. Siyasetle olan bağ ise tümüyle

¹⁵⁸ Kadın Gazetesi, 18 Nisan 1949, s.1.

koparılmıştı. Her hangi bir partiye ya da derneğe üye olanlar TKB'ye kabul edilmiyordu. İkinci TKB giderek hükümet politikalarıyla hemen özleşip , yarı resmi bir kurum haline geldi.¹⁵⁹

Dernek kendi içinde çelişen bir politika belirlemişti. Hem siyasetle uğraşmayacağını söylüyor hem de üçüncü madde de yer alan demokrasinin geliştirilmesi büyük bir çelişki yaratmaktadır.

Yaşanan bu çelişkiyi Oruz şöyle açıklamaktadır: *"Cemiyetimiz içindeki reaksiyonları acele karşılamak üzere kurulmuş olan birlik ve hazırlanmış olan tüzük kısa zamanda ele alınıp fiili sahaya çıkarıldığı için bir takım eksiklikleri bulunabilir...*

*Bu arada Türk Kadın Birliği tüzüğü'nün gayeyi tarif eden üçüncü maddesi ile birliğin siyasi işlerle uğraşmadığını belirten beşinci maddesi arasında bir mübâyenet ve bir vuzuhsuzluk olduğu görülüyorsa da, asıl manası partiler siyaseti dışında kalmasını işaret etmek olan beşinci maddenin vuzuhlandırılması nihayet ilk kongrenin çalışmaları arasına girebilir. "*¹⁶⁰

Oruz'un bir başka açıklamasında da tüzük 12. maddesindeki "Müteşebbis heyetin iki sene müddetle umumi heyetin bütün selahiyetlerini taşıması" hükmü ile 16. maddenin "f" fıkrasındaki "ana tüzükte yapılacak değişikliklerin ancak 2/3 ekseriyetle yapılması" hükmü antidemokratik hükümler gibi görünüyorsa da Birlik henüz genel kongresini toplamadığı ve genel hükümler çerçevesinde faaliyetlerini sürdürdüğü için toplanacak ilk genel kongrede bu hükümler değiştirilerek tüzüğe demokratik bir nitelik kazandırılacaktır. Dernek için bir başka eleştiri konusu kuruculardır. Bu konuda da "mahdut şahıslarla" denilmektedir. Oruz bu konuda da şunları söylemektedir:

*"TKB'nin mahdut şahıslarla faaliyete giriştiği meselesine gelince, kurucular diyorlar ki: Bilindiği gibi Cemiyetler Kanunu ve bir çok cemiyetler, tüzükleri gereğince bir dernek kurulurken önce müteşebbis heyetini meydana getirir. Bu heyet ise işin pratik olması bakımından mahdut şahıslardan ibaret olur. Türk Kadın Birliği'nin de çalışma ve kurulma durumu henüz bu safhadadır ... İlerde kurulan merkezler kongrelerini yapıp delegelerini seçtikçe, genel merkez kongresine de yaklaşılmış olacaktır ve bu kongre toplandıktan sonra TKB memleket içinde tam bir faaliyete geçmiş. bulunacaktır. "*¹⁶¹

¹⁵⁹ Zülal Kılıç, 75 Yılda Kadınlar Erkekler, Tarih vakfı yay., İstanbul, 1998, s.349.

¹⁶⁰ Oruz, "Türk Kadınlar Birliği Hakkında", a.g.m.,s.1.

¹⁶¹ Oruz, a.y.,s.6.

Bütün bu eleştiriler tüzükte yapılan değişikliklerle düzeltilir. Açıldığında beri üzerinde çalışılan yeni tüzük sonunda tamamlanmıştı. Bundan sonra yapılması gereken olağanüstü kongrenin toplanması ve tüzüğü'nün kabul edilmesiydi. Kongre 12-16 Nisan 1954 'te toplandı. Yapılan çalışmalarla birliğin tüzükte yer alan amaç bölümü değiştirilmişti. Yapılan değişiklik şu şekildeydi:

"Madde:2- Birliğin gayesi:

- A) Türk inkılabının kadınlarımıza verdiği hakları korumak ve kullanılmasını sağlamak,
- B) Türk kadınının demokratik bünyemizde, hak, vazife ve mesuliyet duygularının kökleştirilmesine ve inkışafına yardım etmek,

C) Türk kadınının eğitim ve sosyal davalarını ele almak suretiyle kültür seviyesinin ve hayat şartlarının yükselmesine çalışmak, ferdi hürriyetin yegane teminatı olan (şahsiyete hürmet) esasına göre geliştirmek,

D) Dünya kadınlık alemine temaslar temin ederek kanunlarımızın Türk kadınlara sağladığı hakları ve Türk kadınlarının başarılarını dünyaya tanıtmak,

E) Milletlerarası kadınlar kongrelerinde erkeklerle eşit haklara sahip bulunamayan milletler kadınlarının da eşit haklara kavuşması için gereken mesaiyi yapmak.

Madde:4- Birlik gayelerini tahakkuk ettirmek için bütün yayın vasıtalarından faydalanır, bu maksatla gazete ve dergi çıkarabilir."

Üye Olma Koşulları ve Siyasetle İlgisi:

Derneğe yalnız kadınlar değil, erkeklerde üye olabilmektedir. Tüzükteki ilgili maddeler:

Madde:6- Birliğe üye olabilmek için:

A) Türk olmak,

B) 18 yaşını bitirmiş olmak,

C) Medeni haklara sahip olmak,

D) İki üye tarafından tavsiye olunmak ve idare heyeti kararından geçmek.

Madde:7- Altıncı maddedeki şartları haiz erkekler de üye olabilirler. Ancak Birliğin erkek üye sayısı kadın üye sayısının onda birini geçemez. Erkek üyeler idare kuruluna seçilemezler." şeklindedir.

Dernek tüzüğünde siyasetle ilgilenmeyeceği "Madde:3- Türk Kadınlar Birliği siyasetle meşgul olmaz, muhtelif siyasi partilere mensup kadınlar, Birliğine üye olabilirler. Ancak Birlik partiler siyasetine alet edilemez." hükmüyle belirtir. Ancak çalışmalarında da görüldüğü gibi tam anlamıyla siyasetin içinde yer almıştır.

Kurucular:

Tüzükte, " Madde:53- Birliği kurucu üyeleri: Mevhibe İnönü, Latife Bekir Çeyrekbaşı, Dr. Makbule Dıblan, Mebrure Aksoley, Kamile Erim, Neriman Sirer, Aliye Beyazıt, Lamia Refik Femnen, Dr. Mediha Elden, Necile Bircan. olarak belirtilmektedir. ¹⁶²

Şube ve Üye Sayısı:

TKB'nin kuruluşundan bir ay sonra İstanbul şubesi açılır. İstanbul şubesi kuruluşundan itibaren ikinci bir genel merkez gibi çalışacaktır. Açılışıyla ilgili olarak verilen haber şöyledir:

"TKB İstanbul Merkezi. Kuruluyor - TKB Genel Başkanı ve İzmir Milletvekili Latife (Bekir) Çeyrekbaşı, Genel Başkan Vekili Ankara Milletvekili Mebrure Aksoley, Genel Sekreter ve Seyhan Milletvekili Makbule Dıblan, Başyazarımız İffet Halim Oruz'la beraber Cuma günü (13.5.1949) Ankara'dan gelerek Birliğin İstanbul merkezini kurmağa teşebbüs eden üyelerle temasa geçmişlerdir. Pazar günü Eminönü Halkevinde toplanan müteşebbis heyet üyeleri arasında Halim Oruz, Dr.Pakize Tarzı, Av. Süreyya Ağaoğlu, Cavidan Yamut, Emel Gürler, Seniha Rauf, Aliye Esat, Mihri Pektaş, Efsayış Suat, Nasip Dıblan, Safiye Hüseyin Elbi bulunmaktadır." ¹⁶³

5 Şubat 1950'de TKB'nin İzmir Şubesi açıldı. Başkan Müjgan Ağaoğlu idi. ¹⁶⁴ TKB'nin kuruluşunun yedinci ayında, İstanbul'dan başka Eskişehir, Bolu, Seyhan, Trabzon, Samsun, Denizli, Aydın, Muğla, Manisa'da şubeler açılmıştır. Böylece yedi ay gibi kısa bir süre içinde şube sayısı on bine ulaşmıştır. ¹⁶⁴

1958'de ise 40 ilde şubesi bulunmaktaydı. Örgüt bugün 50'li yıllardan gerilemiş durumda sayılır. Çünkü, bugün 27 il ve 15 ilçe olmak üzere toplam 42 şubeye sahiptir. Geçen en az otuz yıllık sürede şube sayısında neredeyse artış olmamış sayılabilir. Yalnız İstanbul'da üye sayısı 2500'dür. Türkiye genelinde üye sayısı yaklaşık 100.000'dir.

¹⁶² Kadın Gazetesi, 17 Nisan 1954, s.1-5.

¹⁶³ Kadın Gazetesi, 16 Mayıs 1949, s.1-5.

¹⁶⁴ Kadın Gazetesi, 14 Kasım 1949, s.2.

Etkinlikleri:

Derneğin ilk etkinliklerinden biri sayabileceğimiz çalışma "uluslararası kongre"ye katılması olmuştur. (Zaten bu hedef yani Türkiye'nin Uluslararası kadın konferanslarına örgütlü olarak, bir kadın derneği ile katılması derneğin kuruluş gerekçelerinden birisiydi.)

Aksoley radyo konuşmasında bu konuda: "Çok yeni kurulmuş olan Türk Kadın Birliğini temsilen Birliğin Genel Başkanı İzmir Milletvekili Latife Bekir Çeyrekbaşı ile Genel Sekreteri Seyhan Milletvekili doktor Makbule Dıblan temmuz ayı içinde Amsterdam'da, on beşinci milletlerarası kongresini yapan, Milletlerarası Kadınlar

Alyans'ının bu kongresine iştirak etmişler, Türk Kadın Birliği, Alyansın asli üyeliğine tezahürlerle kabul edilmiş ve şanlı bayrağımız kongre müddetince şeref mevkiinde dalgalanmıştır. " ¹⁶⁵ demektir.

Oruz, 1949 yılında yazdığı bir yazıda henüz kuruluş aşamasında olmasına karşın derneğin, iki önemli işlevi yerine getirdiği söylemektedir.

Bunlardan birincisi yirmi yıl öncesi ile o günün kadınlarının derneğe gösterdiği ilgi arasındaki büyük farktır. Yirmi yıl önce aydın ve idealist bir kaç kadının ilgilendiği konuya artık geniş bir kadın kesimi ilgi göstermektedir. Özellikle İstanbul'da kadınlar artık "adam sendeci zihniyet yerine ilgi gösterici bir hareket ile" dernek etrafında toplanmaktadırlar.

İkincisi ise uluslararası alanda elde edilen sempatidir. Amsterdam'daki kongreye iki kadın delegemizin katılması demokrasimiz açısından önemli bir atılımdır. Çünkü "bu kongreye demokrasiyi benimsemiş milletlerin kadınlar iştirak etmektedir."¹⁶⁶

TKB 1950 yılı seçimleri nedeniyle sık sık kadın milletvekili adayları sorununu gündeme getirmeye başlar. CHP, DP ve MP başkanlarına bir yazı göndererek, listelere kadın adayların istenilen şekilde ve sayıda girebilmesi için Birliğin idare kurulunun dileğini bildirirken ¹⁶⁷, Oruz da; "1950 seçimlerinde kadınlarımıza düşen ödev" başlığı ile yazdığı yazıda "1946 yılı takibatı göstermiştir ki, bir takım parti mücadelesi ve şahsi menfaat kaygılan içinde kayba uğrayan bir hak vardır. O da kadınlığımızın seçilme

¹⁶⁵ Kadın Gazetesi, 14 Kasım 1949,s.2.

¹⁶⁶ Kadın Gazetesi, 4 Temmuz 1949,s.1.

¹⁶⁷ Kadın Gazetesi,10 Nisan 1950,s.1.

hakkıdır ... Bir defa fazla oya iştirak etmek suretiyle inisiyatifi elden bırakmamak icap eder. Ondan sonra da her kadın kendi kanaati çerçevesi içinde kadın adayları korunmalıdır.¹⁶⁸ demektir.

TKB İstanbul merkezinin 30 Nisan 1950'de toplanan ilk kongresinde seçim ve kadınlar konusu bir kez daha gündeme getirilir. Kongre raporunda:

15 yıl önce 17 kadın milletvekili, 15 yıl sonra 6 kadın aday. Demek 1935 yılına nazaran CHP inkılapçılıkta 3 misli gerilemiş bulunuyor ... Totaliter nasip ve tayinlerin bilhassa seçme ve seçilme kabiliyetimizde zaaf meydana getirdiğini 1946'da giriştiğimiz çok partili demokrasi havası içinde realite halinde görmüş bulunuyoruz.

Ve bugün yani 1950 seçimlerinde partiler az kadın aday göstermek için adeta rekabete giriştiler. Bu inkılabı yapan ve şahsan bizlere kadın birliğinin kapılarını kapatarak, kendi kapılarını açan ve geliniz işte sizin yeriniz ve köşeniz hazırdır diyen parti 1935 yılına nazaran üç misli az kadın aday göstermek suretiyle on beş yıl sonra inkılapçılıkta üç misli gerilediğimizi fiilen ispat etti." ¹⁶⁹ denilmekte ve CHP eleştirilmektedir. Bu tarihlerde özellikle CHP'ye yönelik bu nitelikte eleştiriler sık sık gündeme getirilmeye başlanmıştır.

Gene bu raporda Atatürk'ten alınan direktif doğrultusunda halk kadınlarına yönelik çalışmalar yapıldığı işçi memur, öğretmen daktilo kadın zümrelerini temsil eden kadınların bir araya gelerek "çalışan kadın kolu" oluşturulduğu bu kol vasıtasıyla çalışan kadınların çok olduğu kesimlerde çocuk yuvaları, çocuk bakım evleri açma girişimleri olduğu belirtilir. Fabrikalara gidilerek işçi kadınlarla görüşüldüğü, dertlerinin dinlendiği, onları aydınlatıcı konferanslar verildiği işçi kanununun tadilatıyla ilgili sorunlarla uğraşıldığı belirtilmektedir.

TKB'nin ilk Genel Kongresi 9 Aralık 1950'de Ankara'da toplandı. Bu kongre Ankara Genel Merkez ile İstanbul'un rekabetini ortaya çıkarmıştı. Bu nedenle kongre oldukça tartışmalı geçmişti. Yapılan seçimlerde Genel merkez üyeliklerine Dr. Mediha Eldem, Mürüvet Arseven, Mebrure Aksoley, Esmâ Nayman, Saadet Anışık seçilmişlerdi.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Kadın Gazetesi,27 Mart 1950,s.1.

¹⁶⁹ Kadın Gazetesi, 8 Mayıs 1950, s.1-2.

¹⁷⁰ Kadın Gazetesi, 18 Aralık 1950, s.1.

TKB'nin 1951-1952 yıllarındaki çalışmalarından bazıları şunlardır:

TKB, İstanbul'da 12.4.1951'de, amacı, Türk kadınlarının sosyal, yasal ve siyasi eşitlik haklarını korumak için bizzat yetkili olduklarını belirtmek olan bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda ele alınan konuların bazıları şunlardır,

*Türk kadınlığının sosyal, hukuki ve siyasi eşitlik haklarını korumada bizzat yetkili olmaları,

*Türk kadınlarının tarihi tekamülü,

*Kadın inkılabımız,

*Çalışan kadınların hayat şartları karşısındaki durumu,

*Dini hükümler ve kadınlar içinde poligaminin geçirdiği safhalar.¹⁷¹

Gene aynı yıl kadınların, bugün de "kadın hareketi" içinde tartışılan "aile reisliği" ve "kadının soyadının evlenince değişmesi" sorununun tartışıldığı görülür. Kadın Gazetesi'nde çıkan bir yazıda erkeğin aile reisi olması ve kadınların evlenince erkeğin soyadını alması eleştirilmektedir. Bu yazı şöyle tamamlanmaktadır:

"Kadın erkek birleşmesinde hürriyetlerde eşitlik esası göz önüne alınarak, aile reisi ve soyadı üzerinde önceden mutabakat sağlamak, kurulacak cemiyetin devamı ve düzeni bakımından en doğru yoldur.¹⁷²

1952 yılında "TKB Gençliğinin İstekleri" yayımlanır. Bu çalışmada dile getirilen isteklerden bazıları şunlardır:

*Suçlu çocuklar ve gençler için ayrı mahkemeler, ayrı cezaevleri ve ıslahhaneler istiyoruz,

*Kimsesiz çocuklar için düşkünler evinden başka bina ve başka müessese istiyoruz,

*Çocuk ve genç kızlara tecavüz edenlere verilen cezarun arttırılmasını istiyoruz,

*Medeni Kanunun köylerimizde de şehirlerimizde olduğu gibi titizlikle tatbik edilmesini istiyoruz.¹⁷³

Aynı yıl TKB, Napoli'de toplanan "Milletlerarası Kadınlar Birliği Umumi Kongresi"ne katıldı. Bu kongreye TKB adına Mualla Anıl'ın başkanlığında Afet İnan, İffet H. Oruz, Esmâ Nayman katıldılar. TKB'yi temsilen kongreye katılan Afet İnan

¹⁷¹ Kadın Gazetesi, 9 Nisan 1951, s.1.

¹⁷² Kadın Gazetesi, 29 Aralık 1951, s.2.

¹⁷³ Kadın Gazetesi, 21 Nisan 1952, s.1.

Milletlerarası Kadın Birliği" İdare Heyetine seçilmiş, kongreden dönüşte delegeler, bir basın toplantısı yaparak, kongrede tartışılan konuları ve kendilerinin yaptıkları teklifleri açıklamışlardı. Toplantıda ayrıca, yayın ve film yoluyla propaganda yapmak istediklerini ancak derneğin gelirlerinin buna olanak vermediğinden söz etmişlerdi. Bu basın toplantısı haberi şöyle bir yorumla bitirilmişti:

"Türk kadınlarının içtimai seviyesini yükseltmek, kültürünü arttırmak. Bunlar büyük davalar. Bu davaları halletmeyi kendine gaye edinen KB her şeyden önce kendisini hedefe kısa yoldan süratle götüreceği yolu bulmalıdır. Ondan sonrası kolay.¹⁷⁴

1953 yılı TKB'nin ardı ardına olağanüstü kongreler topladığı yıl oldu. ilk genel

kongrede gördüğümüz İstanbul ile Ankara arasındaki mücadeleler bu kongrelerde de sürmüştür.

2 Kasım 1952, 10 Ocak 1953 ve 18 Nisan 1953 tarihlerinde yapılan olağanüstü genel kongreler tüm basın ilgisini çekmiş, kongreye ve tartışmalara geniş yer vermişlerdi.¹⁷⁵ Örneğin, 28.4.1953'de "Yeni Genel Merkez Kurulu üyeleri işbölümü yaptılar. Genel Başkanlığa Lamia Fenmen getirildi." haberinin ardından 10.6.1953'de "Mahkeme itirazı haklı görüp kongre ve seçimi iptal etti." haberleri verilmiştir.¹⁷⁶

Basının bu ilgisi yanında "Kadınlar Birliğine lüzum var mı?" sorusunu da ortaya attığını ve kadınların bu soruya da yanıt vermek zorunda kaldıklarını görürüz. Bu yanıtlardan en ilginç olanı, Birliğin gerekli olduğunu savunurken şunları ifade etmektedir:

"Zamanla kadın inkılabı yavaş yavaş eski değerini kaybetmeye başladı. Meclisteki kadın milletvekillerinin adedi en az hadde indirildi. Resmi dairelerde büyük memuriyetler kadınlara verilmiyor, yüksek mevkileri işgal etmiş olan kadınlar terfi ettirilmiyor. Cemiyetteki kadın aleyhine taassub Atatürk'ten sonra tekrar dirilmeğe başladı... Atatürk devri çocukları hürriyetin havasını kokladılar. Kültürlü, tahsilli olmanın zevkini tattılar. Şahsiyet olmanın değerini anladılar. İşte böyle yetişen bir nesil bugün erkekle eşit olmamayı haklı olarak kabul etmek istemiyor. Cins farkının insanlık mefhumunun yanında hiçbir değeri olmadığını artık biliyor ... Eğer Atatürk devrindeki hamle devam etseydi insanlık ve kabiliyet mefhumları, cins mefhumunun önünde

¹⁷⁴ Kadın Gazetesi, 7 Ekim 1952, s.2.

¹⁷⁵ Ulus, 26 Nisan 1953, Hürses , 25-27 Nisan 1953, Zafer, 27 Nisan 1953.

¹⁷⁶ Ulus, 28 Nisan 1953, s.1.

tutulseydi, *Kadın Birliği'ne* lüzum yoktu. Fakat bu günkü şartlar altında kadınlığımız sıkı bağlarla kurulu kuvvetli bir kadın birliğine her zamandan çok muhtaçtır.¹⁷⁷

Tüzük değişikliği yapan TKB, 20 Haziran 1954'de tekrar bir Genel Kongre toplamıştır. Bu kez Genel Başkanlığa Lamia Fenmen'in yerine DP İstanbul Milletvekili Nazlı Tlabar seçilmiştir. Yeni genel kurul Aliye Temuçin, Nuriye Pınar, Edibe Sayar, Ubeyde Elli, Şeminur İnanç, Hacer Bizden, Mükerrerrem Kamil Su, Halide Nusret Zorlutuna, Vasfiye İleri, Mesture Som'dan oluşmuştu.

Bu Genel Kongreye sunulan 1953-1954 yılı faaliyet raporunda dikkati çeken etkinlikler ise şunlardır:

İşbirliği yaptığımız kuruluşlar denilerek şu açıklama yapılıyor: Tüzüklerine nazaran işbirliği yapmamızda birliğimiz için fayda mülhaza ettiğimiz : Milli Tesanüt Cephesi ile Türkiye Milli Gençlik Teşkilatına üye olduk. Merkezleri İstanbul'da bulunan bu iki teşekkül ile temas ve teşrik-i mesai etmek üzere İstanbul merkezimize yetki verdik."

Yayın ve propaganda konusunda şu açıklama yapılıyor: "Eski tüzüğümüz hükümlerine göre birliğimizin bir dergi çıkarması icap ettiği halde, bu hükme aykırı olarak bir müddet çıkarılmış olan aylık *Kadının Sesi* gazetesi yerine bir dergi çıkarılmasına karar verilmiş ve bu kola seçilen arkadaşlar aralarında işbölümü yaparak dergi hazırlıklarına başlamışlarsa da bugüne kadar bir netice alınamamıştır ... tüzüğümüze "*Dergi veya gazete çıkarabilir*" ibaresi konulmak suretiyle lüzumunda bu gazetenin neşir hayatına devama imkan sağlanmıştır. "

Basın bölümünde: "Yedi yıldan beri H. Oruz tarafından çıkarılan *Kadın Gazetesi* İstanbul merkezi yayın organı olarak devralınmış, bu organın gelişimi, bir gelir menbaı haline geçebilmesi için gerekli teşebbüs ve çalışmalara önem verilecektir. " ¹⁷⁸ denilmektedir.

Genel Merkez derneğin yayın organı olarak bir dergi ya da gazete çıkarmayı bundan sonra da başaramayacaktır. Ancak zaten Birliğin gayrı resmi yayın organı olan "Kadın Gazetesi" bundan böyle bir süre için Birliğin resmi yayın organı olacaktır. Genel Merkez ise 1946'dan itibaren "Kadının Sesi" adıyla aylık bir kadın gazetesini Birlik yayın organı olarak 1953'e kadar Ankara'da yayınlanmıştı. ¹⁷⁹

¹⁷⁷ Kadın Gazetesi, 7 Mayıs 1953,s.1.

¹⁷⁸ Kadın Gazetesi, 26 Haziran 1954, s.1.

¹⁷⁹ Kadın Gazetesi, 2.4.1953, yıl:7, sayı:318,s.2., "TKB. Kadının Sesi Aylık TKB Genel Mekez Yayını 1.1.1953"

TKB 1954'den itibaren Türkiye'de artan gericilik olayları ve bunun kadınlara yansması olan "çarşaf giyilmesi"yle ilgili mücadeleye başladı. Bunu 1954'de kabul edilen yeni çalışma programındaki bazı maddelerde görürüz. Bu maddeler:

"1- Atatürk İnkılaplarına bağlılığın, söz, miting ve kitap halinden çıkarılarak, cemiyet ve millet hayatına mal etmenin çarelerini aramak,

a) Kıyafet kanununun tatbiki hususunda vali ve kaymakamlara kanuni selahiyet ver(dir)mek,

b) Yeşil tehlikenin önlenmesini temin etmek; dini inanışları batılı itikatlardan

kurtarmak,

- 2- Türk kadınının içtimai seviyesini yükseltmek, köy ve şehir kadını arasındaki uçurumu doldurmaya gayret etmek,
- 3- TKB'ni geliştirerek en ücra köyler ve kenar mahallelere kadar varıncaya kadar teşkilat kurmak ve bütün Türk kadınlarının iştirakını sağlamak,
- 4- TKB'nin medeniyetini radyo vasıtası ile bütün memlekete duyurmak. " ¹⁸⁰

Çarşafın yasaklanması için kamuoyu oluşturma girişimlerinde bulunan cemiyetin genel merkez üyesi milletvekilleri Aliye Timuçin ve arkadaşları meclise çarşafın yasaklanması için bir kanun teklifi vermiştir. ⁴¹⁰ Bu girişimi olumlu bir hareket olarak destekleyen cemiyet üyeleri, kanunun çıkacağından emin olduklarını söyleyerek, bunu giyen kadınların toplumu batı alemine karşı küçük düşürdüğünü ileri sürmektedir. "Doğrudan doğruya gayri medeni bir kisve olan çarşafın mevzuuna karşı tedbir alınması şarttır," derken, manto bulamadıkları için çarşaf giyen kadınlara ucuz manto sağlanmasıyla çarşaf giyen kadınların sayılarının artmasının önleneceğini savunmuştur.

Türk Kadın Birliği 'nin çarşafın yasaklanması ile ilgili olarak yaptığı bir toplantı hakkında Cumhuriyet gazetesinde çıkan habere göre tasarının kabulü halinde çarşafını çıkaracak kadınlara ucuz manto temin edilecektir. Mantoların yerli kumaşlardan hazırlanıp, çeşitli modellere göre dikilmesi kararlaştırılmıştır. Modellerin hazırlanması ve tavsiyesi işini de Olgunlaşma Enstitüsü üstlenmiştir. Toplantıya kadın mantoları satan mağaza sahipleri de katılarak görüşlerini bildirmişlerdir. ¹⁸¹

¹⁸⁰ Kadın Gazetesi , TKB İstanbul Merkezi Yayın Organı, yıl:8, sayı:389, s.1 .

¹⁸¹ Cumhuriyet, 27 Mart 1956,

28 Nisan 1956 tarihli bu genel kurul çalışmalarında tüzük değişikliği çalışmaları da yapılmıştır. Genel Kurulun benimsediği tüzük değişikliğine göre; Genel başkan üst üste iki devre seçilebilecek, genel kurulla Ankara merkezi. birleştirilerek genel idare heyeti on beş kişiye çıkartılacak, merkez ve şube kongreleri de genel kongreye muvazi. olarak iki yılda bir yapılacak, üye kayıt koşulları da yeniden düzenlenecekti. Kongrede Genel Başkanlığa Nazlı Tıbar, Genel Başkan Vekilliklerine Aliye Timuçin ve Nilüfer Gürsoy, diğer üyeliklere Zübeyde Elli, Neriman Ağaoğlu, Ayhan Demirtaş, Halide N. Zorlutuna, Vasfiye İleri, Mesture Som, Hacer Birden, Muazzez Anoba, Mükerrerem

Kamil Su seçilmişlerdi.¹⁸²

1957 yılı Genel Milletvekili Seçimlerinde içlerinde Genel Merkez yönetim kurulunda bulunanlar da dahil olmak üzere birçok Birlik üyesi değişik partilerden milletvekilliklerine adaylıklarını koydular. Dernek tüzüğü de böyle bir duruma olanak veriyordu. Bununla ilgili maddeye göre ; "TKB siyasetle meşgul olmaz, muhtelif siyasi partilere mensup kadınlar Birliğe üye olabilirler. Ancak Birlik partiler siyasetine alet edilemez. "di. TKB'den bu seçimlerde Mebrure Aksoley, Ubeyde Elli CHP'den aday olurlarken, Nazlı Tlabar, Ayşe Günel, Perihan Anburun, Adile Ayda, Halide N. Zorlutuna DP'den aday olup seçimleri kazandıkları gibi Tlabar ve Elli iki farklı partiden oldukları halde aynı yönetim kurulunda çalışabiliyorlardı.¹⁸³ Ancak yukarıya aldığımız tüzük maddesinin "birlik partiler siyasetine alet edilemez" bölümü giderek işlemez hale gelmekteydi. Çünkü her geçen yıl yönetim kuruluna daha çok sayıda iktidardaki DP'ye mensup kadınlar girmeye başlamıştı. Bununla ilintili olarak DP'nin Birlik üzerindeki politik ağırlığı giderek artıyordu.

Aynı yıllarda, İstanbul'da ayrı kadın derneklerinin, kadınların politik yaşama katılımıyla ilgili farklı yaklaşımları dikkati çeker. Birliğin İstanbul Şubesinin 1956--1957 çalışma dönemi "faaliyet raporu" bu konuda bir bilgi vermektedir. Raporda:

"Siyasetle hiç bir ilgisi olmayan Birliğimiz, Kadınlar Partisi adı altında bir parti kurmak tasavvurunda olan Kadınları Koruma Derneği Başkanının vaki davetine icabet etmiş, inkılaplarımızla Türk kadınına verilen seçme ve seçilme hakları karşısında böyle bir partinin kurulması gayesinin memleketimiz için mevzubahs olamayacağı fikri

¹⁸² Kadın Gazetesi, 12 Mayıs 1956, sayı:423,s.1.

¹⁸³ Kadın Gazetesi, 2 Kasım 1957, sayı:478,s.1.

müdafaa edilmiş ve KB İstanbul merkezi. olarak böyle bir partinin kurulmasına muhalefet etmiştir." ¹⁸⁴ denilmektedir.

1958 yılı kongresine 39 ilden 70 delege katılmıştı. Bu sırada Birli~in 40 ilde şubesi bulunmaktaydı. Bu kongrede DP İstanbul milletvekili Nazlı Tlabar yeniden genel başkan seçildi. 1959'da toplanan, bir kez daha tüzük değişikliğinin istendiği, bir çok suçlama ve tartışmaların olduğu (basında üç ay yer almıştır) kongrede Nazlı Tlabar bir dönem daha genel başkanlığa seçilmişti.

B-1960 -1990 DÖNEMİ TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

1961 Anayasası'yla demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi toplumun bazı kesimlerinde büyük bir hareketlilik yaratmıştır.Bu dönemde kadınların varlık gösteremedikleri dikkat çekmektedir.Bunda , aynı dönemde uluslar arası hareketindeki durağanlığın da kuşkusuz etkisi vardır.

TKB ise 1960 yılı kongresini yapmıştı ve genel başkanlığa yine Nazlı Tlabar seçilmişti.¹⁸⁵

TKB'nin bu dönemde DP ile yakınlaşması dikkat çekicidir.1927 -1935 arasında ki CHP yanlısı tavır bu dönemde yön değiştirmişti. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi genel merkez başta olmak üzere İstanbul ve daha bir çok şubenin yönetim kurullarına işten el çektirildi. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nin siyasete bu denli karışmış demeyi tümüyle kapatmayarak sadece bazı yönetim kurullarına işten el çektirmekle yetinmesi 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile farkını ortaya koymaktadır. Çünkü 12 Eylül 1980'de siyasete karışmış, karışmamış bütün dernekler kapatılmıştı. 27 Mayıs hareketinin Birliğin bazı yönetim kurullarını işten el çektirmesinin yanında yaptığı diğer bir işlem Birlik üyelerinden DP'li milletvekillerini tutuklaması oldu. Genel Başkan İstanbul Milletvekili Nazlı Tlabar, TKB üyesi diğer DP milletvekilleri Hilal Ulman (Bursa), Perihan Anburun (İzmir), Nuriye Pınar (İmiir), Ayşe Günel (İstanbul) tutuklanarak Yassı adaya gönderildiler.¹⁸⁶

¹⁸⁴ TKB'nin İstanbul Merkezi 1956 ve 1957Çalışma Devresine Ait Raporu,İstanbul, Halk Basımevi, 1958.

¹⁸⁵ Kadın Gazetesi, 14 Şubat 1959, sayı:545.

¹⁸⁶ Kadın Gazetesi, 25 Haziran 1960, sayı:616,s.1.

1961 ve 1962 yılları TKB için iktidar mücadelesiyle geçti.Günseli Özkaya ve Feriha Öztürk arasında ki genel başkanlık yarışı polis müdahalesine kadar gitti.Sonunda 22 Mayıs 1962'de yapılan kongrede sonuçlanmış, Günseli Özkaya 68 delegeden 55'inin oyunu alarak genel başkan seçilmişti.

Artık TKB'de yirmi yıldan fazla sürecek Günseli Özkaya dönemi başlayacaktır. Bu dönem bazılarına göre DP'den sonra CHP'nin Birlik politikasına etkin olma çabalarının başladığı dönemdir.Oruz bu konuda şunları yazmaktadır:

"Kulağımıza gelen söylentilere göre, bu defa da CHP'li bir bayan topluluğu merkezi eline almıştır. Ve hatta içlerinden biri birazda bizler faydalanalım deyimi ile

renklerini açığa vurmuştur." ¹⁸⁷

Bu dönemde yapılan faaliyetlerin başında gerici harekete karşı koymak vardı. Özkaya'nın konuyla ilgili bir demeci şöyleydi: "Türk kadını devrimleri ve haklarını öylesine benimsemiştir ki., bunun eskiye dönüşü yoktur. "demektedir. ¹⁸⁸

Özkaya'nın başkanlığı döneminde TKB, siyasal hakların kazanılmasının yıldönümlerinde kampanyalar açar. Örneğin; Siyasal hakların kazanılmasının 35. yıl dönümünde (5 Aralık 1969) "Kadınlar Tam Eşitlik İstiyor." kampanyasında Medeni Kanundaki kadın-erkek eşitliğine aykırı (159. madde gibi) maddelerin değiştirilmesi için parlamentoya kanun teklifi verilir. ¹⁸⁹

" 1975 Kadın Yılı" içinse "Kadın Sorunları ve Çözümleri" konusunda köylü, işçi, meslek sahibi ve ev kadınları arasında bir yarışma düzenlerler. ¹⁹⁰ Bu yıllarda Birlik, Dünya Kadınlar Birliği'ne üye olur, Günseli Özkaya da Yönetim Kuruluna girer.

Nisan 1964'de Özkaya tarafından derneğin yayın organı olarak "Birlik" adıyla bir dergi çıkarılmaya başlanmıştır. ¹⁹¹ Zübeyde Hanım'ın ilk kez büstünü Türkiye'ye yaptıran TKB olmuştur.

TKB, 12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbeye tüm derneklerle birlikte bir kez daha kapatılır. Demek bu kez altı ay kapalı kalmıştır. Bütün arşivlerine el konur. Bu nedenle 80'li yıllar derneğin yeniden örgütlendiği yıllar olmuştur. Günseli Özkaya 1984'de milletvekili seçilince başkanlığı bırakır, yerine, bugüne değin başkanlığı sürdüreceğ olan Aysel Göksoy seçilir.

¹⁸⁷ Kadın Gazetesi, 14 ekim 1961, sayı:684, s.1.

¹⁸⁸ Cumhuriyet, 11 Aralık 1968, s.1.

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 6 Mart 1969, s.1.

¹⁹⁰ Cumhuriyet, 6 Mart 1975, s.1.

¹⁹¹ Birlik, 1 Nisan 1964, Ankara.

Bugün politikaya ödün vermek, her partinin görüşünü savunan kadınlarla kadın haklarına ve Atatürk devrimine sahip çıkmak amacı etrafında birleşerek, çalışmak hedefindeler.

1984 yılında birliğin başına Aysel Göksoy geçti. 1991 yılında kadınlara siyasal hakların verilmiş yıldönümüyle ilgili olarak yapılan bir etkinlikte ("Toplumsal Değişimde Kadının Yeri ve Rolü" konulu toplantıda) bundan böyle politikada kadına yer vermeyen hiçbir partiye oy vermeyeceklerini açıklar. Bunun dışında bir çok okula yardımda bulunmuş , kütüphaneler açılmıştır. O dönemde yapılan organ bağıışı , kan bağıışı gibi kampanyaları da Aysel Göksoy ve Birlik tarafından desteklenmiştir.

C-1990 2006 DÖNEMİ TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

Birliğin Göksoy başkanlığında ki diğer etkinlikleri şunlardır, Kırk öğrenciye burs vermekte, okuma yazma, biçki dikiş kursları açmakta, Medeni nikah ile sağlık ve nüfus planlaması konularında çalışmalar yapmakta. Öte yandan 1985'ten itibaren, tek bir derneğin amacının dışına çıktığını düşündükleri, Atatürk Devrimi, kadın hakları, kadınlar için vazgeçilmez olan laiklik ilkesini korumak ve kökten dinci akımlara karşı çıkmak gibi çalışmaları diğer kadın dernekleriyle birlikte savunuyorlar, birlikte yapılan mücadelelere katılıyorlar. Bunlar, Atatürk'e ve laikliğe saygı yürüyüşleri ile Medeni Kanunun değiştirilmesi çalışmalarındaki ortak eylemlerdir. Türk Kadınlar Birliği 1998 yeni başkanı Sema kendirci ile tanışır. Aysel Göksoy 14 yıl süren başkanlığından sonra başkanlıktan ayrılmıştı. Siyasal hayata atılan Göksoy DYP Manisa Milletvekili olarak görev aldı. Ardından DTP Genel Başkan yardımcılığı görevinde yer aldı.

Halen TKB'nin Genel Başkanı olan Sema Kendirci özellikle hukuk alanında kadınlar için çalışmıştır. Kendisi de avukat olan Kendirci yerel yönetimlerde kadınların daha etkin olması için yasal düzenlemeler konusunda yoğun olarak çalışılmaktadır. Kendirci döneminde yapılan ve halen devam eden çalışmaları şu şekilde özetleyebiliriz:

*Birleşmiş Milletler Pekin dünya Kadın Konferansına alternatif raporla katınıldı ve Türkiye temsil edildi.

*"Ulusal Eğitime Destek Kampanyası" desteklendi.

*2002 Medeni Kanun değişikliğine katkı sağlandı.

*Okuma yazma ve beceri kursları açıldı.

*Okullara kütüphaneler yapıldı.

*Kadının sağlığı, eğitimi, haklarını ile ilgili bir çok seminer verildi.

*Ceza yasasıyla ilgili çalışmalar yapıldı.

*Toplum merkezleri açılarak daha geniş kitlelere ulaşıldı.

*Yapılan çalışmaları paylaşmak için de aylık bülten çıkarmakta 2 yıl da birde çalışma raporu sunmaktadır.

TKB halen Sema Kendirci başkanlığında faaliyetlerine devam etmektedir. Şubelerinden aldığı güçle Türkiye'nin dört bir yanına ulaşmaktadır.

Derneğin yayımlanan son tüzüğü de aşağıda ki gibidir.

1-Türk Kadınlar Birliği Derneği Tüzüğü 2006

Derneğin Adı:

Madde-I: 13.04.1949 tarihinde kurulan Derneğin adı "TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ" Derneğidir.

Türk Kadınlar Birliği, 10.04.1954 tarih ve 2734 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, kamu yararına çalışan dernekler arasında kabul edilmiştir.

Derneğin Merkezi:

Madde-2: Derneğin Genel Merkezi Ankara'dır

Derneğin Amacı:

Madde-3: a)Atatürk İlke ve Devrimlerini ve Cumhuriyetin kadın haklarında sağladığı kazanımları korumak, bu hakların gelişmesini sağlamak ve uygulamalarını yönlendirmek, katılımı arttırmak,

b)Türk kadınının demokratik bünyemizdeki hak, görev, sorumluluk duygularının köklenmesi ve geliştirilmesiyle, yeteneklerinin toplum içinde değerlendirilmesine yardımcı olmak,

c)Türk kadınının sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda eşitliğinin sağlanması, gerçekleştirilmesi ve değişen dünya koşullarına göre değerlendirilmesini yapmak,

d)Türk kadınının eğitim ve sosyal davalarını ele alarak, okuma-yazma öğretisi yanında, ekonomik özgürlük kazanmasına yardımcı olmak, bu konularda yol gösterici çalışmalar yapmak,

e)Kadının ve ailenin ayrılmaz parçaları olan çocuklarımızın ve gençlerimizin, uygarlık ve demokrasi bilinci içinde, laik ve kültürlü olarak yetiştirilmesi için, eğitim, öğretim ve sosyal amaçlı tesisler kurmak, yurtlar açmak, bu konularda etkinlikler yapmak,

f)Kadın haklarının uluslararası platformdaki gelişmelerini izlemek, yenilikleri saptamak ve Dünya kadınlarının, demokratik-eşit haklara sahip olmaları yönünde çalışmalar yapmak, g)Kadın toplumumuza sağlık, eğitim ve iş karşılığı, ayni ve nakdi yardım yapılmasını sağlamak.

Derneğin Kurucu Üyeleri:

Madde-4: a) Türk Kadınlar Birliği, aşağıda isimleri belirtilen aydın kadınlarımız tarafından kurulmuştur:

MEVHİBE İNÖNÜ

Ay ten Sk. No: 12 Mebusevleri/ Ankara. LATİFE BEKİR ÇEYREKBAŞI

Delipaőa Cd. Fatih/İstanbul.

MAKBULE DIBLAN

Seyhan Milletvekili.

MEBRURE AKSOLEY

Kuzguncuk Cd. No: 58, İstanbul

KAMİLE ERİM

Yeniposta Cd. No: 60, Kavaklıdere/Ankara.

NERİMAN SİRER

Suadiye Karakol Sk., İstanbul.

ALİYE BEYAZIT

LAMIA REFIK FENMEN

Karanfil Sk. No: 2, Ankara.

Dr. MEDİHA ELDEM

Yardıı Sevenler Derneği / Ankara.

NECİLE BİLEN

b) Birinci fıkradaki kurucu üyelerin yanı sıra , Derneğin kuruluğu, 1924 yılında, Nezihe Muhittin, Latife Bekir Çeyrekbaşı, Sabiha Zekeriya. gibi aydın kadınlar tarafından yapılmıştır. Bu nedenle, halen faaliyetini sürdüren Dernek, bu Atatürkçü ve önder kadınların kurduğu Derneğin devamı olduğunu kabul eder.

Derneğin Faaliyetleri:

Madde-5: Dernek amacı için yapılacak işler:

A) Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları ve yerel yönetimlerle sıkı bir işbirliği ve yardımlaşmada bulunmak,

B) Federasyon kurma veya mevcut kadın federasyonlarına katılma çalışmaları yapmak,

C) Yemekli ve yemeksiz, özel ve genel toplantılar, konserler, seminerler, panel ve benzeri sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak,

D) Kitap, dergi ve bülten gibi yayınlarla, Dernek çalışmalarını tanıtmak,

E)Sosyal yardım faaliyetleri ile uluslararası ilişkileri yürütecek komisyonlar kurmak ve gerektirdiği fonları oluşturmak,

F)Dernek çalışmalarına maddi ve manevi. destek veren, Derneğe üye olmayan özel ve tüzel kişilere teşvik amaçlı ödüller vermek,

G)Dernek amaç ve çalışmalarını, yurtiçi ve yurtdışında tanıtmak amacıyla, basın-yayın, radyo ve TV kuruluşları ile işbirliği yapmak.

H)Dernek, siyasetle meşgul olamaz; hiçbir parti siyasetine alet edilemez.

Tüm faaliyetler,sivil toplum kuruluşu olma bilinci ve partiler üstü politika anlayışı ile yürütülür.

Üye Olmak:

Madde-6: A) Derneğin, asli ve onursal olmak üzere, iki tür üyesi vardır.

1 -Asli Üyelik:

a)Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve 18 yaşını bitirmiş olmak.

b)Yüz kızartıcı bir suçtan hüküm giymemiş olmak.

c)Kamu haklarından kısıtlanmamış olmak.

d)5253 sayılı Dernekler Yasası'nın yasakladığı durumda olmamak.

e)Derneğin partiler üstü politikasına uygun davranmak ve sadık kalmak koşuluyla, her hangi bir siyasi partiye üye olanlar derneğe üye kabul edilebilirler. Üyelik, bir üyenin tavsiyesi ve bir Yönetim Kurulu üyesinin önerisini içeren belge ile yapılan başvuru üzerine, Yönetim Kurulu kararı ile kesinleşir. Üyelik için yapılan başvurular hakkında, talebin kabulü veya reddi şeklindeki Yönetim Kurulu kararının, en çok otuz gün içinde, başvuru sahibine yazı ile bildirilmesi zorunludur. Üyeliği reddedilen adayların, yeniden başvuruları dikkate alınmaz.

Şubeler arası üye nakil işlemlerini Genel Merkez yapar.

2-Onursal Üyelik:

a)Derneğe üye olmadıkları halde, Derneğin amaçları doğrultusunda, emek ve düşünceleri ile çalışmalar yapanlara, maddi ve manevi katkıda bulunanlara "onursal üyelik",

b)Dernek'te en az on yıl Başkanlık veya şube başkanlığı yapmış ve ayrılmış kişilere de "onursal başkanlık" olmak üzere;

Merkez Yönetim Kurulu önerisi ve Genel Kurul kararı ile "onursal üyelik" veya "onursal başkanlık" unvanı verilebilir.

İl, ilçe, bucak ve köylerde kurulu şubeler, bu yöndeki önerilerini, Merkez Yönetim Kurulu'na yapar. Başka bir sivil toplum kuruluşuna veya bir siyasi partiye üye olanlar, Derneğe üye kabul edilebilirler. Genel Kurula delege olarak katılabilirler. Ancak, bu üyeler, üyesi buldukları diğer sivil toplum kuruluşları veya partilerin zorunlu organlarında görevli iseler, derneğin, yönetim, denetim ve disiplin kurullarında görev alamazlar; görev istemeleri halinde, üyesi bulunduğu diğer kuruluştaki görevlerinden ayrılmak zorundadırlar.

Madde-7: Madde-6'daki koşullar içinde, erkekler de, Derneğe üye olabilirler.

Üyeliğin Sona Ermesi :

Madde-8: Üyelik, aşağıdaki durumlarda, çıkma veya çıkarılma şeklinde sona erer:

1) İstifa.

2) Ölüm,

3) Nüfuz ve haysiyet kırıcı suçlardan hüküm giymek.

4) Üyelik aidatını bir yıl içinde ödememek.

5) Şubesi feshedilmek veya kapatılmak.

6) Derneğin amacına aykırı hareket etmek veya Dernek aleyhinde faaliyette bulunmak nedeniyle, Disiplin kurulu kararına istinaden ve Genel kurul kararı ile üyelikten çıkarılmak.

7) 5253 sayılı Dernekler Yasası'na aykırı hareket etmek.

Üyelerin Hakları:

Madde-9: Hiç kimse, Derneğe üye olmaya veya üye kalmaya zorlanamaz. Her üye, yazılı olarak bildirmek kaydı ile demekten çıkma hakkına sahiptir. Dernekte her üye eşit haklara sahiptir. Üye ve delegeler, oyunu bizzat kullanırlar. Onursal üyelerin oy kullanma hakları yoktur. Onursal Başkanlar, genel kurullara ve özel kutlama günlerine onur konuğu olarak katılırlar.

Dernek Organları :

Madde-10: Dernek, aşağıda belirtilen zorunlu organlardan oluşur:

1) Genel Kurul

2) Yönetim Kurulu

3) Denetleme Kurulu

4)Disiplin Kurulu

İl, ilçe, bucak ve köy teşkilatlarında da aynı kurullar oluşturulur.

Genel kurul:

Madde-11: Genel Kurul, Derneğin en yüksek organıdır ve olağan ve olağanüstü olarak toplanır. Genel Kurulu toplantıya, Merkez Yönetim Kurulu çağırır. Genel Kurul, üç yılda bir, mayıs ayında olağan toplantısını yapar. Olağanüstü Genel Kurul toplantısı ise, Merkez Yönetim veya Denetim Kurulunun gerekli gördüğü hallerde veya delegelerin beşte birinin yasal, ciddi ve zorunlu nedenleri içeren yazılı istekleri üzerine, Merkez Yönetim Kurulunca bir ay içinde toplantıya çağrılır. Bu konuda 5253 sayılı Dernekler Yasası hükümleri geçerlidir.

Genel Kurula Çağrı Usulü :

Madde-12: Merkez Yönetim Kurulu, Dernek Tüzüğüne göre, genel kurula katılma hakkı bulunan Merkez üyeleri ve delegelerin listesini hazırlar. Genel Kurula katılacak Merkez üye ve delegeler, en az on beş gün önceden, günü, saati, yeri ve gündemi belirtilmek suretiyle, bir mahalli gazetede ilan edilmek veya yazılı olarak ya da elektronik posta yolu ile toplantıya çağrılır.

Bu çağrıda, çoğunluk sağlanamaması halinde, ikinci toplantının da hangi tarihte yapılacağı belirtilir: İlk toplantı günü ile ikinci toplantı arasındaki süre, bir haftadan az olamaz.

Toplantı, başka bir sebeple geri bırakılır ise, bu durum, geri bırakılma sebepleri de belirtilmek suretiyle, ilk toplantı çağrısındaki usul ile Merkez üyeleri ve delegelere duyurulur.

İkinci toplantının, geri bırakılma tarihinden itibaren, en geç altı ay içinde yapılması zorunludur. Bu durumda; Merkez üye ve delegeler, toplantıya, yukarıda belirtilen esaslara göre yeniden çağrılır. Genel Kurul toplantısı, bir defadan fazla geri bırakılamaz.

Toplantı yeri :

Madde-13: Genel Kurul toplantıları, Dernek merkezinin bulunduğu yerden başka bir yerde yapılamaz.

Toplantı Yeter Sayısı :

Madde-14: Genel Kurul, Dernek Tüzüğüne göre, Genel Kurula katılma hakkı bulunan Merkez üye ve delegelerin yarısından bir fazlasının katılımı ile toplanır.

Genel Kurul, Merkez Yönetim, Denetleme ve Disiplin Kurulu üyeleri ile, Merkez üyeleri ve şube delegelerden teşekkül eder.

İlk toplantıda yeter sayı sağlanamazsa, ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. Ancak, bu ikinci toplantıya katılan delege sayısı, Dernek yönetim ve denetleme kurulu üye sayıları toplamının iki katından az olamaz.

Genel Kurulda kararlar salt çoğunlukla alınır.

Toplantının Yapılış Usulü :

Madde-15: Dernek Genel Kurulu toplantıları, çağrı- da bildirilen gün, saat ve yerde yapılır.

Genel Kurula katılacak Merkez üyeleri ve delegeler, Yönetim Kurulunca düzenlenen listedeki adları karşısına imza koyarak toplantı salonuna girerler. Yeter sayı sağlanmışsa, durum bir tutanakla tespit edilir. Toplantı, Yönetim Kurulu Başkanı veya Yönetim Kurulu Başkanının görevlendireceği yönetim kurulu

üyelerinden biri tarafından açılır. ,

Açılıştan sonra, toplantıyı yönetmek üzere bir divan başkanı, bir başkan vekili ve iki katip seçilir. Toplantının yönetimi Genel Kurul divan başkanına aittir. Katipler, toplantı tutanağını düzenler ve Başkanla birlikte imzalarlar. Toplantı sonunda bütün tutanak ve belgeler, yeni yönetim kuruluna verilir.

Toplantıda Görüşülecek Konular :

Madde-16: Genel Kurul toplantısında, yalnız gündemde yer alan maddeler görüşülür. Ancak, toplantıda hazır bulunan delegelerin en az onda biri tarafından görüşülmesi istenen konuların gündeme alınması zorunludur.

Genel Kurulun Görev ve Yetkileri :

Madde-17: Aşağıda yazılı hususlar Genel Kurul'ca yerine getirilir:

Dernek organlarının seçilmesi.

Dernek tüzüğünün değiştirilmesi.(Dernek Tüzüğü Genel Kurula katılanların 2/3'ü nün oyları ile değiştirilir.)

c) Yönetim ve denetleme kurulları raporlarının görüşülmesi, yönetim ve denetleme kurulunun ibra edilmesi.

d) Yönetim kurulunca hazırlanan bütçenin görüşülüp, aynen veya değiştirilerek kabul edilmesi.

e) Dernek için gerekli taşınmaz malların satın alınması veya mevcut taşınmaz malların satılması veya bağış yapılması hususunda yönetim kuruluna yetki verilmesi.

f) Derneğin federasyona katılması veya ayrılması için yetki verilmesi.

g) Derneğin uluslararası faaliyette bulunması, yurt dışındaki dernek veya kuruluşlara üye olarak katılması veya ayrılması hususunda yönetim kuruluna yetki verilmesi.

h) Derneğin feshedilmesi.

Şubeler açılmasına karar vermek ve bu konuda yönetim kurulunun görevlendirilmesi ..

j) Üyelerin ödeyecekleri giriş ve yıllık aidat miktarlarını tespit etmek

k) Gerekli gördüğü hallerde üyeleri yararına sandık kurmak ve Merkez Yönetim Kuruluna bu konuda yetki vermek.

Yasalarda ve Dernek Tüzüğünde, Genel Kurul'ca yapılması öngörülen diğer görevlerin yerine getirilmesi hususu, Genel Kurul'un yetkisindedir .

Genel Kurul Kararı İle Derneğin Feshi :

Madde-18: Dernek Genel Kurulu her zaman, Derneğin feshine karar verebilir. Genel Kurul'un bu kararı verebilmesi için, Tüzüğe göre Genel Kurul'a katılma hakkına sahip olan Dernek delegelerinin en az üçte ikisinin toplantıda hazır bulunması şarttır.

İlk toplantıda çoğunluk sağlanamazsa, 12. Maddeye göre ikinci toplantı çağrısı yapılır. İkinci toplantıya katılan üye sayısı Dernek yönetim ve denetleme kurulları üye sayısının toplamının iki katından az olamaz. Feshe ilişkin kararın, toplantıda hazır bulunan delegelerin üçte iki çoğunluğu tarafından verilmesi zorunludur. Derneğin feshi halinde, bütün mal varlığı Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'na kalır. Derneğin feshi, Yönetim Kurulu tarafından, beş gün içerisinde, mahallin en büyük mülki amirliğine yazı ile bildirilir.

Yönetim Kurulunun Teşkili :

Madde-19: Yönetim Kurulu, yedi asil, yedi yedek olmak üzere, Genel Kurul'ca gizli oyla seçilir. Merkez Yönetim Kurulu Başkanını, Genel Kurul, gizli oyla ve oy çokluğu ile seçer.

Madde-20: Genel Başkanın herhangi bir nedenle genel başkanlıktan ayrılması halinde, yetkileri ikinci başkana geçer. İkinci başkanın da herhangi bir nedenle ayrılması halinde, Merkez Yönetim Kurulu içinden seçeceği bir kurul üyesi, ilk toplanacak Genel Kurul'a kadar, başkanlığı vekaleten yürütür.

Merkez Yönetim Kurulunun Görev Yetkileri :

Madde-21: Merkez Yönetim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri:

1)Derneğin bütün işlerini, Genel Kurul'a karşı sorumlu olarak yürütmek.

2)Derneği temsil etmek veya bu hususta kendi üyelerinden bir veya birkaçına yetki vermek.

3)Genel Kuruldan aldığı yetkiye dayanarak, Dernek Şubelerinin veya temsilciliklerinin açılışı için gerekli işlemleri yapmak , şube kurucularına yetki vermek ve temsilci atamalarını yapmak.

4)Derneğin gelir ve gider hesaplarına. ilişkin işlemleri yapmak, her yıl nisan ayı sonuna kadar beyannameyi vermek, gelecek döneme ait bütçeyi hazırlamak ve Genel Kurul'a sunmak.

5)Dernek gelirlerinin toplanmasında kullanılacak alındı belgelerini bastırmak, gelirleri toplayacak kişileri tespit edip adlarına yetki belgesi düzenlemek,

6)Yönetim kurulu üyelerinden bir veya bir kaçına veya yönetimi temsilen mali konularda uzman bir veya birkaç üyeye veya bağımsız denetim kuruluşlarına verilecek yetki ile bir yıllık aralıklarla şubeleri denetlemek; inceleme sonucu, gerekli kararları almak.

7)Merkez Yönetim Kurulunca yerine getirilmesi bir genelge ile istenen hususların denetlemesini yapmak.

8)Dernek amaçları doğrultusunda, bu kabil dernekler ve vakıflarla işbirliği ve çalışmalar yapmak,

9) Genel kuruldan aldığı yetkiye dayanarak Sandık kurma işlemlerini gerçekleştirmek.

10)Uluslararası kongre, seminer ve toplantılar düzenlemek ve yapılanlara katılmak, katılacak delegeleri tespit etmek, bu delegeleri, lisan bilir ve Türk Kadınıni her yönden temsil edecek üyelerden seçmek,

11) Türk Kadınlar Birliği ile özel ve tüzel kişiler arasında yapılacak olan sözleşmeleri tanzim ve şubelerin her türlü muamelelerini tetkik ile onaylamak veya reddetmek.

12) Dernek gayesine uygun olarak merkez yönetim kurulu kararı ile merkez üyeleri arasından:

- a) Dış İlişkiler Komisyonu,
- b) Hukuk Komisyonu,
- c) Eğitim Komisyonu,
- d) Sağlık ve Çevre Komisyonu,
- e) Kamu ve Sivil Toplum Örgütleri ile İşbirliği Komisyonu,

f) Basın-Yayın ve Halkla ilişkiler Komisyonu, gibi, daimi komisyonların kurulmasına karar vermek. Komisyonlar, Merkez Yönetim Kuruluna her ay sonu çalışmalar hakkında bilgi verir. Şubeler de bu tür komisyonlar kurabilirler; bu konularda Genel Merkez'e bilgi verir ve onay alırlar.

13) Genel Kurula Doğal Delege sıfatı ile katılmak

Genel Başkanın Görev ve Yetkileri:

Madde-22: Genel Başkan, Birliği her türlü konuda temsil yetkisine sahip olup; hukuki ve idari işlemlerde Birliğin tek temsilcisidir. Tüzüğü uygulamak ve uygulatmaktan, Dernek'le ilgili işleri yapmak ve yaptırmaktan, sorumludur. Genel Kurula doğal delege sıfatı ile katılır.

Madde-23: Genel Başkan, yılda en az bir kez veya lüzumlu gördüğü zamanlarda". şube yönetim kurulu başkanlarını veya tüm yönetim kurullarını merkeze davet ederek, istişari toplantılar yapabilir.

Yönetim Kurulunun Yedek Üyelerle Tamamlanması:

Madde-24: Yönetim Kurulu üyelerinin geçerli bir mazeretleri olmaksızın üst üste dört kez yönetim kurulu toplantısına katılmamaları halinde yönetim kurulu üyelikleri, yönetim kurulunun kararı ile sona erdirilir. Asil üyeliklerde boşalma olduğu takdirde yedek üyelerin göreve çağırılması zorunludur. Yedek üyeler, Genel Kurulda aldıkları oy sayısına göre çağırılırlar.

Yönetim kurulu üye sayısı, boşalmalar sebebiyle, yedeklerin de getirilmesinden sonra, üye tam sayısının yarısından aşağıya düşerse, Genel Kurul, mevcut yönetim kurulu üyeleri veya denetim kurulu tarafından bir ay içinde toplantıya çağırılır.

Çağrının yapılmaması halinde, üyelerden birinin başvurusu üzerine, mahallin Sulh Hukuk Hakimi duruşma yaparak, Dernek üyeleri arasından seçeceği üç kişiyi, bir ay içinde Genel Kurulu toplamakla görevlendirir.

Denetleme Kurulunun Teşkili ve Görevleri

Madde-25: Denetleme kurulu, üçü asil ve üçü yedek üye olmak üzere, Genel Kurul'ca seçilir. Bu Kurul, denetleme görevini, Dernek Tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre, bir yılı geçmeyen aralıklarla yapar ve sonuçlarını bir rapor halinde, Yönetim Kuruluna ve toplandığında, Genel Kurul'a sunar. Denetim Kurulu ayrıca bir yıllık aralıklarla şube denetim kurullarından rapor ister ve raporları inceler ve gerektiğinde ilgili şubenin denetimini Merkez Yönetim kurulundan ister.

Genel Kurula doğal delege sıfatı ile katılırlar.

Disiplin Kurulunun Teşkili ve Görevleri

Madde-26: Disiplin Kurulu, üçü asil ve üçü yedek üye olmak üzere, Genel Kurul'ca seçilir. Disiplin Kurulu; Birliğin gaye ve şerefiyle uygun olmayan fiil ve hareketlerde bulunan, Tüzük hükümlerine riayet etmeyen veya görevini yerine getirmeyen, kişisel ve yıpratıcı çekişmeler içine düşen üyelere, önce ihtar, devamı halinde geçici veya süresiz olarak üyelikten çıkarma cezası verir. Şube Disiplin Kurulu kararlarına karşı, ilgililer, tebligatı müteakip bir ay içinde, Merkez Disiplin Kuruluna yazılı olarak itirazda bulunabilirler. Merkez Disiplin Kurulu kararları kesindir. Ancak, "kesin ihraç" cezalarının onaylanması Genel Kurul kararıyla olur. Disiplin Kurulu üyeleri, Genel Kurula doğal delege sıfatı ile katılırlar.

Organlara Seçilenlerin İdareye Bildirilmesi :

Madde-27: Genel Kurul'ca yapılan seçimi izleyen otuz gün içinde, yönetim ve denetleme kurulları ile Derneğin diğer organlarına seçilen asil ve yedek üyelerin ad ve soyadları, baba adları, doğum yeri ve tarihleri, meslekleri ve ikametgahları, Dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirliğine yazı ile bildirilir.

Şubelerin Kuruluşları :

Madde-28: Birliğin amacını gerçekleştirmek üzere ve Tüzük hükümleri gereğince yurt dışında veya yurt içinde il, ilçe, bucak ve köylerde şubeler ve Genel Merkezin ihtiyaç duyulduğu yerlerde ve atama yolu ile Temsilcilikler kurulabilir.

Ancak, aynı il belediye sınırları içinde ikinci bir şube açılmaz. Büyükşehir belediyesi olan iller, nüfus yoğunluğu bakımından bu hükmün dışındadır.

Genel Merkezin Ankara'da olması nedeniyle ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.

Şube teşkilatları ve temsilcilikler, doğrudan Genel Merkeze bağlı olup, hepsi, Genel Merkez tarafından denetlenir.

Kurulacak olan Şube teşkilatının, aday listelerini, bağlı bulunduğu Genel Merkeze bildirme zorunluluğu vardır. Bu konudaki kesin karar, Genel Merkez'indir.

Merkez Yönetim Kurulu'nca yetki verilen en az beş kişi tarafından, şubelerin açılacağı yerin en büyük mülki amirliğine yazılı müracaat yapılır. Bu yazıda, kurucuların adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, meslek ve sanatı, ikametgahı ve uyruğu ile şube adresinin bildirilmesi ve yazıya iki adet Dernek Tüzüğü ile yetki belgelerinin eklenmesi zorunludur.

Şube kurucularının, şubenin açılacağı yerde en az altı aydan beri ikamet etmesi zorunludur.

Şubelerin Organları :

Madde-29: Her şubede:

- a)Genel Kurul,
- b)Yönetim Kurulu,
- c)Denetleme Kurulu,
- d)Disiplin Kurulu, teşekkül eder.

Temsilciliklerin zorunlu organları yoktur

Madde-30: Şube Yönetim Kurulları, illerde en az yedi asil, yedi yedek, ilçelerde, bucaklarda ve köylerde en az beş asil ve beş yedek üye ile teşekkül eder.

Genel Kurullarda Şube Başkanı, Genel Kurul kararı ile gizli oyla ve oy çokluğuyla seçilir.

Genel Kurullar, çalışma ve hesap raporlarını tetkik ederek yönetimi ibra ederler.

Bütçeyi görüşüp karara bağlarlar.

Genel Merkez Genel Kurulu için, delegeleri seçerler. Şube denetim Kurulları, genel kurul tarihinden itibaren, bir yıllık aralarla Merkez denetim kurullarına denetim raporlarını yollarlar.

Merkez Genel Kurul tarihinden en az otuz gün önce Genel Kurul'a katılacak delegeler Genel Merkez'e bildirilir. Başkan, ikinci başkan, sekreter ve sayman, doğal delege olarak Genel Kurul'a katılır.

Şubelerin genel kurulları, şubelerin teklifi ve Genel Merkez'in onaylayacağı tarihlerde yapılır. Ancak, hiçbir şube genel kurulu derneğin kuruluş günü olan 13 Nisan tarihine getirilemez.

Madde-31: Merkez Genel Kuruluna katılmak üzere, Köylerde her on beş üye için, bucaklarda her yirmi üye için, ilçelerde her otuz üye için, illerde her kırk üye için bir delege seçilir.

Madde-32: Köy, bucak, ilçe ve ilçelerde teşkilatlanmış Şube genel kurulları kayıtlı üyelerle yapılır.

Madde-33: Şubelerde yönetim kurulu üyeleri, kendi aralarından bir başkan vekili, bir sekreter ve bir saymanı gizli oyla seçerler.

Madde-34: Şube yönetim kurulları, haftada bir defa, gündemindeki konuları görüşmek üzere toplanır.

Madde-35: Şube yönetim kurulları, Genel Merkez'in çalışmalarına paralel olarak çalışırlar. Gelir sağlamak için yapılacak etkinlikler, sağlık, hukuk, eğitim, çevre ve basın-yayın gibi konularda komisyonlar kurarak çalışmalarda bulunabilirler.

Programlarını Genel Merkez onayından sonra yürütürler.

Madde-36: Şubeler, genel kurul toplantı çağrılarını, üyelerine yazılı olarak yapabilecekleri gibi, mahalli bir gazetede ilan yolu ile ya da mahalli imkan ve araçlardan faydalanmak suretiyle de yapabilirler.

Madde-37: Şube genel kurulları, olağan toplantılarını Merkez Genel Kurulu toplantısından en az iki ay önce bitirmek zorundadırlar.

Madde-38: Tüm Şubeler, genel kurul raporlarını, genel kurul zabıt suretlerini, seçilen yönetim, disiplin ve denetleme kurulu ile asil ve yedek delegelerin nüfus kağıdı suretleri ile ikametgah adreslerini, kabul edilen bütçelerini, genel kuruldan itibaren bir hafta içinde Genel Merkez'e bildirmek Zorundadırlar.

Gelirler :

Madde-39: Derneğin gelirleri:

a)Üye aidatı ve giriş aidatı,

b)Dernekçe tertiplenen piyango, kermes, balo, tiyatro, konser, spor yarışmaları, konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler.

c)Malvarlığından elde edilen gelirler.

d)Yardım toplama hakkındaki mevzuat hükümlerine göre toplanacak bağış ve yardımlardan ibarettir.

Madde-40: Dernek, Mülki İdare Amirliğine önceden bildirimde bulunmak şartı ile yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan aynı veya nakdi yardım alabilir. Nakdi yardımların bankalar aracılığı ile alınması zorunludur.

Madde-41: Tüm Şubeler, gelirlerinden elde ettikleri miktarın, kendi masrafları çıktıktan sonraki %10' unu, Genel Merkez'e göndermekle yükümlüdür.

Madde-42: Dernek, tüzüğündeki amaçları gerçekleştirmek üzere benzer amaçlı derneklerden veya mesleki kuruluşlardan maddi yardım alabilir. Kamu kurum ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütebilir.

Derneğin Borçlanma Usulleri :

Madde-43: Dernek, Genel Kurulun yetki vermesi üzerine, Yönetim kurulu kararı ile, ikametgahı ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olduğu kadar taşınmaz mal satın alabilir veya taşınmaz mallarını satabilir.

Dernek lehine alacağı taşınır ve taşınmaz malları almak için Genel Kuruldan yetki almak sureti ile borçlanabilir.

Dernekçe satın alınan veya bağış ve vasiyet yoluyla intikal eden taşınmaz malların, Genel Merkez adına tapuya tescilinden itibaren, bir ay içinde, Mülki İdare Amirliğine bildirilmesi zorunludur.

Madde-44: Şubelerin kapanması halinde, menkul ve gayrimenkul mallarla, nakit birikimleri Genel Merkez'e devredilir.

Ancak, şube yetkilileri borçların tasfiyesinden sorumludurlar.

Bildiri Yayınlanması :

Madde-45: Yönetim kurullarınca karar verilmeden beyan, bildiri ve benzeri yayınlar yapılamaz ve dağıtılamaz.

Yayınlanacak beyan, bildiri ve benzerlerinde, bunların yayınlanması kararına katılan yönetim kurulu başkanı ve üyelerin adı, soyadı ve imzalarının bulunması şarttır.

Defter ve Kayıtlar :

Madde-46: Derneğin kayıt defterleri, noterden tasdikli olmak üzere, aşağıdaki şekildedir:

a) Üye kayıt defteri; Derneğe üye olanların kimlikleri, Derneğe giriş tarihleri, aylık ve yıllık aidatları bu deftere yazılır.

b) Karar defteri; yönetim kurullarının kararları, tarih ve numara sırasıyla bu deftere yazılır ve başkan ve üyelerce imzalanır.

c) Gelen ve giden evrak defteri; gelen ve giden evrak, tarih ve numarası ile bu deftere kaydolunur. Gelen evrakın asılları ve giden evrakın kopyaları dosyalarında saklanır.

d) İşletme Hesabı Defteri; Dernek namına alınan bütün paraların, alındıkları ve harcanan paraların da verildikleri yerler, açık ve düzenli olarak bu defterde gösterilir.

e).Demirbaş defteri; Derneğe ait demirbaş eşyalar bu deftere işlenir.

f) Alındı Belgesi Kayıt Defteri.

Gelir ve Giderlerde Usul :

Madde-47: Dernek gelirleri, alındı belgesiyle toplanır ve giderler, harcama belgesiyle yapılır. Bu belgelerin saklanma süresi beş yıldır.

Dernek gelirlerinin toplanmasında kullanılacak alındı belgeleri Yönetim Kurulu kararı ile bastırılır. Alındı belgelerinin şekli, bastırılması, onaylanması ve kullanılması ile dernek gelirlerinin toplanmasında kullanılacak yetki belgesine ilişkin hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Alındı belgesinde, ödeme veya bağışta bulunanın açık kimliği ve imzası bulunur. Bağış ve aidat toplayacak kişi veya kişileri, Dernek Yönetim kurulu bir kararla belirtir ve bu karar, o yerin en büyük mülki amirliğine tescil ettirilir.

Dernek adına gazete, dergi ve öteki basılı eserler vererek bunlar karşılığında para veya başkaca yardım toplamak yasaktır.

Madde-48: Tüzükte açıklık bulunmayan hallerde, 5253 sayılı Dernekler Yasası hükmü uygulanır.

Madde-49: Bu Tüzük, 13/04/2005 tarihinde yapılan Olağanüstü Tüzük Tadil Genel Kurulunda kabul edilerek, yürürlüğe girmiştir.

SONUÇ

Cumhuriyetle birlikte kadının statüsünde meydana gelen değişim toplumun her alanında hissedilmişti.Yeni kurulan Türkiye cumhuriyet'inde kadın kendi yerini alabilmek için çalışmalarına başlamıştı.Tabikide kadının geçmişten kalan alışkanlıklarını yıkararak değişime geçmesi kolay olmamıştı.

Kadının varolma mücadelesinde ki önemli bir adım olan Türk Kadınlar Birliğinin kurulmasıyla kadın sadece hayır işleriyle uğraşan birey olmaktan çıkıp haklarını arayan bireyler olma yolunda önemli adımlar atmıştır.Cumhuriyet kadını haklarını büyük bir mücadele sonucunda almıştır. Kadınlar haklarını bireysel aramanın yanısıra , 1924 'te kurulan sivil toplum örgütlerinden Türk Kadınlar Birliğin'in siyasal mücadelelerine katılarakta göstermiştir.

Genel olarak baktığımızda Türk Kadınlar Birliği büyük kitleler tarafından kucaklanan bir dernek olmamıştır. Kuruldukları yıllarda üye sayılarıyla ilgili bazı spekülasyonlar da olmuştur.Ayrıca kongrelerinin yeterli sayıya ulaşamamasından ötürü ertelendiğinde görülmüştür.Üye profiline baktığımızda ise gelir düzeyi yüksek , iyi eğitim almış kadınlar oluşmaktaydı.Dönemin ağır şartlarından uzak yetiştirilmiş olan bu kadınlar ellerinde olanakları ülkesinin kadınlarının geleceği için kullanmıştı.

Türk Kadınlar Birliği yapmış olduğu çalışmalarla diğer hayır derneklerinden ayrılarak kadının siyasal ve toplumsal haklarını savunmuşlardır. Yüz yıllardır erkek egemenliğinde yönetilmiş olan kadınları varolma mücadelelerin de işe koşmuş , haklarını sorgulatmaya çalışmıştır.

Türk Kadınlar Birliği hiçbir devlet görevine giremeyen kadının çalışma hayatının her aşamasında bulunabilmesi içinde büyük çaba sarf etti.Kurulduğu ilk yıllarda siyasal hak istemleri nedeniyle alaycı bir üslupla eleştirilmesine ve yerden yere vurulmasına karşın birlik yılmamış idealleri doğrultusunda çalışmaya devam etmiştir.Birlik kadınların siyasal hak taleplerini tüzüklerine geçirebilmiş ilk dernek olarakta tarihe geçmiştir.Bu çalışmalar neticesinde isteklerinin birer hayalden ibaret olmadı kanıtlanmış ve kadınlara belediye seçimlerine , muhtarlık seçimlerine katılma ve son olarakta milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

Kurulduğu 1924 yılından 1927 yılına kadar geçen sürede oldukça sert bir şekilde hak talebinde bulunan birlik tarihe geçen önemli feministlerden Nezihe Muhiddin tarafından yönetildi.Birliğin bu dönemde ki siyasal mücadelesinin sonucunu göremeden Muhiddin başkanlık görevinden uzaklaştırıldı.1924- 1927 dönemi birliğin yoğun faaliyetlerde bulundu bir dönem olduğu görülmektedir.Birlik en radikal çıkışlarını bu dönemde gerçekleştirmiştir.Bu dönemde hayır derneklerinden kesin

çizgilerle ayrılan özgün bir dernek görünümü çizmiştir.Elbette ki Birliğin bu duruşunun temel sebebi Muhiddin'in kararlı tutumundan ileri gelmektedir.

Muhiddin'in başkanlıktan ayrılmasından üç yıl sonra Birlik en büyük ideallerinden olan siyasal haklarından birini kazanmıştı.Bu hak kadınlara tepeden inen bir hak olmamış kadınlar üstün çabaları ve çalışmalarının sonucunda kazanılmış bir hak olmuştur.

Birliğin 1927'den 1935 yılları arasındaki tutumu incelendiğinde kuruluş amacından çok uzak bir tablo çizdiği görülmektedir.Kadınların hayır işlerinde çalışmalarının daha uygun olduğunu düşünmeleri , siyasal hakların ise yeri ve zamanı geldiğinde verileceğinin söylenmesi Birliği çizgisinden oldukça uzaklaştırmıştır.

1927-1935 döneminde birlik ağırlıklı olarak uluslar arası kadın dernekleriyle münasebete girmeye çalıştı.Özellikle Türk kadınının siyasal haklarını kazanmasının ardından uluslar arası kadın derneklerinin Türk Kadın Birliği ile yazışmalara başladığı kaynaklardan tespit edilmiştir. Birliğin bu dönemde özellikle batılı dernekle görüşmüş , doğulu derneklerden gelen çağrılara ise cevap vermediği anlaşılmaktadır. Bu durum Birliğin yönünü batıya çevirdiğinin bir göstergesidir.

Birliğin 1935 yılında kapanmasında en önemli gerekçe siyasal hakların kazanılmış olması olarak gösterilmiştir.Bu girişim kadınların siyasal haklarını uygulamaya geçirmesinde geri planda kalmasına neden olmuştur.Siyasal hakları kazanmak kadar hayata geçirmekte önemliydi.Birliğin kapanma kararı kadın hareketi için oldukça büyük bir kayıptı.Kadınların katıldığı ilk seçimlerde alınan büyük başarının devamı istenilen şeklide gelmemiştir.

Bu durumun eksikliğinin hissedilmesinin ardından Birlik 1949 yılında tekrar kurulur.Bundan sonra Birlik kadının iş ve sosyal yaşama aktif katılımı için çalışmaya başladı.Edinilmiş hakların yaşama geçirilmesi en önemli hedeflerinden biri olmuştur.Kadınlara iş kolları ve oku yazma kursları açarak kadının kendini geliştirebilmesi için imkanlar yaratmıştır.Eğitim ve sağlık alanında yapmış olduğu projelerle ülkemizin gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır.Toplum merkezleri açarak kadının çalışma hayatında daha fazla yer alabilmesi için de uğraş vermektedir.Birlik Ankara merkez olmak üzere halen Türkiye'nin dört bir yanında ki şubeleriyle faaliyetlerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA

I - SÜRELİ YAYINLAR

A – GAZETELER

Birlik

Cumhuriyet

İkdam

Kadın Gazetesi

Milliyet

Ulus

Vakit

B- DERGİLER

Ayn Tarihi

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi

Kadın Sesi

Kadın Yolu

Tarih ve Toplum

Yedigün

II- İNCELEME ESERLER

A- KİTAPLAR

Arat, Necla, **Aydınlanmanın Kadınları**, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul, 1998 .

Arat Necla, **Kadınların Gündemi** ,Say Yayınları, İstanbul, 1997.

Arat ,Necla, **Türkiye'de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, İstanbul,1992 2.Baskı, Say yay., İstanbul, 1995.

Baykan, Ayşegül, **Nezihe Muhiddin ve Türk Kadını**,İletişim yay., İstanbul, 1999.

Berkes, Niyazi, **Atatürk ve Devrimler**, Adam yay., İstanbul, 1982.

Caparol, Benard, **Kemalizm ve Kemaliz Sonrası Türk Kadını 1919-1970**, Çeviren:Ercan Eyipoğlu, Doktora Tezi, Türkiye İş Bankası Kültür yay., Ankara,1982.

Doğramacı, Emel, **Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü**, Türkiye İş Bankası Kültür yay.,Ankara, 1992.

Doğramacı, Emel, **Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını**, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara,1993.

İnan, Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar Ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür yay., Ankara, 1984.

İnan, Afet, **Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması**, MEB yay., İstanbul, 1970.

Kaplan, Leyla **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını**, Yükseköğretim yay., Ankara, 1998.

Kılıç, Zülal, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı yay., İstanbul ,1998.

Kırkpınar,Leyla, **Türkiyede Toplumsal Değişim ve Kadın** , Kültür Bakanlığı yay.,Ankara,2001.

Kocatürk, Utkan ,**Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Ankara

Muhiddin, Nezihe ,**Bütün Eserleri 4**, Kitap yay.,İstanbul ,2006.

Özkaya, Günseli, **Zirvedeki Siyaset ve Yamaçtaki Kadınlar**, Ümit yay.,Ankara ,2006

Taşkıran, Tezer, **Cumhuriyet'in 50. yılında Türk Kadın Hakları** , Başkanlık yay.,Ankara, 1973.

Tekeli, Şirin, **1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**, İletişim yay.,İstanbul, 1993.

Yetkin, Çetin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi,(1930-1945)**, Altın yay.İstanbul, 1984.

Zihnioğlu, Yaprak, **Kadınsız İnkılap**, Metis yay.,İstanbul, 2003.

TKB'nin İstanbul Merkezi 1956 ve 1957 Çalışma Devresine Ait Raporu,İstanbul, Halk Basımevi, 1958.

B- MAKALELER

Arıcan, Nevin, “ Kadınlar Birliğine Lüzum Var mı?”, **Kadın Gazetesi**, 7 Mayıs 1953.

Bozkır, Gürcan, “Türk Kadınlar Birliği”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**,sayı 9-10,1999-2000.

Esmâ Zafir, “Kadınlar ve İntibahat”, **Cumhuriyet** ,25 Haziran 1927.

Gerede, Lamia Hüsrev, “ Türk Kadın Birliği Hakkında”, **Kadın Gazetesi**, 26 Aralık 1949.

İlgaz, "Dünya Kadınlığı Londa Konferansında", **Kadın Gazetesi**, 22 Mart 1948.

Moralı, Seniha sami, " Latife Bekir Çeyrekbaşı ve Türk Kadın Birliği, **Hayat Tarih Mecmuası**, 1969.

Muhiddin, Nezihe, "Türk Kadınının Hakkı", **Vakit**, 4 Haziran 1923.

Muhiddin, Nezihe, "Cumhuriyetin Türk Kadınlığı üzerine Feyzi", **Kadın Yolu**, 23 Temmuz 1925.

Muhiddin, Nezihe, "Dünya Kadınlığı Çalışıyor", **Kadın Yolu**, 1 Eylül 1926.

Muhiddin, Nezihe, " Cumhuriyet Kadını", **İkdam**, 10 Nisan 1929.

Muhiddin, Nezihe, " Türk Kadınları Mebus Olmak İstiyorlar", **İkdam**, 23 Nisan 1929.

Oruz, İffet Halim, "Kadınlar Birliği" **Kadın Gazetesi**, 5 Nisan 1947.

Oruz, İffet Halim, "Türk Kadın birliği Çalışmalarına Bir Bakış", **Kadın Gazetesi**, 4 Temmuz 1949.

Oruz, İffet Halim, "1950 Seçimlerinde Kadınlarımıza Düşen Ödev", **Kadın Gazetesi**, 27 Mart 1950.

Otmar, Nurettin, "düzenlenmesi Gereken Cemiyet Meselelerinden: Aile Reisi-Soyadı ve Kadın", **Kadın Gazetesi**, 24 aralık 1951.

Sadullah, Naci, "Kadın Birliğinde Bir Saat", **Yedigün**, 10 Ekim1934

Tekeli, Şirin, "Siyasal İktidar Karşısında Kadın ", **Tarih ve Toplum**, 1977.

Toprak, Zafer, "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum** , No51, Mart 1988.

Toprak; 1935, “İstanbul Uluslararası Feminizm Kongresi ve Barış”, (e), **Yeni Düşün**, Mart 1986.

Toprak, Zafer, Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan Arşivsel Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935), **Kadın Araştırmaları Dergisi**, 2, pp. 5-12, 1994.

Tuncalı, Haluk, “TKB Çalışmaları”, **Ulus**, 7 Ekim 1952.

Zülal Kılıç, **75 Yılda Kadınlar Erkekler**, Tarih vakfi yay., İstanbul ,1998.

C- TEZLER

Çoğun, Sezen, **Türk Basınında Kadın Gazetesinin Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Doktora Tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1994.

Ediz, Zerrin, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye’deki Kadın Örgütlenmeleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1994.

Kalender, Zerrin, **Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Verildiği 1935 Seçimleri ve İzmir Basını**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi : Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006.

III- İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.mydost.net/anneler_gunu_tarihi.htm

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2707>

<http://www.onatan.com/onatan/telgraf.htm>

http://www.geocities.com/hablemitoglu/kalkinma_icin.html

<http://www.kssgm.gov.tr>

<http://www.kssgm.gov.tr/pr3.html>

<http://www.kssgm.gov.tr/pr4.html>

<http://www.kssgm.gov.tr/metin18.html>

<http://www.aku.edu.tr/ata/makaleler/kadini.htm>

<http://www.eksiketek.org/index/dergi6.html>

EK-1

"Türk Kadın Birliği Kongresi",
Kadın Yolu, 1 Haziran 1927 (kapak).

EK-2

"Kadınlar Birliği re'îsesi [ve]
doktor Safiyye 'Alî Hânım",
"Annelere anneler yardım edecek",
Milliyet, 15 Nisan 1927.

قادیئلر بیرلیکی رئیسسی دوکتور صفیه علی خانم
خدا توزیعاتی برلکجه . ههده ایملقدیر .

EK-3

صور بودەكى نەتەندەن تەخەس بەدەنەز بىن المالى قادن حىق اتخاى جەمئىيەتلىرى رەئىسا

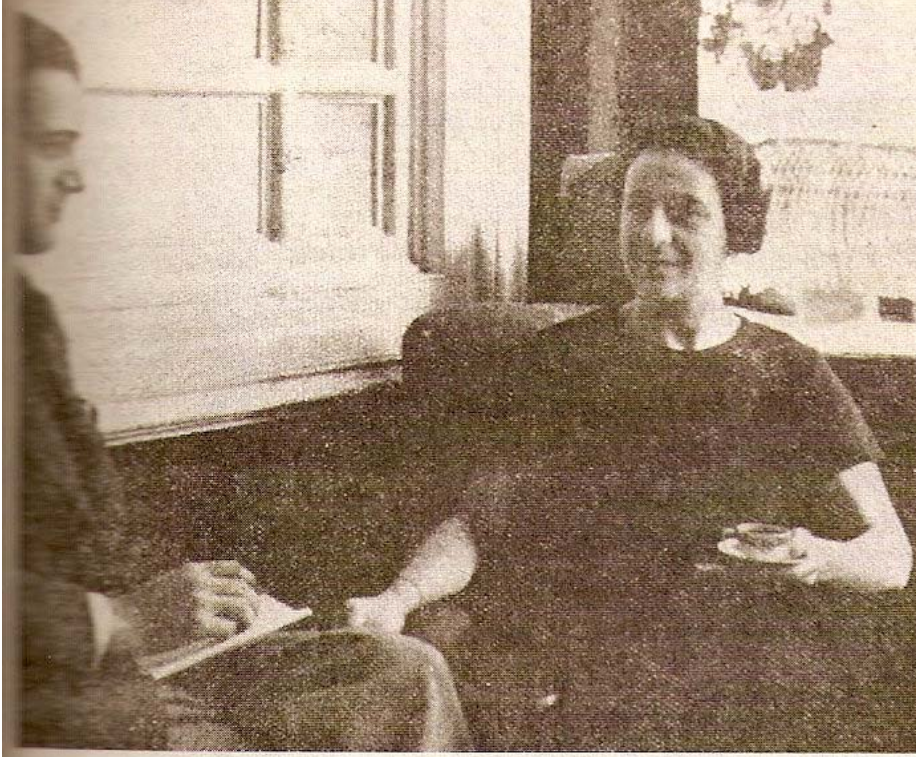
مىسىس قوربەت آشبى
MISIS CORBET AGBÉ

"Sorbon'daki nutkundan telhîs başı
yaşadığımız Beyne'l-milel Kadın
Hakk-ı İntihâb Cem'iyyeti Re'îsesi
Misis Korbet Aşbi [Corbett Ashby]",
Kadın Yolu, 15 Eylül 1927.

EK-4

EK-5

Nezihe Muhiddin Naci Sadullah ile, *Yedigün*, 1934.

EK-6

Kadın Birliği'nin İlk Heyet-i Azası 1

EK-7

Nezihe Muhiddin,
Kadın Yolu, 1 Haziran 1927.

EK-8

***Kadın haklarıyla ilgili teklifleri
İsmet Paşa'ya sunarken.***

Günseli Özkaya Özel Arşivi

EK-9

Köylü kadınlarla toplantı.

Günseli Özkaya Özel Arşivi

EK-10

Kıbrıs'ta Rauf Denktaş ile Zübeyde Ana büstünün açılışında.

Günseli Özkaya Özel Arşivi

TÜRKİYE'DE 50 BIN BÖBREK HASTASI VAR

Kadın derneklerinden organ bağıışı

ANKARA-GÜNEŞ

ORGAN Nakli Derneği Başkanı **Mustafa Özsağlam**, Türkiye'de 50 bin böbrek yetmezliği çeken hastanın böbrek nakline ihtiyacı olduğunu, bunlardan yılda binine böbrek nakli yapılabildiğini belirterek, böbrek nakli ve hemodiyaliz merkezlerinin artırılması gerektiğini bildirdi.

Organ Nakli Hastaları Dayanışma ve Sosyal Yardım- laşma Derneğinin düzenlediği "Organ naklinde doku uyumu" konulu toplantı Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İbni Sina Hastanesi Salonu'nda yapıldı. Toplantının açış konuşmasını yapan Dernek Başkanı **Özsağlam**, Türkiye'de 300 hemodiyaliz makinası bulunduğunu, bunlardan yılda hastaların ancak, yüzde 10'unun yararlanabildiğini söyledi. Yılda 10-12 bin hastanın, transplantasyon (Böbrek Nakli) yapılamadığı ve hemodiyaliz makinasına bağlanamadığı için öldüğünü kaydeden **Özsağlam**, transplantasyon ve hemodiyaliz merkezlerinin artırılmaması, organ bağıışının ve kadavradan organ alımının yaygınlaşmaması, organ bağıışının ve kadavradan organ alımının yaygınlaşmaması halinde bu sayının artacağını kaydetti.

- TÜRKİYE'de 50 bin böbrek hastası olduğu, bunlardan yılda bin kadarına böbrek nakli yapılabildiği bildirildi
- BİR yılda, böbrek nakli yapılamadığı veya hemodiyaliz makinasına bağlanamadığı için 12 bin hastanın öldüğü belirtildi.
- ORGAN naklinde doku uyumu konulu toplantı sonrasında kadın dernekleri organ bağıışında bulundular.

Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı **Ayseli Göksoy** ile Türk Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı **Sevinç Karol** da, diğer üyelerle vakıf görevlilerinin dağıttığı kartları doldurarak, organlarını bağıışladılar.

Türkiye'de ilk kez açılan Öğretilebilir Zihinsel Özürlü Çocuklar Okulu'nda öğrenim gören çocuklar aileleriyle birlikte Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu'nu ziyaret ettiler. Emiroğlu, bu tür okulların açılması amacıyla çalışmalar yaptıklarını belirtti.

Okul hazır, sıra öğretim kadrosunda

- Türkiye'de ilk kez açılan "Öğretilebilir Zihinsel Özürlü Çocuklar Okulu"nda ders verebilmeleri amacıyla Eğitim Fakülteleri'nin özel eğitim bölümü mezunlarına kadro açılması istendi..

ANKARA, (Hürriyet)- Zihinsel özür- lü çocukların eğitimi için açılan okullarda bu konuda öğrenim görmüş kişilerin öğretmenlik yapabilmesi için Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın eğitim fakültelerinin özel eğitim bölümlerinden mezun olanlar için kadro açması istendi.

Türkiye'de ilk olarak açılan "Öğretilebilir Zihinsel Özürlü Çocuklar Okulu"nda öğrenim gören çocuklar ve aileleri ile okulun yapımında öncülük eden Türk Kadınlar Birliği Derneği'nin üyeleri Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu'nu ziyaret

ettiler. Ziyaretten önce bir açıklama yapan dernek yetkilileri, bu okulda özel bir kurstan geçirilmiş ilkokul öğretmenlerinin çalıştığını hatırlatarak, "Bu çocuklar özel eğitime tabi tutuluyorlar. Bunları eğitecek kişilerin de belirli bir eğitimden geçmesi gerekiyor. Bu nedenle bakanlık eğitim fakültelerinin özel eğitim bölümlerinden mezun olanların bu tür okullarda çalışmasını sağlamak amacıyla kadro açması gerekmektedir" dediler.

Ziyaret odasında bir konuşma yapan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu, bu tür okulların sayısını artırmak amacıyla çalışmalar yaptıklarını söyledi.

Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı Aysel Göksay da yaptığı konuşmada, okul ve okulda yapılan eğitimle ilgili bilgi verdi. Göksay, önümüzdeki öğretim yılında açılacak olan iş okulunda, bu çocuklara beceri kazandırmaya çalışacaklarını açıkladı.

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ KONGRESİ'NİN ARDINDAN

Başkan Göksoy: Tabiat, kadını ikinci sınıf bir insan olarak yaratmıştır

JULIDE GÜLİZAR

ANKARA— "Ben kuruluşun başkanlığını 23 yıldan fazla bir süre yürüttüm. En karışık dönemlerde bile ne politikaya ne de kişilerin çıkarlarına alet etmedim onu. Halkçı Parti'nin kurucusu aşamasındayken de istifa ettim. O nedenle beni ihraç etmeleri filan diye bir şey söz konusu olamaz."

Türk Kadınlar Birliği'nin eski başkanı Günseli Özkaya söze böyle başladı. Ve sonra, yönetimin, olağanüstü kongreye giderken 70-80 üye kaydetmiş olduğunu, Ankara'nın bütün eski üyelerini atığını, hiçbir eski üyeye tüzüğü göndermediğini, göstermediğini, kongreye usulsüz üye aldığını, kongreye rapor getirmedini, ilk kez bu birliğin "çalışamaz duruma düşürüldüğünü" anlattı ve "çok acıdır ki birliği, çalışamaz duruma düşürenler, şimdi de onu bu hale getirdiler" dedi.

— Hangi hale?

— ÖZKAYA— Bugün bu birlik münfesh duruma gelmiştir. Bir kere tüzük, Dernekler Kanununa ve Anayasa'ya aykırıdır. Kongre'ye bir faaliyet raporu getirilmemiş, hesaplar yok, kimseye söz hakkı verilmemiş. Her şey olup bitiyeye getirilmiş. Oylamalar bir garip usulle yapılmış. Bazı oylamaların sonu bile, ne olduğu anlaşılmasın kaynayıp gitmiş. Eski yönetim kurulundan kalan üç dört kişinin, ibra almadan yeniden seçilmesi de işin en ilginç yanı. Bu bir silahsız anarşidir. Silahsızdan kurtulmanın çabalarını gösterirken böylelerinden de dikkatle, itinayla kaçınmak gerekir. Sonra seçim sonuna bakın. Kardeşkarısıyla, amca-kızıyla yürümez

GÜNSELİ ÖZKAYA — Birliğin eski başkanı Günseli Özkaya, "23 yıldan fazla başkanlığını yaptığım kuruluşu en karışık dönemlerde bile ne politikaya ne de kişilerin çıkarına alet etmedim" diyor.

bu işler.

— Eğer kongrenin usulsüz olduğuna inanıyorsanız...

İptali yoluna gidip gitmeyeceğimi soracaksınız. Ben istifa etmiş bir kimseyim şu anda. Zaten kongreye de bu sebepten gelmedim. Ama böyle bir kongreye gelseydim de çok üzülürdüm.

Türk Kadınlar Birliği'ne siyasal destek sağlamak için Bayan Özal'a gidenler olduğunu anlatıyor, inanmak istemedim! Bana en acı geleni de ne oldu biliyor musunuz? Bunca usulsüzlüklerden sonra gazetelerden okuduğuma göre bayan Özal'ın olup bitenleri, "Olağanüstü kongreler için normal şeyler" diye nitelenmesi. Oysa hiç de normal olduğunu sanmıyorum.

GÖKSOY: "TABİAT KADINI İKİNCİ SINIF İNSAN OLARAK YARATMIŞTIR."

Gürültülü-patırtlı bir olağanüstü kongre'nin sonunda, Türk Kadınlar Birliği'nin Genel Baş-

ESKİ BAŞKAN ÖZKAYA

Bugün bu birlik münfesh duruma gelmiştir. Bir kere tüzük, Dernekler Kanununa ve Anayasaya aykırıdır. Kongreye bir faaliyet raporu getirilmemiş, hesaplar yok, kimseye söz hakkı verilmemiş... Bu bir silahsız anarşidir.

YENİ BAŞKAN GÖKSOY

Biz bir partinin ideolojisine esir olmayacak kadar büyük bir kuruluşuz. Ama elbette hükümetlerle iyi ilişkiler içinde olmamız gerekir. Ayrıca Bayan Özal, Nişantaşı Kız Lisesi'nden arkadaşımızdır.

kanlığına gelen Aysel Göksoy "hoşumuza gitmese bile kabul edelim ki tabiat kadını ikinci sınıf bir insan olarak yaratmıştır, kadın zayıftır ve her zaman bir erkeğe muhtaçtır" deyince odaya bulunan bazı yönetim kurulu üyesi arkadaşları "ooo, ne biçim söz o, bir erkek de her zaman bir kadına muhtaçtır, şimdi erkekler zayıf yaratıklar mıdır diyelim yani" diyerek karşı çıktılar.

— Biz önce olağanüstü yönetimleri geçen olağanüstü kongreden konuşalım mı? Birlikten atılan üyeler, usulsüz, kaydı yapılan üyeler, salona usulsüz alınan üyeler, eski üyelere yeni tüzüğün gönderilmeyiş, siyasal ilişkiler kurma çabasındaki çalışmalar. Bunlar sizlere yöneltilen suçlamalar.

— Birliğimizden hiçbir şekilde hiç kimse atılmamıştır. Olağanüstü kongremizi bütün yönetim kurulu üyelerine ve üyelere mektupla bildirdik. Murakıpla

rın bizi denetlemesini istedik, hem de tekrar tekrar istedik. Son zamanlarda yönetim kurulu olarak üç kişi kalmıştık, çalışamaz durumdaydık ve üye kaydetmemiz söz konusu olamazdı. Siyasal ilişki kurma diye bir şey yok.

Eskiden de kongrelerimizi bakanlar, bakan eşleri izlerdi. Biz, bir partinin ideolojisine esir olmayacak kadar büyük bir kuruluşuz. Ama elbette hükümetlerle iyi ilişkiler içinde olmamız gerekir. Ayrıca bayan Özal, Nişantaşı Kız Lisesi'nden arkadaşımızdır.

Türk Kadınlar Birliği'nin yeni ve bir buçuk ay süreyle görev yapacak başkanı Aysel Göksoy, "Kadın sorununa yaklaşımımız nedir?" sorusunu yanıtlarken kadın haklarının mutlak savunucusu olacaklarını söylüyor ve asıl hedeflerinin çocuklardan ve gençlerden başlamak olduğunu bildirerek "Çünkü" diyor, "çocuğu doğru eğiterseniz yarının alimleri kurtulur."